

Den Store Sedelighetssak i Bergen 1937/1938

*Kulturelle forståelser av sex mellom menn,
homoseksualitet og seksuelle overgrep mot barn*

Nina Ratcliff

Masteroppgave i kulturvitenskap

Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap

UNIVERSITETET I BERGEN

[Høst 2023]

© Nina Ratcliff

20. november 2023

Den Store Sedelighetssak i Bergen 1937/1938

Kulturelle forståelser av sex mellom menn, homoseksualitet og seksuelle overgrep mot barn

Veileder: Tone Hellesund

Print: Skipnes Kommunikasjon AS, UiB

Sammendrag

«Den Store Sedelighetssak» var navnet avisene i Bergen ga på en omfattende politietterforskning og påfølgende rettssak, der over 30 menn ble dømt for å ha hatt seksuelle forhold til unge gutter. Opprullingen av saken startet høsten 1937, etter at politiet hadde mottatt tips om at en frukthandler i Sandviken hadde mistenkelig mange gutter på besøk hos seg. Etter at frukthandleren ble arrestert, oppdaget politiet flere og flere menn og gutter som hadde vært involvert. De fleste guttene var i alderen 14-19 år, og politiet konkluderte med at hele 160 gutter hadde hatt seksuell kontakt med en eller flere av de tiltalte mennene.

Oppgaven undersøker omstendighetene rundt Den Store Sedelighetssak, og diskuterer forståelser av homoseksualitet, sex mellom menn og seksuelle overgrep blant de ulike aktørene i saken: de tiltalte, guttene, politi, rettsvesen og media. I tillegg søker oppgaven å belyse de levde livene til guttene og de tiltalte mennene, og hvordan organisering av et homoseksuelt miljø så ut i Bergen på 1930-tallet.

Abstract

«Den Store Sedelighetssak» was the name given by newspapers in Bergen, Norway, to a large police investigation and subsequent trial, in which over 30 men were convicted of having had sexual relations with young boys. The investigation started in the autumn of 1937, after the police received a tip that a fruit seller in the neighborhood of Sandviken had a suspicious number of boys visiting him. After the fruit seller was arrested, the police discovered more and more men and boys who had been involved. Most of the boys were between the ages of 14 and 19, and the police eventually concluded that as many as 160 boys had been sexually involved with at least one of the accused men.

This master's thesis examines the circumstances surrounding «Den Store Sedelighetssak», and discusses understandings of homosexuality, sex between men, and sexual abuse, as exhibited by the various actors in this case: the accused men, the boys, the police, the judiciary, and the media. In addition, the thesis seeks to illuminate the lived lives of the boys and the accused men, and examines how the homosexual networks in Bergen in the 1930's were organized.

Takk

Til arbeidet med denne oppgaven har jeg mottatt støtte fra Skeivt Arkivs masterstipend. Takk til Skeivt Arkiv for at dere hadde troen på prosjektet. Særlig takk til Runar Jordåen ved Skeivt Arkiv for hjelp med kilder.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder Tone Hellesund, som i første omgang satte meg på sporet av Den Store Sedelighetssak som et potensielt tema, og deretter hele veien gjennom arbeidet har gitt uvurderlige faglige innspill, hjulpet meg å nøste opp i tanker og ideer, og vært en trygg og forståelsesfull støttespiller.

Tusen takk til Tonje Louise Skjoldhammer for å ha vært en lesevenn og diskusjonspartner, som har sett meg over skulderen og passet på at jeg jobbet. Uten deg kan jeg ikke se hvordan jeg skulle klart å dra dette i land!

Takk til Ane og Sara, og alle studenter og forelesere som har vært innom våre masterseminarer, for to år med hyggelige samtaler og lærerike seminarer. Takk til Tove Fjell og Nils Gilje for et inspirerende avslutningsseminar, der jeg fikk gode tilbakemeldinger som motiverte godt til den siste innspurten.

Takk til familie og venner, mamma og pappa, for å ha vært solide støttespillere som har holdt meg gående når ting har gått trått, og hørt på meg fortelle om alt jeg har lært og oppdaget.

Og til slutt, takk til Bergens Kvinnelige Studentersangforening, som alltid har gjort torsdagskveldene til ukens lyspunkt.

Nina Ratcliff

Bergen, 20.11.2023

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
	En introduksjon av “Den Store Sedelighetsak”	1
	Oppgavens mål og problemstilling	3
	Forskningsfelt og teoretiske perspektiver	4
2	Metode.....	11
	Innsamling av materialet	11
	Mediemateriale.....	11
	Rettsmateriale.....	13
	Analyse av materialet	14
	Begrepsbruk og etiske overveielser.....	16
3	Nettverk, seksuell praksis og prostitusjon.....	18
	Opprulling av et nettverk.....	18
	Opprettelse av kontakt mellom menn og gutter	20
	Nettverk mellom de tiltalte.....	25
	Seksuell praksis	29
	Prostitusjon og transaksjonelle forhold	34
	Oppsummering	39
4	Forståelser av homoseksualitet og en homoseksuell identitet.....	40
	De tiltalte	40
	Femininitet	46
	Guttene	48
	Fredrik	51
	Offentligheten og media.....	56
	Oppsummering	62
5	Overgrepforståelser.....	63
	Offer eller pådrivere?	63
	Seksuelle overgrep mot barn	67
	Gamle nok?	73
	Oppsummering	76
6	Avslutning	77
	Referanser.....	79

Litteratur.....	79
Aviser	81
Upubliserte kilder.....	83

1 Introduksjon

Figur 1: Skjerm bilde fra *Arbeidet*, 02.11.1937

En introduksjon av “Den Store Sedelighetssak”

«Uhyggelige sedelighetsforbrytelser avslørt i Bergen.»¹ Dette var en av overskriftene som møtte Bergens avislesere 2. november 1937. Lignende overskrifter kunne man finne i nesten samtlige av byens lokalaviser, i tillegg til i andre små og store aviser i hele landet. Saken ble raskt døpt til «Den Store Sedelighetssak» i pressen, og fikk bred dekning i både lokal og nasjonal presse høsten 1937 og våren 1938. Det første man kunne lese om saken, var i *Bergens Arbeiderblad* den 1. november 1937, under overskriften «Stor sedelighetssak i Bergen».² Artikkelen var kort, og ga bare noen få detaljer om saken – det dreide seg om «menn som har stått i utilbørlig forhold til gutter», og etterforskningen hadde allerede pågått i noen uker. 6-7 personer var arresterte, og politiet regnet med at flere ville følge. Allerede nå så det ut til at saken ville få et «usedvanlig stort omfang»³.

Dagen etter kunne man lese noen flere detaljer i *Bergens Tidende*. Over 100 personer var blitt avhørt av politiet, og det var snakk om forbrytelser mot gutter i 14-16 års alder. Mange av gjerningsmennene hadde forbindelser til hverandre, og hadde forbrutt seg mot samme ofre. Det hadde skjedd i private leiligheter, i butikker, og til sjøs. Gjerningsmennene kom fra forskjellige samfunnslag, og det var både gifte og ugifte blant dem. *Bergens Tidende* kalte det en «meget uhyggelig sak», der forbrytelser var «utført på den mest motbydelige måte»⁴. *Bergens Arbeiderblad* kalte det noen dager senere for en «ytterst sørgelig affære»⁵.

---

¹ *Arbeidet*, 02.11.1937

² *Bergens Arbeiderblad*, 01.11.1937

³ *Bergens Arbeiderblad*, 01.11.1937

⁴ *Bergens Tidende*, 02.11.1937

⁵ *Bergens Arbeiderblad*, 10.11.1937

Bergens Tidende kunne rapportere om «To nye arrestasjoner i sedelighetssaken» den 10. november⁶. I denne artikkelen oppfordret avisen leserne til å legge lokk på ryktespredning. «Men det er en farlig sport å lage rykter og bringe dem videre i en sak som denne». At navnene på de arresterte ikke er offentliggjort er «selvsagt ikke av hensyn til de arresterte selv» skrev avisen, «men av hensyn til deres familie og til politiets arbeid med saken»⁷.

Det var ikke mye informasjon om etterforskningen som ble offentliggjort i løpet av høsten 1937. Avisene kom med små drypp – *Bergens Tidende* rapporterte i korte notiser når mann nr. 11⁸, 12⁹ og 13¹⁰ var arrestert. Saken skapte likevel stor interesse i byen. I en humorspalte i avisen *Gula Tidend* ble det kommentert, «Segjer du berre nr. 11 eller nr. 12 i desse dagane, so veit alle i Bergen kva det gjeld.»¹¹

Den første dommen i Sedelighetssaken falt 20. januar 1938, der fem menn ble dømt i forhørsretten. De var mellom 23 og vel 60 år, og ble dømt til fengselsstraff fra 90 dager til 9 måneder¹². Av de neste 21 siktede ble 19 dømt i forhørsretten 1. mars 1938, til mellom 30 dager og 8 måneders fengsel, og for noen av dem var fengselsstraffen betinget.¹³

Rettsaken mot de seks «hovedtiltalte» startet i lagmannsretten 3. mars 1938. Dette gjaldt de seks mennene som hadde de fleste og/eller groveste tiltalepunktene mot seg, og Tiltalte nr. 1 var regnet som hovedmannen. Denne rettsaken fikk grundig dekning i pressen – journalister var til stede i salen, og rapporterte nærmest hver dag om hva som foregikk i retten. I den ukelange rettsaken ble det hørt forklaringer fra de seks tiltalte, fra vitner og fra to sakkyndige leger. Det ble diskutert i hvor stor grad guttene selv hadde oppsøkt de tiltalte og om guttene hadde vært pågående, og om det som hadde skjedd mellom de tiltalte og guttene skulle defineres som «utuktig handling» eller «utuktig omgjengelse». Det fantes ikke en helt klar definisjon av disse to begrepene i straffeloven, men «utuktig handling» hadde en lavere strafferamme enn «utuktig omgjengelse». De tiltaltes forsvarere argumenterte derfor at «utuktig handling» var dekkende for de seksuelle handlingene som hadde funnet sted, mens statsadvokaten argumenterte for at handlingene falt under «utuktig omgjengelse». De sakkyndige legene forklarte hva det ville si å være henholdsvis «homoseksuell av erfaring»

---

⁶ *Bergens Tidende*, 10.11.1937

⁷ *Bergens Tidende*, 10.11.1937

⁸ *Bergens Tidende*, 30.11.1937

⁹ *Bergens Tidende*, 02.12.1937

¹⁰ *Bergens Tidende*, 18.12.1937

¹¹ *Gula Tidend*, 01.12.1937

¹² *Bergens Tidende*, 20.01.1938

¹³ *Bergens Tidende*, 02.03.1938

eller «konstitusjonell homoseksuell»: var en homoseksuell av erfaring var det ytre faktorer som hadde gjort en slik, for eksempel å ha blitt forført av en eldre mann. Var en konstitusjonell homoseksuell, var det en medfødt tilstand. Legene mente at ingen av de tiltalte kunne sies å falle under sistnevnte kategori.

Hovedmannen hadde opprettholdt kontakten med guttene blant annet ved å tilby dem et oppholdsrom, «et såkalt leseværelse for gutter ved hovedstasjonen i Sandviken.»¹⁴ Dette ble omtalt som «centralen», hvor mange av møtene mellom guttene og gjerningsmennene hadde funnet sted. Hovedmannen hadde kommet i kontakt med guttene i handelsboden sin, der han hadde vist dem «uterlige bilder»¹⁵, og han hadde visstnok hatt en spesiell evne til å finne «gutter som kunde være med på denslags.»¹⁶

Dommen mot de tiltalte i lagmannsretten falt den 12. mars 1938. «Sedelighetsforbryterne fikk fra 5 til 1 ½ års fengsel» lød overskriften i *Bergens Tidende*, med ingressen «Tiltalte nr. 1 fikk fem års fengsel og fem års sikring – Retten fant ingen formildende omstendigheter.»¹⁷

Totalt ble 34 menn i Bergen dømt for sin involvering i saken, fordelt på seks dommer: to dommer i forhørsretten der 24 menn ble dømt, tre dommer i meddomsretten der fire menn ble dømt, og én dom i lagmannsretten der seks menn ble dømt.¹⁸ Mennene skulle ha «hatt utuktig omgjengelse med» og/eller «opført sig utuktig overfor» 160 gutter, 95 av dem under 16 år.¹⁹

Oppgavens mål og problemstilling

Den Store Sedelighetssak skapte stor skandale og debatt i samtiden, og ble den største enkeltsaken i §213's historie. Likevel er det få som kjenner denne historien i dag. Ett av formålene til denne oppgaven, er å løfte frem en interessant og spennende historie som kan fortelle oss mye om hvordan homoseksualitet ble forstått i Bergen på 1930-tallet. Oppgaven er et bidrag til fagfeltet norsk skeiv historie, om hvordan homoseksuelle menn levde i tiårene før den homofile frigjøringskampen skjøt fart, og om fenomenet rettsforfølgelse av homofile. §213, som forbød utuktig omgjengelse mellom personer av mannskjønn, trådte i kraft i 1902, og hadde dermed en relativt kort historie. §213 erstattet den tidligere (og vage) loven som

---

¹⁴ Bergens Tidende, 02.03.1938

¹⁵ Bergens Tidende, 07.03.1938

¹⁶ Bergens Tidende, 02.03.1938

¹⁷ Bergens Tidende, 12.03.1938

¹⁸ For en fullstendig oversikt over dommene i saken, henviser jeg til Jordåen (2003).

¹⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 126, bilag 1

forbød «omgjengelse mot naturen». Under den gamle loven hendte det at kvinner også ble straffeforfulgt, blant annet utforsket av Tonje Louise Skjoldhammer i hennes masteroppgave *Forargeligt og Uteerligt Forhold: Rettsforfølgelse av sex mellom kvinner på midten av 1800-tallet i Norge*.²⁰ §213 ble ganske sjeldent håndhevet, og skulle hovedsakelig gjelde der «allmenne interesser» var truet – nemlig faren for at unge menn og gutter kunne bli «konvertert» til homoseksualitet.²¹ Samtidig omfatter Den Store Sedelighetssak handlinger som også ville vært ulovlige i dag, nemlig sex mellom voksne og mindreårige og overgrep mot barn. Basert på dette har jeg utformet følgende problemstilling:

- hvilke forestillinger finnes i retts- og mediematerialet fra Den Store Sedelighetssak om sex mellom menn, homoseksualitet og seksuelle overgrep mot barn?

Forskningsfelt og teoretiske perspektiver

I denne masteroppgaven er det en flytende overgang mellom det som vanligvis blir definert som «teori» og det som blir definert som «tidligere forskning». Flere av forskerne på feltet skeiv historie har utviklet begreper og analytiske rammeverk som jeg forholder meg aktivt til i mine egne analyser.

Sosialantropolog Hans Wiggo Kristiansens bok *Masker og motstand: Diskré homoliv i Norge 1920-1970* er et sentralt forskningsarbeid i fagfeltet norsk skeiv historie. I mitt arbeid med Den Store Sedelighetssak har boken vært en viktig kilde til den historiske konteksten saken befinner seg i. Kristiansen spør: «Hvordan levde helt alminnelige lesbiske kvinner og homofile menn i perioden før det som ofte kalles «den homofile frigjøringen» skjøt fart på 1970- og 1980-tallet?»²² Det kunne være ganske forskjellig, basert på bosted og sosial klasse, men ifølge Kristiansen er fellestrekk som går igjen ideer om maskering, diskresjon og tvetydighet. De eldste historiene Kristiansen forteller, fra 1920- til 1940-tallet, baserer seg på intervjuer med heterofile mennesker som fortalte det de husket om homoseksuelle personer og -samlivsformer i sin oppvekst på landsbygden i Hedmark/Oppland, i tillegg til skriftlige minner samlet inn via spørreskjema fra Norsk etnologisk granskning fra flere steder i landet.²³ Kristiansen påpeker mangelen på førstehåndskilder som dagbøker og brev, som kunne ha gitt innsyn i hvordan homo- og biseksuelle personer i perioden oppfattet seg selv og sine

---

²⁰ Skjoldhammer, 2018

²¹ Halsos, 2007, 91

²² Kristiansen, 2008, 5

²³ Kristiansen, 2008, 9

relasjoner til andre, og om det dreide seg om homo- og/eller biseksualitet slik vi i dag forstår det.²⁴ Ryktespredning og folkesnakk blir dermed det eneste innsynet vi har til disse historiene. For å kunne dokumentere livene til homoseksuelle menn har historieskrivere ofte måttet ty til rettsmateriale og politidokumenter. «De samme institusjonene som bidro til å undertrykke og holde nede homoseksualiteten i samtiden, blir i ettertiden bærere av historien til den gruppen de undertrykte.»²⁵ Mitt materiale om Sedelighetssaken er i stor grad hentet fra rettskilder, og den konteksten må informere hvordan vi leser og tolker disse kildene.

Kristiansen forteller tre historier om mannspar som levde på landsbygden i Hedmark/Oppland på 1920- til 1940-tallet, og viser til noen fellestrekk ved disse tre historiene. Ingen av parene delte bolig. Derimot var det naboskap og vennskap som gav rom for varige relasjoner mellom dem. Å dele bolig som par ville krevd en større grad av anerkjennelse fra familie og lokalsamfunn, og fjernet beskyttelsen som tvetydigheten gav dem.²⁶ Ifølge Kristiansens heterofile informanter var det gjennom skandale at folk flest ble kjent med homoseksualitet. Det var ikke noe det ble snakket høyt om, og flere informanter fortalte at de først ble kjent med fenomenet i voksen alder. Kristiansen mener derimot at det er grunn til å ha en viss skepsis til denne fremstillingen. Han påpeker bruken av ordet høyt – det ble ikke snakket høyt om, men det var kjent. Om homoseksualitet var noe som ble snakket om eller ikke er en lang diskusjon innenfor homoforskningen. Historiker Ola Teige snakker om "den synd som ikke bør nevnes" og forteller om hvordan flere forskere på det tidlige moderne mener at øvrigheten ønsket å dysse ned snakk om homoseksualitet så godt som mulig for å hindre «smitte».²⁷ På den annen side viser Skjoldhammer i sin masteroppgave om rettsforfølgning av lesbiske at homoseksualitet *ble* snakket om, også blant vanlige folk.²⁸ I tillegg var homoseksualitet forstått av Kristiansens heterofile intervjupersoner med et religiøst og moralsk begrepsapparat: «flere av dem som benektet enhver kjennskap til fenomenet i fortiden, hadde [også] en sterk negativ, ofte religiøst betinget, innstilling til homoseksualitet.»²⁹

Ifølge Kristiansen oppstod de omtalte skandalene ofte i tilfeller der det var en maktubalanse, for eksempel relasjoner mellom voksne og yngre/mindreårige menn eller en autoritetsfigur som utnyttet stillingen sin. Kristiansen skriver at han ikke har funnet saker der den typen

---

²⁴ Kristiansen, 2008, 10

²⁵ Kristiansen, 2008, 11

²⁶ Kristiansen, 2008, 20

²⁷ Teige, 2020

²⁸ Skjoldhammer, 2018

²⁹ Kristiansen, 2008, 65

skandalisering «rammet homoseksuelle menn som levde sammen med eller hadde seksuell omgang med voksne menn.»³⁰ Dette ser vi også i hvordan §213 ble brukt, der det hovedsakelig var relasjoner mellom voksne menn og unge menn/gutter under 21 år det ble reagert mot.

Kristiansen beskriver hvordan homoseksuelle menn kom i kontakt med hverandre, og hvordan nettverk rundt dem ble dannet. Han skiller mellom såkalte «flerkjernenettverk» og «enslige forførrere», men det kan være en glidende overgang mellom disse.³¹ I de mindre byene var det vanligere å finne de «enslige forførrerne»: det var menn som gjerne var «berømte homofile» i sitt nærmiljø, som oppsøkte kontakt med ofte yngre gutter.³² I litt større byer kunne det finnes mindre flerkjernenettverk, der voksne homofile menn hadde vennskapsforhold til hverandre, men også til dels kunne opptre som «enslige forførrere». I de store byene som Oslo og Bergen var homoseksuelle nettverk langt mer omfattende, og det fantes en infrastruktur av møtesteder i det offentlige rom.³³ Inngangsbilletten var ofte gjennom erotiske møter på offentlige toaletter og pissoarer: slike steder «ble brukt til erotiske møter mellom menn, i hvert fall så langt tilbake som på 1880-tallet.»³⁴ I tillegg fungerte flere parkområder som populære møtesteder.

Skapelsen av nettverk blant homoseksuelle var også et sentralt tema i Kristiansens doktorgradsavhandling *Kjærlighetskarusellen: Eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge*. Avhandlingen har sin tittel fra kallenavnet til et pissoar i Oslo, som fungerer som enda en illustrasjon på hvor sentrale slike møteplasser var i mange menns liv. Jeg har brukt avhandlingen til å hente teoretiske perspektiv på nettopp slike nettverksdannelser og det homoseksuelle livsrommet på midten av 1900-tallet, i tillegg til forståelser av ung seksualitet og barndomsseksualitet, og forståelser av en homoseksuell identitet.

I boken *Såna & riktiga karlar. Om manlig homosexualitet i Göteborg decennierna kring andra världskriget*, skriver sosiologen Arne Nilsson om det homoseksuelle miljøet i Göteborg i årene 1930-1960.³⁵ Nilsson argumenterer for at ordet homoseksuell ikke strekker til for å beskrive miljøet av menn som hadde sex med menn i tiårene rundt andre verdenskrig. Nilsson bruker derfor deres egen språkbruk, «såna» og «riktiga karlar», og beskriver de sosiale og

---

³⁰ Kristiansen, 2008, 80

³¹ Kristiansen, 2008, 101

³² Kristiansen, 2008, 97

³³ Kristiansen, 2008, 105

³⁴ Kristiansen, 2008, 108

³⁵ Nilsson, 1998, 8

kulturelle omstendighetene rundt utformingen og bruken av disse begrepene. Å være «sånn» var å være homoseksuell, i ens seksuelle tiltrekning, men også i ens personlige identitet og selvforståelse.³⁶ «Såna» representerer en mer moderne forståelse av seksualitet som ligger nærmere vår tids seksualitetsforståelse, «i den meningen att deras identitet (självförståelse) var kopplad till deras sexualitet.»³⁷ «Såna» var også forbundet med kvinnelighet og femininitet, og ble ikke nødvendigvis sett på som «ekte menn». Men det var betydelig flere menn enn de som hadde en identitet som «såna» deltok i det homoseksuelle livet.³⁸ «Riktiga karlar» var menn som hadde sex med menn, men som ikke nødvendigvis hadde en slik homoseksuell selvforståelse som de som var «såna». De var ofte unge menn fra arbeiderklassen, og mange av dem var gift med kvinner.³⁹ I tillegg til diskusjonen om ulike forståelser av homoseksualitet, gir Nilssons bok gode perspektiver på seksualitet i barndommen, homoseksuelle nettverk og prostitusjon.

Prostitusjon er også et sentralt tema i historiker Peter Edelbergs bok *Storbyen trækker. Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark 1945-1976*. Boken handler om den «grimme lov», en lov innført i 1961 som forbød homoseksuelle å gå til prostituerte menn under 21 år. Danmark hadde vært tidlig ute i med å avkriminalisere sex mellom menn i 1930,⁴⁰ men i perioden 1930-1960 var det en offentlig diskurs om moral, prostitusjon og homoseksualitet som resulterte i innførelsen av den «grimme lov». Spesielt på 1950-tallet var det i Danmark en moralsk panikk om homoseksualitetens «afsporing af ungdommen».⁴¹ Vi ser i dette den samme frykten som i Norge, om at eksponering for homoseksualitet i ung alder ville føre ungdom ut på en homoseksuell livsvei. Den «grimme lov» ble avskaffet allerede i 1965, og en dansk politiker uttalte da ta den aldri skulle vært innført. Diskusjonene for og mot loven dreide seg om hvorvidt loven var diskriminerende mot homoseksuelle, om det førte til økt vold mot og utpressing av dem, og om loven hadde oppnådd sitt formål om å redusere homoseksuell prostitusjon.⁴² Edelbergs diskusjon om situasjonen i Danmark som ledet opp til innførelsen av loven, og hvordan den ble håndhevet, gir nyttige perspektiver på homoseksuell prostitusjon, sex mellom generasjoner/eldre menn og yngre menn, og homoseksuelle nettverk.

---

³⁶ Nilsson, 1998, 114

³⁷ Nilsson, 1998, 166

³⁸ Nilsson, 1998, 138

³⁹ Nilsson, 1998, 136

⁴⁰ Edelberg, 2012, 13

⁴¹ Edelberg, 2012, 208

⁴² Edelberg, 2012, 205

Historiker George Chauncey har skrevet den innflytelsesrike boken *Gay New York. Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890-1940*, om fremveksten av et homoseksuelt miljø i New York i første halvdel av 1900-tallet. I visse bydeler var homoseksuelle ofte synlige i bybildet, og det fantes flere utesteder som var allment kjent som møteplasser for homoseksuelle og mannlige prostituerte.⁴³ Fremveksten og synligheten av dette miljøet, særlig på 1920-tallet, førte til en kulturell motreaksjon på 1930-tallet. Gamle lover ble ytterligere håndhevet og nye satt i verk, som førte til en større grad av kriminalisering av homoseksuelle. Der et hundretalls personer ble arrestert hvert år på 1920-tallet og 1930-tallet, økte dette til flere tusen i årene etter 2. verdenskrig.⁴⁴ Chauncey argumenterer for at denne undertrykkelsen førte til at man i ettertiden har glemt at det levende og synlige homoseksuelle miljøet eksisterte, og at man har hatt et bilde av denne tidsperioden som en tid hvor homoseksuelle levde isolerte liv med liten tilknytning til hverandre.⁴⁵

Chauncey beskriver hvordan forskere og intellektuelle på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet forstod homoseksualitet som et slags tredje kjønn. «Inverts» var et sted mellom mann og kvinne, og deres homoseksualitet kunne forklares ved at de hadde en kvinnehjerne i en mannskropp. Dette gjorde deres seksuelle tiltrekning til menn «naturlig», fordi det var en kvinnelig seksualitet.⁴⁶ En slik forståelse speiles i New Yorks arbeiderklassemiljø i perioden, hvor feminine menn som tok på seg kulturelle og seksuelle roller vanligvis tilskrevet kvinner, ble kalt «fairies».⁴⁷ «Fairies» ble stort sett tolerert i arbeiderklassemiljøene der de oppholdt seg, ofte sett på som merkelige eller morsomme, men sjeldent som en trussel mot den etablerte kjønnsordenen.⁴⁸ Ifølge Chauncey var det lettere for såkalt «normale» arbeiderklassmenn å omgås med «fairies» enn det var for middelklassmenn. Dette var fordi den seksuelle kulturen innenfor sosiale klasser hadde utviklet forskjellige forståelser av homoseksualitet. I middelklassekulturen hadde den binære forståelsen av heteroseksuell/homoseksuell begynt å være gjeldende, der man enten var det ene eller det andre. I arbeiderklassen var forståelsen av den homoseksuelle, «fairies», som et tredje kjønn fortsatt den dominerende forståelsen.⁴⁹ I praksis betydde dette at for menn i arbeiderklassemiljø var det ikke nødvendigvis en direkte sammenheng mellom å *være*

---

⁴³ Chauncey, 1994, 33

⁴⁴ Chauncey, 1994, 9

⁴⁵ Chauncey, 1994, 47

⁴⁶ Chauncey, 1994, 49

⁴⁷ Chauncey, 1994, 47

⁴⁸ Chauncey, 1994, 57

⁴⁹ Chauncey, 1994, 57

homoseksuell og å utføre homoseksuelle handlinger. Tradisjonelt maskuline menn som hadde sex med andre menn ble ikke forstått som skeive, og så heller ikke seg selv som det – mange byttet mellom mannlige og kvinnelige sexpartnere, uten at det ble forstått som abnormt eller kjønnsoverskridende.⁵⁰

Fremveksten av en homoseksuell identitet var også tett knyttet til fremveksten av en *heteroseksuell* identitet. Tidligere var «mann» noe som var definert som en motsetning til «gutt», mens nå begynte menn å definere sin manndom i mye større grad som en motsetning til kvinner, og alt som var kvinnelig og «mykt».⁵¹ I denne prosessen ble «fairy» den nedsettende kategorien den normative mannen ble målt opp mot, og middelklassemenn begynte å forstå sin (hetero)seksualitet som et av kjennetegnene på en ekte mann.⁵² Dermed betydde det også at om man utførte homoseksuelle handlinger, *var* man også homoseksuell.

Chaunceys teorier om fremveksten av en homoseksuell identitet, ulike forståelser av homoseksualitet som eksisterte samtidig, og forskjellige (klasserelaterte) måter å uttrykke homoseksualitet på, er perspektiver jeg tar i bruk i min analyse.

Den Store Sedelighetssak, pressedekningen og rettssakene, omhandler mange ulike elementer, men to sentrale element er: hvordan forstår kulturen spesifikke seksuelle handlinger, spesifikt sex mellom menn, og sex mellom det som blir forstått som voksne menn og «gutter» i ulike aldre? En teoretiker som har gitt viktige bidrag til å historisere og analysere ulike forståelser av kjønn og seksualitet er den franske idéhistorikeren Michel Foucault.

I Foucaults *Seksualitetens historie I. Viljen til Viten*, beskriver han hvordan den homoseksuelle oppstod som en «art» i andre halvdel av 1800-tallet. Dette var i forbindelse med en eksplosjon av diskurser rundt kjønn og seksualitet i perioden. På 1700-tallet vokste det frem en rasjonell diskurs rundt kjønn, ved siden av den moralske. Den offentlige diskursen omkring kjønn hadde en vitenskapelig tilnærming, og det oppstod et mangfold av diskurser i ulike felt: «demografien, biologien, medisinen, psykiatrien, psykologien, moraloppfatningen, pedagogikken og den politiske kritikken.»⁵³ Det ble sett på som nødvendig å regulere kjønn, og jakten på perifere seksualitetsformer medførte en «innlemmelse av perversjonene og en ny spesifisering av individene.»⁵⁴ De

---

⁵⁰ Chauncey, 1994, 65

⁵¹ Chauncey, 1994, 115

⁵² Chauncey, 1994, 117

⁵³ Foucault, 1999, 43

⁵⁴ Foucault, 1999, 53

maktmekanismene som søkte å undertrykke ikke-normative seksualitetsformer, ga dem samtidig «en analytisk, synlig og permanent virkelighet (...) den konstituerer den som noe som har rett til å eksistere.»⁵⁵ Homoseksualitet gikk fra å være en forbudt *handling*, der utøveren bare var et rettssubjekt, til å bli en personlighet, innlemmet i individet. «Den er ett med ham, mindre som en vanesynd, enn som en særegen natur. (...) Homoseksualiteten oppstod som en av seksualitetens figurer den dagen den ble dreiet fra sodomis praksis til en salg indre androgyni, (...) den homoseksuelle er nå en art.»⁵⁶ Det var nettopp eksplosjonen av diskurser rundt kjønn og seksualitet som ga muligheten til skapelsen av «den homoseksuelle». «Viljen til viten» blant maktinstitusjoner, i psykiatrien, jussen og litteraturen, ga økt kunnskap som kunne anvendes til sosial kontroll av «perversiteter», men det ga også rom for en motdiskurs: «Homoseksualiteten begynte å snakke om seg selv, å kreve sin legitimitet eller sin 'naturlighet'.»⁵⁷

I mitt analysemateriale ser jeg på om de ulike aktørene i Den Store Sedelighetssak speiler de forestillingene om homoseksualitet Foucault viser til. Foucaults teorier dreier seg i stor grad om det institusjonelle maktapparatet, der det er eksperter innenfor f.eks. psykologi som former diskursene. De folkelige oppfatningene av homoseksualitet kan være formet av andre diskurser, og hverdagslige normer og verdier.

---

⁵⁵ Foucault, 1999, 54

⁵⁶ Foucault, 1999, 53-54

⁵⁷ Foucault, 1999, 113

2 Metode

Innsamling av materialet

Materialet jeg har brukt i analysen kom fra to forskjellige kilder: Mediematerialet, nemlig aviser, ligger digitaliserte og søkbare hos Nasjonalbiblioteket. Politi- og rettsmaterialet finnes hos Statsarkivet i Bergen.

Mediemateriale

Hos Nasjonalbiblioteket ligger noen av avisene fritt tilgjengelig, noen har man tilgang til via norske bibliotek, og noen er kun tilgjengelig for vitenskapelig ansatte. For sistnevnte var det en kort prosess å få tilgang, da man bare må være pålogget NB med universitetskonto, og sende inn et digitalt skjema der man bekrefter at man skal bruke materialet til vitenskapelige formål.

I første omgang begrenset jeg søket fra 1. september 1937 til 1. september 1938, og brukte søkeordet «sedelighetssak». Allerede her fikk jeg mange treff på Den Store Sedelighetssak – faktisk var det få andre sedelighetssaker som var nevnt i avisene i denne perioden. Det første treffet om Den Store Sedelighetssak var i *Bergens Arbeiderblad* 1. november 1937. Et søk begrenset til 2. november 1937, ga treff i 29 aviser (30 hvis vi inkluderer Aftenpostens morgen- og kveldsutgave), der de fleste hadde en veldig lik ordlyd til den første artikkelen i *Bergens Arbeiderblad*: «en sedelighetssak som later til å få usedvanlig stort omfang.»⁵⁸ Saken hadde altså spredt seg raskt, og var omtalt over hele landet, fra avisen *Sørlandet* til avisen *Nordlys*.

Jeg valgte å begrense analysen til syv aviser. Først seks lokale bergenske aviser som dekket saken bredt:

Arbeidet (organ for kommunistpartiet på Vestlandet), *Bergens Aftenblad* (Høyres hovedorgan i Bergen), *Bergens Arbeiderblad* (organ for Arbeiderpartiet), *Bergens Tidende* (Venstres hovedorgan på Vestlandet), *Gula Tidend* (organ for målbevegelsen), *Morgenavisen* (tilhørighet til Frisinnede Venstre/Frisinnede Folkeparti, senere til Høyre).

---

⁵⁸ Bergens Arbeiderblad, 01.11.1937

I tillegg tok jeg med avisen *Samarbeid*, som var Nasjonal Samlings organ på Vestlandet. Denne avisen dekket ikke saken grundig slik de ovennevnte avisene gjorde, men hadde et par artikler om Den Store Sedelighetssak som vil bli diskutert i analysen.

Avisenes politiske tilhørighet var noe jeg alltid hadde i bakhodet mens jeg leste dem, men det har ikke vært hovedfokus i analysen.

Jeg så også på to aviser fra Oslo, *Aftenposten* og *Dagbladet*. I utgangspunktet var jeg interessert i om det var en forskjell i hvordan avisene i Oslo skrev om saken i forhold til de bergenske, slik historiker Emily Skidmore fant forskjeller på hvordan lokal og nasjonal presse dekket historier om transmenn på slutten av 1800-tallet i USA.⁵⁹ Jeg fant ved første gjennomsyn ingen store forskjeller, og valgte derfor å ikke ta disse avisene med videre i analysen. Jeg fokuserte heller på de lokale avisene for å fremheve det lokalhistoriske perspektivet.

De siste artiklene om Den Store Sedelighetssak, innenfor den første begrensningen frem til 1. september 1938, ble publisert 30. juli og 1. august 1938. Dette var etter at de to siste tiltalte var blitt dømt. Saken hadde da knapt blitt nevnt i avisene siden april 1938, og andre saker hadde tatt over nyhetsbildet. Jeg begrenset tidsrommet for mitt søk i Nasjonalbiblioteket til 1. november 1937-1. august 1938. For å begrense oppgavens omfang, valgte jeg å holde meg innenfor det tidsrommet der saken var dagsaktuell, og forsøkte ikke å finne ut hvordan saken ble omtalt ved senere anledninger.

Jeg utvidet søket ved å bruke søkeord som «sedelig*», og «homoseks*» (stjernen tar med ord med ulike endinger, eks. homoseksualitet og homoseksuell), som ga treff på artikler som ikke bare handlet om Den Store Sedelighetssak, men også blant annet det som fikk navnet «Moraldebatten», som utforskes i kapittel 4. I *Gula Tidend*, som var en nynorskavis, gikk saken under navnet «Sedskapssaki», og jeg endret søketermene deretter. Under gjennomgangen av avisene tok jeg skjermbilder av de aktuelle artiklene, og laget et skjema i excel der jeg laget en liste over artiklene, og noterte kort hva de inneholdt.

---

⁵⁹ Skidmore, 2019

Rettsmateriale

Hos Statsarkivet i Bergen søkte jeg om innsyn i dokumenter fra politietterforskningen i arkivet etter Bergen Politikammer, og domprotokoller fra Bergen Byrett og Gulating Lagmannsrett. Rettsmateriale er klausulert i 100 år, og jeg fikk innvilget forskerinnsyn.

Domprotokollene har jeg hentet noe informasjon fra, mens dokumentene fra Bergen Politikammer har blitt en stor del av analysen. Sistnevnte var også den mest omfangsrike kilden. Den inneholder fire omslagsmapper nummerert I-IV, med flere hundre sider i hver mappe (for det meste maskinskrevne, men også noe håndskrevet). Mappe II var den største, som jeg vil estimere var minst 10 cm tykk. Med andre ord var det svært mange sider å gjennomgå. Jeg hadde tillatelse til å ta bilder, gitt at bildene var lagret på en sikker måte, og at det sendes inn en erklæring til Arkivverket når prosjektet er ferdig at bildene er blitt slettet. Mens jeg satt på lesesalen til Statsarkivet, forsøkte jeg å lese meg gjennom alle mappene, og tok bilder av det jeg vurderte som interessant for min analyse. Gitt mengden materiale ble det likevel en del skumlesing, så jeg kan mer eller mindre garantere at det er interessante detaljer jeg har oversett, og at det fortsatt er mye å hente fra dette materialet for andre som er interessert i å undersøke Den Store Sedelighetssak.

Dokumentene fra politietterforskningen inneholder vitneavhør av 200+ gutter (en liste over 202 gutter som ble avhørt ligger i mappe II, men de avhørene som ligger i mappe IV står ikke på den listen, så det er en håndfull flere), avhør av mennene som ble tiltalt, og noen avhør av naboer og bekjente av de involverte. Fra noen av de tiltalte ble det konfiskert fotografier, blader, prospektkort og lignende, og noe av dette var å finne blant dokumentene. Videre var det dokumenter med forberedelser til rettssaken i lagmannsretten, inkludert en oppsummering av saken politiet skrev til statsadvokaten, informasjon om forsvarsadvokatene, og en liste over gutter og andre personer som vitnet i retten. I tillegg var det en håndfull brev skrevet av noen tiltalte.

Domprotokollene fra Bergen Byrett og Gulating lagmannsrett gjennomgår paragrafer de tiltalte ble dømt etter, nøyaktig hvilke handlinger med hvilke gutter de ble dømt for, straffeutmåling, og begrunnelse for denne.

Analyse av materialet

I prosessen med innsamling og analyse av materialet, har jeg hentet inspirasjon fra Vivi Nilssens bok *Analyse i kvalitative studier*. I kvalitativ forskning går man i dybden på et begrenset felt, hvor målet er å «forstå, beskrive og noen ganger forklare sosiale fenomener fra innsiden.»⁶⁰ Nilssen beskriver hvordan man kan bruke metoden «åpen koding» for finne frem til essensen i materialet, ved å redusere en stor mengde datamateriale til noen få temaer, dimensjoner eller kategorier. Dette gjør det mulig å finne sammenhenger og meningsdimensjoner på tvers av materialet. Noen koder Nilssen gir som eksempler man kan sortere materiale med, er fakta om personer og kontekst, normer og verdier, kronologi, vendepunkter og overganger, handlingskoder og hendelseskoder.⁶¹ Jeg tok i bruk disse da jeg gjennomgikk mitt materiale. Noe av det første jeg gjorde var å sette sammen en tidslinje av viktige hendelser ved hjelp av avisartikler. Det var lettere å holde orden på kronologien gjennom mediedekningen enn med rettsdokumentene. Da jeg fikk tilgang til å se på dokumentene på Statsarkivet, hadde jeg allerede gjort en nøye gjennomgang av det meste av mediematerialet. Dette var en god hjelp til å holde orden på fakta og kontekst mens jeg leste vitneavhør. Samtidig gjorde den nye informasjonen jeg fikk fra arkivmaterialet at jeg så mange av medieoppslagene i et nytt lys. Noen ganger kunne det gjelde direkte faktafeil fra journalistene, men mest interessant var det å se forskjellene på hvordan mediene dekket saken og hvordan de involverte selv beskrev sin opplevelse av hendelsene. Nilssen beskriver koding som en «fram-og-tilbake» prosess, der man må gjennomgå materialet mange ganger for å finne nye koder og kategorier.⁶² Å lese «fram-og-tilbake» mellom mediematerialet og rettsmaterialet, åpnet opp en mye bredere kontekst for begge kildene.

Nilssen skiller mellom analyse og tolkning, der analysen handler om å komme frem til funn, og tolkning handler om å skape mening i funnene.⁶³ Slik jeg arbeidet vil jeg si at tolkning også var en pågående prosess som overlappet med innsamling og analyse. Nilssen beskriver hvordan man kan bruke en hermeneutisk tilnærming for å tolke materialet, og hun skriver: «tolkning er et forsøk på å finne en underliggende mening eller uttrykke noe som virker uklart på en tydeligere måte.»⁶⁴ I en hermeneutisk analyse tar man høyde for den historiske konteksten kildematerialet befinner seg i. Nils Gilje skriver i *Hermeneutikk som metode* om

---

⁶⁰ Nilssen, 2012, 13

⁶¹ Nilssen, 2012, 83

⁶² Nilssen, 2012, 84

⁶³ Nilssen, 2012, 104

⁶⁴ Nilssen, 2012, 72

«subjektivitetsprinsippet» som sier at «handling må studerast og beskrivast i lys av dei kjenslene og oppfatningane som 'ligg i brystet til den einskilde', eller hans oppleving av situasjonen.»⁶⁵ Man må tolke og analysere de sosiale og historiske aktørenes egne tolkninger, en prosess som kalles «dobbel hermeneutikk.»⁶⁶ Gilje viser til Clifford Geertz' teori om «thick description» (tykke beskrivelser), som har som mål å presentere de sosiale aktørenes motiv og intensjoner.⁶⁷ For å tolke en situasjon må man rekonstruere konteksten, beskrive følelsene som er involvert, og de sosiale relasjonene som knytter det sammen. Denne tolkningen er ikke en lineær prosess, men en hermeneutisk sirkel, der tolkninger av deler og helhet, av handling og kontekst, konstant påvirker hverandre.⁶⁸ I min analyse har jeg hatt som mål å tolke kildematerialet i lys av den samtidige konteksten for å finne det som er kulturelt meningsskapende, og forsøkt å sette de ulike aktørenes skapelse av mening, deres mentaliteter og holdninger, i sentrum. I boken *Kulturhistoria: En etnologisk metodebok* skriver Jönsson og Nilsson at det individuelle mennesket i materialet må få status som aktør/subjekt i sitt eget narrativ, som en skaper av kulturell mening, i stedet for et objekt formet av tidsånden og dens sosiale strukturer.⁶⁹ Målet med analysen er å rekonstruere menneskers tankeverden, følelser og opplevelser, og å avklare hvordan disse produseres og forandres.⁷⁰

Kildematerialet jeg har brukt representerer et par ulike sjangre. Overordnet er det rettsmateriale og mediemateriale, men også innenfor disse er det ulike typer tekster med ulike skapere og formål. Det er viktig å ha formålet til teksten i tankene når man analyserer innholdet. Dette er en form for kildekritikk, og Jönsson og Nilsson beskriver hvordan dette kan brukes metodologisk: «Ställer vi rätt frågor till rätt material blir också källor som är präglade av personliga, ideologiska, politiska eller ekonomiska intressen möjliga att använda.»⁷¹ Jeg har analysert hvilke kulturelle forståelser som kommer frem i materialet fra alle de ulike aktørene i Den Store Sedelighetssak, både tiltalte, vitner, politi, rettsvesen og presse. Men alle kildene er produsert av mennesker i maktposisjoner, og det er viktig å gjøre kildekritiske vurderinger. I mitt materiale er dette tydeligst i samspillet mellom politi og tiltalte/vitner under avhør. Avhørene er skrevet som om det er personen som blir avhørt sine egne ord og egne formuleringer som uttrykkes. Det som ikke står skrevet i denne kilden, er

---

⁶⁵ Gilje, 2019, 124

⁶⁶ Gilje, 2019, 148

⁶⁷ Gilje, 2019, 220

⁶⁸ Gilje, 2019, 218

⁶⁹ Jönsson og Nilsson, 2017, 13

⁷⁰ Jönsson og Nilsson, 2017, 17

⁷¹ Jönsson og Nilsson, 2017, 20

hvilke spørsmål politiet stilte for å få disse svarene. Det er også enkelte formuleringer som gjentar seg fra avhør til avhør, som viser at politiet har stilt de samme spørsmålene, og kanskje også oppmuntret til visse svar. Maktbalansen mellom politi og avhørte gjør at vi heller ikke kan ta for gitt at det som fortelles er sant. Både tiltalte og gutter kan ha hatt insentiv til å lyve og/eller holde tilbake informasjon. Jönsson og Nilsson skriver om arkivet som kilde, at det ikke er et speil av virkeligheten, men et sted man må møte med nysgjerrige spørsmål og intellektuell aktivitet.⁷² Dette blir spesielt viktig i kilder som dette, der ulike aktører har ulike insentiver og mål. Men det gjelder alle arkivkilder, som må leses med en forståelse av kildens kontekst, hvem som produserte den, og hva formålet var. Arkivmaterialet blir veien inn i fortiden, og vi må bruke den informasjonen som er tilgjengelig for å grave dypere og finne sammenhenger som kan gi ny innsikt.

Kilder kan spesielt være en utfordring i forskning på skeiv historie, ettersom homoseksualitet har vært tabubelagt, og det er ofte vanskelig å finne andre kilder enn rettsmateriale. Dette diskuteres også av Hans Wiggo Kristiansen i *Masker og Motstand*. Rettsmateriale kan gi et ubalansert bilde av faktiske forhold, ettersom det tross alt er begrenset til de sakene som havner i rettsvesenets søkelys, og kildene er produsert av undertrykkende maktstrukturer. I Margaret Mills kapittel i *Research Ethics in studies of culture and social life*, diskuterer hun hvordan hegemoniske maktstrukturer former hvilke stemmer som har tilgang til offentlige diskurser. Hun beskriver en sosial kategori kalt «subaltern», definert som «this condition or position of being a target of institutional discursive disempowerment, with however, a potential for resistance or subversion.»⁷³ Seksuelle minoriteter kan inkluderes under denne kategorien. Samtidig har personer i en «subaltern» kategori en bedre mulighet til å tenke utenfor de rammer skapt av den hegemoniske maktstrukturen, og kan kaste lys på normer og verdier i storsamfunnet på interessante måter.

Begrepsbruk og etiske overveielser

I *Storbyen trækker* skriver Peter Edelberg om noen forhold som har likhetstrekk med mitt materiale, om transaksjonelle forhold mellom eldre menn og yngre menn. Edelberg diskuterer hvorfor han har valgt å bruke betegnelse «den yngre mand» og «den ældre mand», heller enn for eksempel «manden» og «drengen»: «'Manden' og 'drengen' er en klar reference til

---

⁷² Jönsson og Nilsson, 2017, 7

⁷³ Mills, 2007, 59

1950'ernes diskurs om forførelse af ungdommen og de unges forsvarsløshed i denne proces.»⁷⁴ Jeg har likevel valgt å kalle de «fornærmede» i saken «gutter», og de tiltalte for «tiltalte» eller «menn.» Dette betyr at noen voksne «gutter» over 18 år dermed også blir kalt «gutter». Dette er for å gjøre det tydelig hvilken gruppe personen som refereres til tilhører, ettersom de fikk tildelt klare roller i etterforskningsprosessen og i media. Guttene jeg skriver om har også en lavere gjennomsnittsalder enn de Edelberg skriver om, og noen av dem ville det vært feil å referere til som «unge menn». Jeg vil også problematisere denne binære delingen underveis i analysen.

Ingen som var involvert i saken som fornærmede, tiltalte eller vitner blir navngitt i denne oppgaven. Noen gutter jeg skriver mer detaljert om har jeg gitt et fornavn som pseudonym. Siden det er så mange gutter involvert, og de fleste har vanlige norske navn, vil pseudonymet kunne være navnet på en annen involvert gutt, men det er altså ingen sammenheng mellom navnet og den som beskrives. De tiltalte har jeg valgt å referere til ved yrket deres, f.eks. Frukthandleren og Kullkjøreren. Jeg har valgt å gjøre det slik heller enn å gi dem pseudonym, fordi yrkene deres kan være med å gi et bilde av dem som personer, og jeg mener det gir en bedre leseropplevelse. De seks som ble dømt i lagmannsretten fikk tildelt nr. fra 1-6 i retten og i avisene, og noen steder vil jeg også bruke disse tallene, og referere til Tiltalte nr. 1 osv. Disse seks ble for øvrig navngitt av noen av avisene, men jeg har likevel valgt å ikke bruke navnene deres, basert på prinsippet om at bare personer som frivillig har deltatt i offentligheten skal nevnes med fullt navn. I retningslinjene fra Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora står det: «Ved forskning på døde mennesker gjelder samme krav om respekt, dokumentasjon og etterrettelighet som ved forskning på levende mennesker.»⁷⁵ Dette er for å beskytte en persons ettermæle, og å skjerme potensielle etterkommere etter personen.

---

⁷⁴ Edelberg, 2012, 165

⁷⁵ NESH, 2021

3 Nettverk, seksuell praksis og prostitusjon

I dette kapittelet vil jeg presentere de involverte personene. Hvem var de tiltalte? Hvem var guttene? Hvordan levde de? Hvordan møtte de hverandre? I kapittelets andre del ser jeg på hvilke handlinger som ble utført. Hva slags seksuelle handlinger ble gjort av og med menn og gutter, og hva kan dette fortelle oss om dem? Og til slutt: er Den Store Sedelighets sak en prostitusjonssak?

Opprulling av et nettverk

Den 7. oktober 1937 fikk Bergen Politikammer en melding fra en mann som var sekretær og bestyrer av Bergens Forskoler. Han hadde hørt rykter fra sin kontordame at det bodde en mann i Sandviken som hadde «smågutter» hos seg, og en dame som bodde i samme hus hadde hørt gråt fra disse guttene. «Vedkommende meddeler vilde ikke bli innblandet i affæren men hans kontordame kan gi navnet på den damen som bor i huset»⁷⁶. Denne kvinnen ble så kalt inn til avhør den 9. oktober 1937. Hun var 25 år gammel og jobbet i butikk, og hadde siden mai samme år bodd i etasjen over Frukthandleren som etter hvert ble «Tiltalte nr. 1».

Jeg la fra første tid jeg flyttet inn i huset merke til, at der var meget innrykk hos ham av både unge gutter og voksne mandspersoner, men jeg så all dri [sic] kvinner der. Jeg begynte etterhvert å få mistanke om at [Frukthandleren] var en som holdt sig med mannspersoner og gutter. Jeg hørte nemlig ofte både om natten og dagen mistenkelig knirking fra sengen på [Frukthandlerens] værelse, når der var folk tilstede, likesom der også ofte var hvisking og tisking. Jeg hørte dog ikke direkte noen uttalelse som kunde tydes slik at der foregikk noe utuktig.⁷⁷

Omtrent en måned før avhørelsestidspunktet hadde kvinnen hørt gråt fra mannens værelse, og mente at det tydelig var en ung stemme. Dagen etter hadde hun nevnt dette til Vertinnen, huseierens kone, og siden den gang hadde Frukthandleren sluttet å hilse på henne, og virket fornærmet. Han hadde også begynt å spille grammofon mens han hadde folk på besøk.

Vertinnen og hennes ektemann ble også avhørt – de eide ikke den delen av bygget hvor den fremtidig tiltalte mannen bodde, men hadde likevel snakket til ham om det de hadde hørt. Mannen fortalte da at han hadde hatt besøk av en voksen mann som han var kommet i krangel

---

⁷⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 2

⁷⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 4

med og fiket til, og at det var denne andre mannen som gråt. (Senere i retten forklarte tiltalte at det var han selv som hadde grått). De hadde begge sett at det ofte stod gutter rundt tiltaltes fruktbod.

Etter dette gikk politiet til arrestasjon av den da 39 år gamle Frukthandleren. I det første avhøret forklarte han seg ikke om saken, bare om hvordan han hadde begynt å drive handel fra boden i Sandviken. «Foreholdt siktelsen for å ha forøvet sedelighetsforbrytelse mot mindreårige gutter og forespurt om han erkjenner sig straffskyldig herfor uttaler [Frukthandleren]. Jeg erkjenner at jeg er homoseksuell, men for øvrig vil jeg nu ikke gi nærmere svar eller noen mere detaljert forklaring.»⁷⁸

I politiets ransakningsrapport fra arrestasjonen skriver de at da de kom til tiltaltes bolig var det også en 15 år gammel gutt til stede. Gutten «satt i en stol i skjorteermene og røykte sigaretter med 1 glas vin stående foran sig på bordet.»⁷⁹ Følgende gjenstander ble beslaglagt fra tiltaltes værelse:

1 bok med tittel «Et Forargelsens Hus»⁸⁰. Hefte nr. 5, 6, 7 og 9 av «populært Tidsskrift for seksuell opplysning»⁸¹. Et tysk tidsskrift «Die Nacktheit» med en del avbildninger. En bok men titlen «Den foragtede kjærlighed»⁸². 6 hefter av «Natur och Halsa»⁸³. En konvolutt inneholdende en hel del farvelakte prospektkort av nøkne kvinner. En konvolutt inneholdende en del sjofle, usedelige fotografier. 1 prospektalbum med innklebede amatør-fotografier. 1 innrammet fotografi av 1 nøken kvinne, samt en pose med en del amatør-fotografier av unge gutter.⁸⁴

---

⁷⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 5

⁷⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 6a

⁸⁰ Romanen *Et forargelsens hus* av Gabriel Chevallier, ble oversatt til norsk og utgitt av Aschehoug i 1937. Dette er en satirisk roman som handler om byggingen av et pissoar i den fiktive franske landsbyen Clochemerle.

⁸¹ *Populært tidsskrift for seksuell opplysning* kom ut mellom 1932 og 1935. Redaktørene var de unge sosialistiske legene Karl Evang, Otto Galtung Hansen og Carl Viggo Lange, som alle var opptatt av seksuell frigjøring og bedre seksualopplysning til arbeiderklassen.

⁸² Pseudonymet Xerces Ypperstedt var forfatteren av den danske romanen *Den foragtede kærlighed* som ble utgitt av Funkis forlag i 1935. Dette er en selvbiografisk roman om en ung medisinstudent som forelsker seg i en gammel skolekamerat. Den er også et tidsbilde fra universitetsmiljøet i århundrets første tiår (Homosexuelles vilkår 1988:201) (Homosexuelles vilkår, afgivet af kommissionen til belysning af homosexuelles situation i samfundet. Betænkning nr. 1127, 1988. Homosexuelles_vilkaar.pdf (elov.dk)

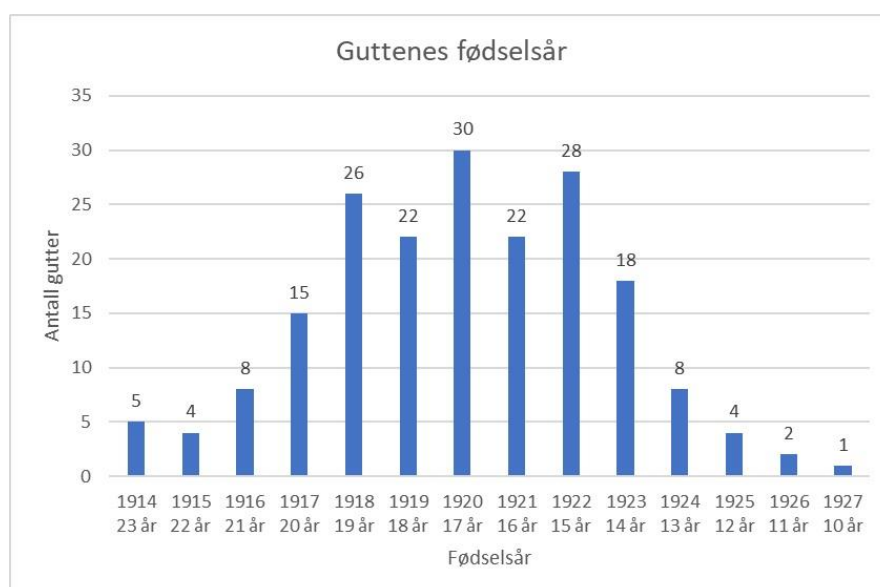
⁸³ *Natur och hälsa* var tidsskriftet for den svenske nakenkulturbevegelsen, og kom ut mellom 1933 og 1942. LIBRIS - Natur och hälsa: (kb.se)

⁸⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 6a

Allerede samme dag som arrestasjonen fant sted og Frukthandleren først ble avhørt, begynte også avhør av flere involverte gutter. Utover gutten som var til stede da mannen ble arrestert, står det ingenting i politidokumentene om hvordan politiet fant disse guttene.

Opprettelse av kontakt mellom menn og gutter

Guttene som var involvert i saken, var i hovedsak arbeiderklassegutter i alderen 14-19 år. Noen av dem gikk fortsatt på skole, men mange av dem var begynt i arbeid, også gutter ned i 14-års alder. De jobbet særlig som løpegutter, kontor- og varebud.

Figur 2: Tabell som viser aldersfordeling blant 193 avhørte gutter, basert på alderen de fylte i 1937

Guttenees klassebakgrunn kommer mest eksplisitt frem i vitneavhørene, hvor det ikke bare blir listet opp guttens navn, alder og adresse, men også farens yrke. Alle de nedskrevne avhørene begynner på omtrent samme måte, f. eks.:

[Fornavn Etternavn], f. [dd/mm]-1918 i Bergen av norske gifte foreldre gasverkarbeider [fars fornavn og etternavn] og h. [mors fornavn], døpt og konfirmeret i Johanneskirken, heisegutt hos Nordbye, bor hjemme hos sine foreldre Fjellgaten [nr.], foreholdt saken og vidneansvaret, forklarer:⁸⁵

Noen andre av fedrenes yrker som blir nevnt er havnearbeider, stasjonskontrollør, skipstømmermann, sjåfør, elektriker og baker. Det er en liten håndfull lærere, som nok er i det

⁸⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.5

øvre sjiktet når det gjelder klassebakgrunn blant de involverte. Hvis noen av mødrene var i arbeid, er det ikke nevnt.

Guttene kunne fortelle om hvordan de var kommet i kontakt med tiltalte nr. 1, Frukthandleren. De fleste hadde blitt kjent med ham ved å handle hos ham i fruktboden, og kommet i snakk med ham der. En av de første guttene som ble avhørt, Arne, 16 år, fortalte at han hadde blitt med en kamerat som «vanket litt hos [Frukthandleren]», og at de to guttene hadde blitt med inn i handelsteltet til tiltalte. Han hadde da begynt å vise dem «en hel del fotografier av nøkne menn og kvinner i usedelige stillinger og også nøkne menn, som foretok utuktige handlinger.»⁸⁶ Tiltalte begynte så å beføle de to guttene utenpå buksene, men da han spurte om de ville gjengjelde dette nektet de. «Ingen av oss vilde imidlertid ha noe med ham å gjøre,» sa Arne, men de to kameratene dro likevel tilbake og besøkte tiltalte i handelsteltet en eller to ganger til. Dette holdt opp da Arnes eldre bror hadde sett dem der, og truet dem med juling hvis han så dem der igjen. «Han kjente vistnok til at [Frukthandleren] var en slik, som holdt sig med gutter.»⁸⁷ Arne fortalte videre at han ofte så at det var mange gutter som oppholdt seg utenfor fruktboden, og han hadde hørt at en gutt, David, 19 år, var tiltalt «kjæreste»; «Jeg fikk den forståelse at [David] likte [Frukthandleren] svært godt.»⁸⁸

Om Arne sa Frukthandleren, «jeg var blitt advaret mot ham fra andre gutter i gaten, idet de gjorde oppmerksom på at han var løgnaktig. ... Ved flere anledninger har han også samlet andre gutter omkring mig og har ropt og kaldt mig og gjort dem oppmerksom på hvad slags kar jeg var.»⁸⁹ Sitatet illustrerer problemstillingen rundt vitners troverdighet – Arne fortalte ikke om noen slike situasjoner i avhør, og det gjorde heller ingen andre gutter. Selv om mange gutter tilsynelatende var åpne med politiet og fortalte mye, var det få som trakk frem hendelser som kunne sette dem selv i et dårlig lys. Generelt fra politidokumentene virker det som at guttene var åpne med politiet om det de hadde opplevd. Noen uttrykket ubehag, og noen var inne til gjentatte avhør der de delte mer av historien for hver gang. Det var noen som benektet enhver kjennskap til saken, selv etter å ha blitt konfrontert med andre gutters vitneavhør som impliserte dem. David, som ble beskrevet av Arne som Frukthandlerens kjæreste, ble også nevnt av mange andre gutter som en som hadde vært involvert med flere av de tiltalte. Men da David selv ble avhørt, var han ikke snakkesalig:

---

⁸⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 5

⁸⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 5

⁸⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 5

⁸⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 75

Jeg er blitt foreholdt at der er fremkommet i saken at jeg skal ha hatt forbindelse med [Frukthandleren], og at han har begått utuktig handling med mig, men dette vil jeg ikke svare på, heller ikke vil jeg svare på om noen andre homoseksuelle personer har hatt utuktig forbindelse med mig. Jeg vil i det hele tatt ikke avgi noen forklaring som angår denne sak.⁹⁰

David benektet altså ikke anklagene, slik noen av de andre guttene gjorde, men var heller ikke villig til å avgi forklaring. Politiet ser ut til å ha godtatt dette, og selv uten Davids forklaring ble flere menn dømt for å ha hatt seksuell kontakt med ham.⁹¹

Det var ikke bare blant guttene at ryktene spredde seg. En av Frukthandlerens naboer, en 67 år gammel kvinne, forklarte til politiet at hun lenge hadde sett at det var mange både store og små gutter som kom på besøk til tiltaltes værelse, et par ganger natten over, og hun hadde advart ham mot «at han hadde så mange gutter om sig til enhver tid». «Jeg hadde nesten en frykt for at det var noe galt med [Frukthandleren] og disse guttebesøk. Forøvrig var [Frukthandleren] snild og ordentlig og meget kjekk å omgås.»⁹² Den 67 år gamle kvinnen hadde også advart en annen nabo som hadde flyttet inn for rundt et halvt år siden, en 41 år gammel kvinne, at hun ikke måtte la sin sønn ha noe med Frukthandleren å gjøre. 41-åringen fortalte at sønnen en gang hadde vært på værelset til Frukthandleren og fått lese noen blader, og at hun igjen hadde sagt til sønnen at han ikke måtte gå opp dit. Sønnen hadde ofte stått utenfor ved fruktboden, men kvinnen sa, «det trodde jeg ikke innebar noen fare.»⁹³ Sønnen fortalte derimot politiet at han hadde hatt seksuell kontakt med Frukthandleren i den samme fruktboden over lengre tid.

Frukthandlerens leilighet, i nabobygget til fruktboden hans, var et hyppig møtested for flere tiltalte og gutter. I avisene ble dette omtalt som «centralen», men jeg har ikke funnet andre kilder til dette uttrykket – i avhørene med tiltalte og gutter blir det stort sett bare referert til som Frukthandlerens værelse. Avisene fikk i første omgang informasjon fra politiet, så politiet kan ha vært litt raske med å spekulere i media før de hadde full oversikt over saken. I forkant av rettssaken i Lagmannsretten, ba Statsadvokat Arctander om en redegjørelse fra

---

⁹⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.7

⁹¹ SAB: Bergen byrett, K.i.31, Domsprotokoll i straffesaker, 1. kvartal 1938, dom i Bergen forhørsrett, 1. mars 1938 (sak 94/1938), s. 185

⁹² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 12

⁹³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 12.3

Bergen Politikammer om deres arbeid med å oppklare Sedelighetssaken. I svarbrevet fra politiet, datert 18. februar 1938, står det:

Efter de oplysninger som foreligger, kan det vel neppe sies at [Frukthandleren] har hatt nogen central for homoseksuelle, men har man inntrykk av at en flerhet av dem har vanket ved hans utsalgsbod – eller telt, og der mere eller mindre ved [Frukthandlerens] mellemkomst er kommet i forbindelse med guttene.⁹⁴

Den såkalte «centralen» ble likevel et tema i retten, og slik avisene dekket saken er det sannsynlig at leserne satt igjen med inntrykket av at «centralen» var en mer organisert møteplass enn det som ser ut til å ha vært tilfelle.

Fruktboden og det tilhørende værelset var på langt nær det eneste møtestedet, verken for opprettelsen av kontakt mellom menn og gutter, eller for erotiske møter. Flere gutter fortalte om menn som hadde kommet opp til dem på åpen gate og slått av en prat, før mannen inviterte gutten hjem. En 18 år gammel gutt fortalte at en av de tiltalte hadde introdusert seg for ham på jernbanestasjonen, og insistert på at de måtte treffes igjen. De avtalte å møtes noen dager senere ved det «Vite Hus»⁹⁵, og derfra ble gutten med mannen hjem.⁹⁶ I *Såna & riktiga karlar. Om manlig homosexualitet i Göteborg decennierna kring andra världskriget*, forteller menn Arne Nilsson intervjuet om hvor lett det var å få kontakt med menn på gaten:

Jag vet inte varför, men det var ju fruktansvärt lätt på den tiden. På gatorna och överallt. Ja, visst, man bara tittade till ibland och så... (...) Ja, man börja snacka med verandra, och så visade man ju vad man ville, och dom förstod, man behövde inget säga, det var ju redan förstått.⁹⁷

Peter Edelberg skriver om gaten som et viktig møtested, og en integrert del av det mannlige prostitusjonsmiljøet i København:

Gaden tilbød sine hjørner og ståsteder, hvor yngre mænd kunne stille sig an. Gaden tilbød porte, baggårde og pissoirer, hvor forholdet kunne aftales eller afvikles. Gaden

---

⁹⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 126, bilag 1

⁹⁵ Bygården i Foreningsgaten 1 er kjent som «det Hvite Hus»

⁹⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 47.7.1

⁹⁷ Nilsson, 1998, 103

afgjorde, om de var prostitusjonskunder, trækkerdrengene eller bare homoseksuelle mænd, der søgte en partner.⁹⁸

En annen møteplass nevnt av flere var pissearet på Rådstuplassen. Et interessant element i dette, er at det var få som fortalte om erotiske møter i selve pissearet. De som forteller om å ha møttes der, beskriver å ha kommet i snakk med noen som inviterte dem hjem. En 20 år gammel gutt, Robert, beskrev to slike situasjoner; første gang møtte han og en kamerat en mann utenfor pissearet, som tok dem med til kontoret sitt i Kroepeliens hus. Mannen spanderte alkohol, og initierte seksuell kontakt med Roberts kamerat. En annen gang var de tre eller fire gutter sammen på Rådstuplassen, og en mann de kjente fra før introduserte dem for en annen mann som tok dem med hjem til seg i Lille Øvregate. Igjen ble det servert alkohol, og etter en stund dro de andre guttene mens Robert ble igjen med mannen. De hadde lårsex, og Robert fikk 2 kr. Den samme gjengen med gutter hadde besøkt mannen ved en senere anledning, men da var det én av de andre guttene som ble igjen. Han bekreftet Roberts versjon av handlingsforløpet, men la mer vekt på at det var blitt drukket mye alkohol.⁹⁹

Det er rimelig å tro at det også må ha forekommet erotiske møter i byens pissearer. Sosialantropolog Hans Wiggo Kristiansen skriver i avhandlingen *Kjærlighetskarusellen* om hvor viktig pissearer var som møtesteder og «erotiske frirom» for menn som hadde sex med menn i Oslo. Kristiansen bruker begrepet «erotiske frirom» som en betegnelse på «steder hvor menn hadde tilfeldig og (mer eller mindre) anonym erotisk kontakt med andre menn,»¹⁰⁰ og for mange som oppsøkte slike frirom var det nettopp med formål om å oppnå erotisk kontakt. Men mange av Kristiansens intervjupersoner fortalte også at de primært brukte erotiske frirom til å komme i kontakt med menn de kunne ta med seg eller bli med hjem. Mange av dem var også unge første gang de oppdaget det homoerotiske miljøet i frirommene.¹⁰¹

Guttene introduserte også hverandre for voksne menn de kjente. En gutt fortalte at en kamerat hadde tatt ham med på besøk til en kjøpmann, og at kameraten på forhånd hadde fortalt at mannen var homoseksuell.¹⁰² En annen gutt, 19 år gamle Georg, ble litt mer overrasket over situasjonen han havnet i; en kamerat, Erik, inviterte ham på en fest hos den samme kjøpmannen, og mens de var der ble Georg befølt av en mann han ikke kjente.

---

⁹⁸ Edelberg, 2012, 200

⁹⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.6.8

¹⁰⁰ Kristiansen, 2004, 138

¹⁰¹ Kristiansen, 2004, 141

¹⁰² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.8.10

Jeg belv [sic] sint over dette, og jeg skudde ham fra mig, og da sa han noe som 'hvad faen salgs fyr er det [Erik] har tatt med sig op'. ... Han [Erik] spurte når vi kom ut hvorfor jeg rotet, og jeg svarte at jeg vilde ikke være med på noe tull. Han spurte mig så om jeg ikke skjønnte hvad dette var.¹⁰³

Georg og Erik hadde ved en annen anledning vært hos Frukthandleren i Sandviken, og en gang hos en stuert i Strandgaten, der de ved begge anledningene hadde hatt seksuell kontakt med mennene. Det kommer ikke tydelig frem fra avhøret med Georg i hvilken rekkefølge disse hendelsene skjedde, bare at alle tre var rundt juletider i 1936.

Nettverk mellom de tiltalte

Det er mindre klart hvordan de tiltalte kom i kontakt med hverandre, og oppdaget sin felles interesse for sex med menn og gutter. I avhørene sier de ofte at de kjente andre tiltalte fra lengre tid tilbake, men det er sjelden tydelig hvor lenge, eller hvordan de ble kjent.

Frukthandleren forteller om tiltalte nr. 2, som var sjømann:

Jeg kjenner [Sjømannen, adr.] fra mange år tilbake. (...) [Han] begynte å vanke hos mig på mitt værelse efterat jeg var flyttet til [Sandviken]. [Han] har ofte besøkt mig på mitt værelse både når der var gutter tilstede og for øvrig når ingen var der. Jeg var til å begynne med engstelig for [Sjømannen] at han skulde få vite noe om mig, for å benytte sig av det til å presse mig for noe. Jeg holdt mig derfor nokså lenge unna ham. Det blev imidlertid til, at han fikk låne eller sitte på mitt værelse, når der var gutter der og jeg stod nede i boden. Jeg har dog også været tilstede, når han har forgått sig eller onaneret gutter der.¹⁰⁴

Slik Frukthandleren forklarte, fremstår det som mer eller mindre tilfeldig at Sjømannen også var interessert i gutter. Frukthandleren hevdet han ikke var direkte involvert i å «formidle» gutter – det faktum at mange gutter vanket rundt ham var nok til å tiltrekke likesinnes oppmerksomhet.

Med tiltalte nr. 3, Kullkjøreren, trengte ikke Frukthandleren ha samme skepsis – de møtte hverandre nemlig helt tilbake i 1918 eller -19, da Frukthandleren var rundt 20 år og Kullkjøreren rundt 35 år. Frukthandleren forklarte: «det blev til at jeg og han hadde

---

¹⁰³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.8.7

¹⁰⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 36.7

sammentref med hverandre i en stall bak biblioteket.»¹⁰⁵ De hadde omgått med hverandre frem til 1928 da Frukthandleren ble straffedømt for sedelighetsforbrytelser, og Kullkjøreren hadde holdt seg unna ham da han kom ut fra fengsel, «antagelig fordi at han var redd mig da jeg var utskjemt.» Det var først da Frukthandleren fikk boden og værelset i Sandviken at Kullkjøreren begynte å vanke der. Frukthandleren sa: «Jeg fikk den forståelse at når han igjen begynte å søke min omgang der, kom det av at han så at der vanket mange gutter, og at han da mente han kunde ha en chance til å få fatt på gutter hos mig.»¹⁰⁶

Kullkjøreren mente imidlertid at han inntil nylig kun kjente Frukthandleren av utseende, og at han aldri hadde snakket med ham før for ca. ½ år siden, da han var blitt introdusert til ham av Sjømannen. Kullkjøreren gikk under tilnavnet «Kullmerra», som han mer eller mindre konsekvent ble kalt av alle involverte i avhørene, både menn og gutter. Det var andre som også av og til ble referert til ved kallenavn, men ingen så konsekvent som «Kullmerra.»

De seks mennene som ble dømt i lagmannsretten var Frukthandleren (tiltalte nr.1), Sjømannen (nr. 2), Kullkjøreren (nr. 3), Vaktmannen (nr. 4), Porthandleren (nr. 5)¹⁰⁷, og Skredderen (nr. 6). De var mellom 36 og 62 år, der Sjømannen var yngst og Skredderen var eldst. De hadde alle vært gift, med unntak av Sjømannen. Kullkjøreren og Vaktmannen var begge gifte, og hadde fire voksne barn, mens Porthandleren var skilt og hadde ett voksent barn. Skredderen var enkemann, og hadde ett voksent barn.¹⁰⁸ Blant de øvrige tiltalte var det en god del kjøpmenn og handlende, noen sjømenn, en «skuespiller og operettesanger»¹⁰⁹, en kasserer, en lagerarbeider, en hotellgutt, en ekspeditør. Blant denne gruppen tiltalte var en håndfull av dem gifte, men majoriteten av dem ugifte. En god del av de ugifte hadde forsørgeransvar for foreldre eller andre familiemedlemmer, men det står ikke oppgitt om de bodde sammen med dem.

Punktene under viser hvor mennesker involvert i Sedelighetssaken bodde, både gutter og tiltalte. Det var bare en liten håndfull personer som bodde sør for bykjernen, mens de som bodde lengst nord fortsatt var innenfor den søndre halvdel av Ytre Sandviken. Mannen som

---

¹⁰⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 37.7

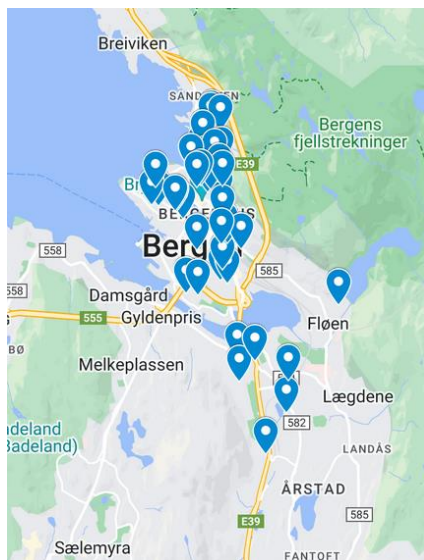
¹⁰⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 37.7

¹⁰⁷ En porthandler var en som drev handel i portrom mellom bygninger, fra midlertidig hytter, boder eller telt. Frukthandleren var teknisk sett også en porthandler, så jeg skiller dem fra hverandre ved å kalle dem henholdsvis Frukthandleren og Porthandleren.

¹⁰⁸ SAB: Gulating lagmannsrett, Domprotokoll for straffesaker, 1936-1938, s. 196

¹⁰⁹ SAB: Bergen byrett, K.i.31, Domsprotokoll i straffesaker, 1. kvartal 1938, dom i Bergen forhørsrett, 20. januar 1938 (sak 10/1938), s. 33

bodde lengst sør på Minde, var én av dem som vanket mest på værelset til Frukthandleren i Sandviken.

Figur 3: Skjerm bilde fra Google Maps hvor adresser fra politidokumentene er plottet inn

Jeg har beskrevet hvordan Frukthandleren bodde – alene på et lite værelse, som ga muligheter for å ha menn og gutter på besøk, men tett nok på naboer til at dette ikke gikk ubemerket hen. Flere andre tiltalte bodde derimot ikke alene, enten det var med kone og barn, eller med foreldre. Disse måtte finne andre steder enn hjemmet sitt for (utenomekteskapelig) seksuell aktivitet. Tiltalte nr. 4 var en 58 år gammel vakt- og fløttmann.¹¹⁰ Han var gift, og hadde fire voksne barn. I forbindelse med jobben som vaktmann i Dokken, oppholdt han seg i en overbygget båt der. Denne båten brukte han hyppig som møtested med gutter, og mange gutter snakket i avhør om å ha vært mange ganger på besøk i «husbåten» til Vaktmannen.¹¹¹ En tiltalt fotograf, 48 år, eide en bil, og tok med seg gutter på kjøretur. En gutt fortalte at Fotografen tok ham med på biltur til Helleneset, hvor de stoppet og hadde seksuell kontakt. Dette skulle ha skjedd tre ganger, og gutten fikk ca. 1 kr hver gang.¹¹² Fotografen vanket også mye hos Frukthandleren, og det var typisk der han hadde møtt guttene.

To kjøpmenn, som ser ut til å ha vært nære venner, delte et kontor i Handelens og Sjøfartens hus, som de begge inviterte gutter til. En av de to var gift, og flere av guttene fortalte at den

---

¹¹⁰ Bergen Byleksikon: «Fløttmenn, fergemenn, yrkesgruppe i Bergen fra middelalderen til 1930-årene, bestod gjerne av eldre sjøfolk som tok seg av persontrafikken i havneområdet mellom skip og land eller mellom bydelene.»

¹¹¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 40.3.1

¹¹² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.4.3

gifte ofte oppholdt seg i leiligheten til den ugifte på Tollboden. De hadde også begge seksuell kontakt med gutter i den leiligheten.¹¹³

Nilsson beskriver det homoseksuelle livet i Gøteborg på 1930-1950-tallet hovedsakelig som et uteliv¹¹⁴, mens Chauncey skriver i *Gay New York* at på begynnelsen av 1900-tallet bodde majoriteten av arbeiderklassen i trangbodde leiegårder og pensjonater der privatliv var vanskelig å skape plass til: «privacy could only be had in public.»¹¹⁵ I København, derimot, skriver Edelberg at de fleste seksuelle møter skjedde i hjemmet. Man kunne treffe likesinnede på gaten og på utesteder, for så å invitere dem hjem.¹¹⁶ Det samme var tilfelle i Bergen. Mange fortalte selvsagt også om seksuelle møter utendørs, i Nygårdsparken, Rothaugsparken, eller en noenlunde skjermet sidegate. Men mange nok av de tiltalte bodde alene, på små værelser rundt om i sentrum, at erotisk kontakt i hjemmet var mulig. De som ikke kunne bruke sitt eget hjem, kunne bruke Frukthandlerens værelse, eller de hadde andre venner de kunne besøke.

En interessant skikkelse som benyttet seg av muligheten til å besøke Frukthandleren, var Redaktøren. Redaktøren var opprinnelig fra Haugesund, hadde tidligere jobbet for en avis i Bergen, og var nå blitt redaktør for en avis i Nord-Norge. Frukthandleren hadde kjent ham siden rundt 1921.¹¹⁷

Ved første øyekast virker vennskapet mellom Frukthandleren og Redaktøren usannsynlig. Frukthandleren solgte varer fra en liten bod i Sandviken og bodde på et lite værelse. Redaktøren hadde et respektert middelklasseyrke, og hadde penger til å reise på lengre ferieturer. Vi vet ikke hvordan de to møttes og formet et vennskap, men de kan ha funnet hverandre gjennom deres felles interesse for sex med menn og gutter, kanskje ved kontakt i et «erotisk frirom». For mange ble slike frirom inngangsbilletten til homoseksuelle nettverk; «Flyktige kontakter i mørke kunne altså føre til bekjenskaper som igjen kunne utvikle seg til vennsapsrelasjoner,»¹¹⁸ og slike vennskap kunne oppstå på tvers av sosiale skillelinjer:

Seksuelle frirom kan virke fellesskapsdannende nettopp fordi de på en radikal måte bryter med de sosiale skillelinjene som strukturerer det meste av den øvrige

---

¹¹³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 42.8.18

¹¹⁴ Nilsson, 1998

¹¹⁵ Chauncey, 1994, 202

¹¹⁶ Edelberg, 2012, 185

¹¹⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.9

¹¹⁸ Kristiansen, 2004, 179

samhandlingen i samfunnet. Gjennom seksuell samhandling på slike steder har homoseksuelle menn hatt mulighet til å knytte bånd på tvers av sosiale barrierer knyttet til klasse, rase, alder og nasjonal tilhørighet.¹¹⁹

Jeg kommer tilbake til Redaktøren i neste del, samt i kapittel 5.

Seksuell praksis

Med så mange gutter involvert, er det også naturlig nok et stort spenn av opplevelser de fortalte om i vitneavhørene. Det er likevel noen mønster, og nedenfor vil jeg beskrive et typisk handlingsforløp, slik det har fremstått for meg etter å ha lest over hundre avhør der guttene fortalte om sine opplevelser. Dette er ikke ment å representere én gutts opplevelse fra start til slutt, men en høy prosentandel av guttene hadde historier som reflekterer flere av disse elementene.

En gutt møtte tiltalte nr. 1, Frukthandleren, i handelsboden hans i Nye Sandviksvei. Frukthandleren hadde først et telt der, men fikk etter hvert en bod med et lagerrom, og flyttet også inn i et værelse i huset ved siden av. Gutten kom i snakk med tiltalte da han handlet hos ham. Ofte var de en liten gjeng gutter som var der sammen. Frukthandleren inviterte guttene med inn på lagerrommet. Gutten hadde allerede hørt rykter om at Frukthandleren var «guttefyr»¹²⁰, men ble med inn likevel. Det begynte med at Frukthandleren «snakket sjofelt» så gutten fikk lyst, så tok mannen på gutten utenpå klærne, og hvis gutten ikke gjorde motstand, gikk mannen videre til å onanere ham.¹²¹ For de guttene som fortalte at de gjorde motstand, stoppet det der. Ingen gutter fortalte om vold og/eller tvang, men noen sa at de vegret seg litt først, før de etter hvert ga etter. Ofte var det to-tre gutter til stede samtidig når dette foregikk¹²², men det var også ofte en gutt alene. Vanligvis var det kun Frukthandleren som onanerte gutten. Frukthandleren spurte om gutten ville gjengjelde, men gutten sa nei. Som betaling fikk gutten sjokolade.¹²³ Det samme gjentok seg et par ganger i boden, før Frukthandleren inviterte gutten med seg opp på værelset. Her viste han gutten bilder av nakne kvinner og menn, til gutten ble opphisset, og tiltalte onanerte ham.¹²⁴ Det var større sannsynlighet for at gutten gjengjeldte dette nå, når de var på værelset og ikke i boden.

---

¹¹⁹ Kristiansen, 2004, 176

¹²⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.5.1

¹²¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 26.4

¹²² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 43.8.12

¹²³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 43.8.12

¹²⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 40.3.9

Frukthandleren kunne også utføre oralsex på gutten, men dette var det aldri noen gutter som ville gjengjelde. Det var også en seng der, hvor de kunne legge seg ned sammen, og tiltalte «førte lemmet sitt frem og tilbake mellom lårene.»¹²⁵ Gutten fikk kanskje litt betaling, 50 øre eller 1 krone, eller bare en sjokolade, eller ingenting. Som regel deltok guttene i aktivitetene med Frukthandleren flere ganger.

Ved en senere anledning da gutten var utenfor ved fruktboden, kunne Frukthandleren si at gutten bare kunne gå opp på værelset hvis han hadde lyst å sitte og lese.¹²⁶ Gutten gjorde dette, og etter en stund kom det en annen mann opp på værelset og satt seg sammen med gutten. Gutten visste som oftest hvem mannen var, da han hadde sett ham snakke med Frukthandleren i boden tidligere. Mannen begynte å gjøre tilnærmelser til gutten, og gutten var ikke overrasket – han forstod hvorfor mannen var kommet opp. Gutten fikk ofte litt betaling – rundt én krone var vanlig, men det kunne være ned til 10 øre eller opp mot fem kroner, eller noe i tilsvarende verdi som sjokolade eller en kinobillett.¹²⁷ Dette kunne gjenta seg flere ganger, med samme mann eller med flere forskjellige, over en periode på flere måneder, og gutten var vitne til at flere andre gutter og menn var med på lignende. Det hendte at de var to-tre gutter sammen på værelset, med en eller to menn sammen med dem samtidig. De seksuelle handlingene ble stort sett alltid utført i par, selv om det kunne være flere til stede i rommet.

Den helt klart vanligste formen for sex mellom menn og gutter var onani, enten der den voksne mannen onanerte gutten, eller at det var gjensidig. I materialet forekommer det sjelden at en gutt onanerer en mann uten at dette blir gjengjeldt, og som oftest når det var gjensidig, hvis det blir spesifisert rekkefølge i materialet, var det mannen som onanerte gutten først, før gutten gjengjeldte. Oralsex var også ganske vanlig, men det var nesten utelukkende menn som utførte oralsex på gutter. Guttene ble ofte spurt av mennene om de ville gjengjelde, men vanligvis nektet de. Jeg har funnet en liten håndfull tilfeller der en mann beskriver at en gutt utførte oralsex på ham.¹²⁸ Jeg har ikke funnet noen tilfeller der en gutt forteller med egne ord å ha utført oralsex. Det var også vanlig å ha sex ved å føre penis mellom partneres lår (lårsex). Her var det også mest vanlig at det var mannen som var den «aktive» part, men det hendte at også gutter utførte denne handlingen. Noen ganger kommer ikke rollefordelingen klart frem

---

¹²⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I. Dok. 13.3

¹²⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 41.4.3

¹²⁷ Én krone i 1937 tilsvarer ca. 40 kroner i 2022, ifølge Norges Banks priskalkulator.

¹²⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I. Dok. 34.15.5

fra avhøret, for eksempel hvis det bare blir referert til at de «gjorde det mellom lårene.»¹²⁹ Analsex blir nevnt en sjelden gang i avhørene, men det virker ikke som om dette var en vanlig del av den seksuelle praksisen mellom menn og gutter. En gutt fortalte om å ha hatt seksuell kontakt med Frukthandleren i alt åtte ganger, der én av de gangene hadde involvert at tiltalte «førte lemmet sitt inn i enden» på gutten.¹³⁰ Det var under det andre avhøret av gutten at han fortalte dette, og han hadde selv ønsket å forklare seg på nytt for å legge til at forholdet til tiltalte hadde vart lenger enn han først hadde innrømmet. Den nest yngste tiltalte, som var 23 år, fortalte at en av de eldre tiltalte (Kullkjøreren, 55 år) forsøkte å ha analsex med ham, men han syntes det var for vondt, så de stoppet ganske raskt.¹³¹ En annen gutt fortalte at en av de tiltalte spurte ham om han noen gang var blitt «tatt i enden», hvilket han sa at han ikke hadde.¹³² Politiet spurte flere av guttene om det i avhør, og de avviste at det hadde forekommet, med en typisk formulering som f. eks. «det blev aldri gjort i enden».¹³³

Under rettssaken i lagmannsretten ble det diskutert hvorvidt de seksuelle handlingene som var blitt utført av de tiltalte gikk under benevnelsen «utuktig handling» eller «utuktig omgjengelse». Spesifikt var det masturbasjon som var satt under tvil. Statsadvokaten ville dømme de tiltalte under paragrafen som gjaldt «utuktig omgjengelse», mens forsvarerne mente at det bare gjaldt «utuktig handling.» Det fantes ikke en konkret definisjon av disse begrepene i straffeloven, men lagmannen slo til slutt fast at masturbasjon måtte regnes som utuktig omgjengelse, med referanse til en høyesterettsdom fra 1926.¹³⁴ I forkant av rettssaken sendte Statsadvokaten et brev til legen Torgeir Kasa med spørsmål om disse begrepene. Jeg gjengir svaret fra Kasa i sin helhet:

Begrepet utuktig omgjengelse er vel nærmest et juridisk begrep og jeg kjenner ikke nøiere straffelovens mening eller den gjeldende rettsopfatning. Min redegjørelse maa vel derfor nærmest bli en medicinsk utredning om de homoseksuelles driftstilfredstillelse.

Deres følelser tilsvarer de hetroseksuelles, de elsker kurtiserer og er sjalu som disse, men kjønstilfredstillelsen maa jo bli forskjellig og den varierer sterkt slik at man faar forskjellige grupper. Noen føler sig som kvinner og er passive under akten, andre er

---

¹²⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 40.4.5

¹³⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 42.6.7

¹³¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II. Dok. 42

¹³² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.4.3

¹³³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 40.4.5

¹³⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 131

alltid den aktive part, eller det kan veksle. Noen har trang til kyss og kjærtegn og den egentlige kjønnsdrift kan være svak. Atter andre har hovedinteressen rettet mot seksualobjektets penis med trang til å onanere den annen part og til selv å bli onanert. Dette er den hyppigste tilfredsstillelse for homoseksuelle. Svært ofte – særlig når det gjelder mindreårige nøyer de sig med å bli onanert av disse uten at de tilstreber en gjensidig tilfredsstillelse. Gjensidig onani (mutuel o.) [?] for mange homoseksuelle helt istedet for samleie mellom hetroseksuelle.

En del homoseksuelle søker å etterligne det hetroseksuelle samleie ved å anbringe sin penis mellom partnerens laar og mot «skrittet». De saakalte sodomitter anbringer penis mot eller i partnerens rectum (endetarm). Sjeldnest er vel coitus i munnen. Ofte er følelsene barnslige og uutviklede og man har inntrykk av at der ikke er naadd til full modning men er blitt stående paa et barnslig utviklingstrin. De homoseksuelle kan ofte være sære i sin smak som ofte blir bestemt av klær, bestemte alderstrin, typer eller med særlig tiltrekning til enkelte legemsdele.¹³⁵ (Understreking i original, mest sannsynlig gjort av brevmottaker.)

Det som helt klart stemmer overens med det de involverte guttene og mennene har fortalt, er at onani er den «hyppigste» formen for seksuell kontakt. Men at voksne homoseksuelle nøyer seg med å bli onanert av mindreårige, og ikke «tilstreber en gjensidig tilfredsstillelse», er omtrent motsatt fra det vi ser i Sedelighetssaken. I materialet onanerer mannen nesten alltid gutten, og ofte er det gjensidig, men bare ved et fåtall tilfeller er det en gutt som onanerer en mann uten at det er gjensidig.

At Kasa skriver, «Sjeldnest er vel coitus i munnen», er interessant da vi har sett at dette på ingen måte er den sjeldneste formen for sex som har foregått mellom menn og gutter i Sedelighetssaken. Dette kan komme av at oralsex var mer tabubelagt enn mange andre former for sex. I *Gay New York* skriver Chauncey:

But even though men found the queer man's services desirable, they also believed that a man lost status if he fellated another man. This was not simply a matter of his losing gender status, however, for women also lost status by performing fellation, which is one reason so many women refused to do it.¹³⁶

---

¹³⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 148

¹³⁶ Chauncey, 1994, 85

Historiker Peter Boag skriver om det homoseksuelle miljøet i det nordvestlige USA på begynnelsen av 1900-tallet i *Same-sex affairs. Constructing and controlling homosexuality in the Pacific Northwest*: «In most cases, sexual intercourse between the working-class adult and the youth in the city was anal and interfemoral and not oral in nature.»¹³⁷ (Interfemoral betyr lårsex.) Men i de tilfellene Boag beskriver, var det den yngre partneren/gutten som utførte oralsex på den voksne partneren. Boag beskriver to distinktive subkulturer, én blant den omreisende arbeiderklassen, og én blant den fremvoksende urbane middelklassen. Ifølge Boag var den vanligste formen for sex mellom menn fra arbeiderklassen forhold mellom en voksen og en ungdom. Den økonomiske situasjonen i regionen gjorde at mange menn reiste rundt etter arbeid, og det var ofte på veien at slike forhold fant sted.¹³⁸ Den voksne partneren og den yngre partneren var omtalt som henholdsvis «jockers» og «punks», som viser at dette var en etablert kulturell praksis. Ifølge Boag var det nærmest alltid den eldre partneren som hadde den «maskuline» eller «aktive» rollen, og at dette var en sterkere kulturell norm i dette miljøet enn i andre deler av Nordamerika.¹³⁹ En gruppe gutter i Boags materiale, de som definerte seg selv som heteroseksuelle, men som drev med homoseksuell prostitusjon, ville bare ha sex med menn hvis de selv kunne inneha den maskuline rollen. De kunne la mannen utføre oralsex på dem – «a sex act that also served to limit bodily contact, part of the juvenile male's strategy to preserve his self-definition as heterosexual.»¹⁴⁰ Mange av guttene i sedelighetssaken var villige til å onanere menn og å ha lårsex, men virker til å ha vært uvillige til å være den som utfører oralsex. Dette kan være fordi de forstod det som en «trussel» mot deres maskulinitet og/eller heteroseksualitet, eller bare at de syntes det var ekkelt; en gutt, 15 år gamle Jakob, sa: «[Frukthandleren] bad mig om å suge hans lem, men det vilde ikke jeg, så jeg gjorde aldri det. Jeg husker at han uttalte at jeg behøvet ikke å være redd for å suge hans lem, for det var like rent det som det øvrige av kroppen hans.»¹⁴¹ Ifølge Jakob hadde han og Frukthandleren onanert hverandre bortimot 80 ganger, og hatt lårsex ca. 10 ganger, så det var ikke homoseksuell aktivitet generelt Jakob vegret seg fra.

Tiltalte nr. 1, Frukthandleren, ble dømt etter følgende paragrafer:

- §195: «For å ha hatt eller medvirket til at nogen har hatt utuktig omgjengelse med et barn under 14 år, eller foretatt handling hvorved sådan forbrytelse tilsiktedes

---

¹³⁷ Boag, 2003, 84

¹³⁸ Boag, 2003, 17

¹³⁹ Boag, 2003, 83

¹⁴⁰ Boag, 2003, 83

¹⁴¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I. Dok. 13.3

påbegynt.» Tiltalen gjaldt tilfeller med seks gutter, hvor mannen ble kjent skyldig i tre av dem. En av disse guttene var Jakob, som hadde begynt å ha sex med Frukthandleren før han fylte 14 år.

- §196: «For å ha hatt utuktig omgjengelse med barn under 16 år.» Dette gjaldt tilfeller med 33 gutter, inkludert de seks over som hadde fylt 14 år i løpet av tidsrommet handlingene hadde foregått. Tiltalte ble kjent skyldig for 31 tilfeller.
- §212-2: «For å ha foretatt utuktig handling med barn under 16 år, eller forledet barn under 16 år til utuktig adferd.» Dette gjaldt tilfeller med 11 gutter, med en del overlapp fra de 33 over.
- §212-1: «For ved utuktig adferd i handling eller ord å ha krenket ærbarhet eller medvirket hertil, i overvær av eller overfor barn under 16 år.» Dette gjaldt kun ett tilfelle, der Frukthandleren hadde masturbert en gutt mens en annen gutt så på. Selve masturbasjonen ville havnet under §196, mens dette tiltalepunktet spesifikt gjald gutten som var vitne til hendelsen,
- §213: «For å ha hatt utuktig omgjengelse med en person av mannkjønn». Dette gjaldt 23 gutter som var mellom 16 og 21 år da handlingene fant sted, og tiltalte ble kjent skyldig for 22 tilfeller.¹⁴²

De øvrige fem tiltalte i lagmannsretten ble for det meste dømt for samme type handlinger, men i mindre omfang med færre gutter.

Fra Domprotokollen kan vi se hva retten landet på når det gjaldt definisjonene av «utuktig handling» og «utuktig omgjengelse». «Utuktig handling» ble brukt i tilfeller der tiltalte hadde befølt guttene utenpå klærne, kysset dem, og/eller tatt guttens kjønnslem frem. «Utuktig omgjengelse» ble brukt om alle handlinger som gikk lenger enn dette: onani, oralsex, og lårsex, både ensidig og gjensidig.

Prostitusjon og transaksjonelle forhold

I *Storbyen trækker* skriver Peter Edelberg om en rapport som var skrevet om prostitusjon blant unge gutter i København. Rapporten kom ut i 1955 og var utarbeidet av cand.theol. Erling Lund, som var leder av et hjem for kriminelle gutter. Dette var et bidrag til den store

---

¹⁴² SAB: Gulating lagmannsrett, Domprotokoll for straffesaker, 1936-1938, s. 197-209

diskusjonen om prostitusjon og homoseksualitet som foregikk i Danmark på 50-tallet, i opptakten til innførelsen av den «grimme lov».

Den rapport, der kom ut af det, bestod af interviews med 5 drenge, der først var fyldt 18, efter at de var blevet taget af politiet og kommet under Lunds vinger. De havde til sammen haft ca. 360-380 seksuelle forhold til gennsnitlig ca. 30 forskjellige mænd hver. En enkelt dreng stod for de ca. 220 forhold til ca. 50 forskjellige mænd. Der var altså tale om erfarne trækkerdreng, som kendte deres kundekrets indgående. Rapporten lagde vægt på det skandaløse frem for det farveløse og typiske.¹⁴³

Det skandaløse i rapporten var blant annet sex som gjerne kan beskrives som kink. Jeg har ikke sett tegn til noe som kan ligne på det i Sedelighetssaken. Det mest skandaløse er guttenes alder – sexhandlingene som var beskrevet både av menn og gutter var alle veldig «typiske», i hvert fall sett med moderne øyne.

Det var ingen av guttene i Sedelighetssaken som beviselig hadde vært fullt så aktive, med så mange forskjellige partnere, som de danske guttene i rapporten. men noen av dem kunne nok nærme seg. De ble likevel aldri beskrevet som «erfarne trækkerdrænge» eller tilsvarende.

I Lunds rapport var det en klar oppdeling mellom «udnyttede trækkerdreng» og «udnyttende homoseksuelle».¹⁴⁴ Dette selv om de unge mennene/guttene helt tydelig var aktive deltakere. I Sedelighetssaken ser vi også en slik binær inndeling, særlig fra politi og rettsvesen, der gutter og tiltalte ble plassert i mer eller mindre opposisjonelle kategorier. Gråsonene oppstod der krysningen gikk mellom de eldste guttene og de yngste tiltalte. De to yngste tiltalte var 21 ½ år og 23 år, og noen av «guttene» som ble avhørt var også oppe i 23 års alder. Forskjellen mellom disse var at de to unge tiltalte hadde hatt seksuell kontakt med yngre gutter, mens de eldste «guttene» var avhørt om forhold som lå noe tilbake i tid, med eldre tiltalte.

Avisene var noe mer villige enn rettsvesenet til å legge en del av skylden på guttene. *Bergens Aftenblad* skrev:

Av interesse er det å opplyse at guttene, som nok må ta adskillig av ansvaret på sine unge skuldre, synes å ha hatt det rene tariffsystem. (...) Oppe i centralen i Sandviken

---

¹⁴³ Edelberg, 2012, 137

¹⁴⁴ Edelberg, 2012, 146

har guttene hatt sin gang. Prisen for å gi sig de voksne i vold menes å ha variert fra 35 øre til 1 krone.¹⁴⁵

I Gøteborg skriver Nilsson at prostitusjonsinnslaget i det homoseksuelle miljøet var lite og indirekte, og at det sjelden var snakk om store pengesummer. Mennene Nilsson intervjuet, snakket om at de mottok små summer, to-tre kroner. Når de bare tjente 8-10 kr i uken, utgjorde det ganske mye.¹⁴⁶

Bergens Arbeiderblad skrev at guttene hadde holdt en lav «tariff», fra 25 øre til 1 krone, og refererte til det som lommepenger.¹⁴⁷ I *Bergens Tidende* stod det: «Det ser nesten ut til at guttene har vært klar over at ingen av de tiltalte hadde særlig godt utkomme og at de derfor har holdt en slags tariff som har vært meget lav.»¹⁴⁸

At guttene har holdt noen «tariff», var ikke noe de selv beskrev, og heller ikke de tiltalte fortalte om at gutter skulle ha bedt om en spesifikk sum for å utføre seksuelle handlinger. Det var nok likevel en viss forventning om betaling i en eller annen form, men at guttene satt en tariff basert på de tiltaltes inntektsnivå virker usannsynlig. *Bergens Arbeiderblads* bruk av ordet «lommepenger» er nok mer beskrivende, i det guttene var fornøyd så lenge de fikk penger til hverdagslige fornøyer. Mange menn fortalte at det var spesielt noen gutter som tydelig var ute etter penger. Frukthandleren sa om David:

David er meget lidenskapelig av sig, og har været meget pågående overfor mig. Det er dog særlig i vinnings øiemed han har været sammen med mig, idet han, når jeg ikke har hatt penger, holdt mig litt på avstand. Jeg har gitt David nokså meget penger og div. småting fremover.¹⁴⁹

Å kalle guttenes aktivitet for prostitusjon kan gi assosiasjoner til noe mer organisert, med tydelige regler og forventninger, som ikke ser ut til å ha vært tilfelle. Peter Edelberg bruker begrepet «transaksjonelle forhold» heller enn prostitusjon:

Transaksjonelle forhold er likesom prostitution bygget op omkring udenomægteskabelige seksuelle forhold, ofte med skiftende partnere, og følges af udveksling af gaver eller penge. Transaksjonel sex er dog forskellig fra prostitution,

---

¹⁴⁵ Bergens Aftenblad, 02.03.1938

¹⁴⁶ Nilsson, 1998, 128

¹⁴⁷ Bergens Arbeiderblad, 03.03.1938

¹⁴⁸ Bergens Tidende, 02.03.1938

¹⁴⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 75.37

idet de involverede ikke konstrueres som prostituerte og klienter, men som kærester eller partnere, og udvekslingen er et komplisert system af pligter i forholdet – og ikke nødvendigvis bygget på en forudbestemt betaling.¹⁵⁰

Hvis vi definerer prostitusjon som en organisert aktivitet med klare roller og forventninger, med en forhåndsbestemt pris for tjenestene som blir utført, er det helt tydelig ikke en definisjon som beskriver forholdene mellom gutter og menn i Sedelighetssaken. For de aller fleste guttene blir det også vanskelig å kalle dem «kjærester» og «partnere». For det første varte forholdene sjelden lenge nok, da majoriteten av guttene bare beskrev å ha hatt sex med menn en håndfull ganger. Men en del gutter virker til å ha hatt ganske nære «vennskap» til noen av de tiltalte, og oppholdt seg mye sammen med dem selv når det ikke var sex involvert.

Hos noen kan det ha vært snakk om noe som ligner på kjærlighetsforhold, i hvert fall fra de tiltaltes side. Frukthandleren fortalte om en 15 år gammel gutt, Lars, som han var blitt kjent med tidligere samme år. Lars var gutten som hadde vært på Frukthandlerens værelse da politiet kom for å arrestere ham. Frukthandleren sa om Lars:

Jeg var meget glad i [Lars] og var redd for at andre skulde få fatt på ham, hvorfor jeg også advarte ham mot å være sammen med andre menn. Jeg spanderte meget både snop og penger på [Lars]. Jeg har også gitt ham forskjellige klær, uten at han dog har spurt derom.¹⁵¹

Tidligere hadde Frukthandleren også fortalt om en gutt han hadde vært med på våren i 1936, og han hadde tapt lysten på gutten da han fant ut at gutten hadde begynt å ha sex med Kullkjøreren.¹⁵² Noen gutter hadde Frukthandleren helt tydelig ikke noe problem med om de var sammen med flere menn enn ham, mens andre hadde han eiendommelige følelser for.

Lars fortalte om gavene han fikk av Frukthandleren:

På min siste geburdsdag fikk jeg en skjorte og et slips, mansjet-knapper og et par strømper av [Frukthandleren]. Jeg fikk det litt etter hvert. Jeg fikk antagelig dette fordi jeg gikk ærend for ham, og muligens fordi at han holdt på med mig som han gjorde. Jeg tror ikke at han lokket mig med disse gaver, for de fikk jeg uten videre.¹⁵³

---

¹⁵⁰ Edelberg, 2012, 164-165

¹⁵¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 75.2

¹⁵² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 42

¹⁵³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe I, dok. 17.6.2

Lars var ikke den eneste gutten Frukthandleren uttrykte nære følelser for. I varetektsfengselet hadde Frukthandleren med seg et innrammet bilde av Jakob. Frukthandlerens cellekamerat sa at: «[Frukthandleren] lå ofte og så på dette billede og sa at han var glad i vedkommende gutt, og spurte mig om han ikke var deilig.»¹⁵⁴

Jakob var tydeligvis populær: også Redaktøren skulle ha vært spesielt glad i ham. Redaktøren hadde oppholdt seg i Bergen i en ukes tid før Frukthandleren ble arrestert, og hadde begynt reisen nordover med båt bare dagen før arrestasjonen. Da han fikk nyss om dette, skrev Redaktøren et brev, en og en halv maskinskrevet side, til politiet i Bergen der han forklarte at han ikke på noen måte var involvert, men at politiet kanskje hadde fått fatt i noen brev Redaktøren hadde skrevet som kunne misforstås. Det hadde han rett i: brevene var blitt konfiskert fra Frukthandleren. Ett brev var til Frukthandleren selv, og det andre skulle Frukthandleren levere videre til Jakob. Det var ikke ingenting i brevet til Jakob som nødvendigvis tilsa at det hadde vært et seksuelt og/eller romantisk forhold mellom dem, men at det kunne «misforstås» i den retning hadde Redaktøren nok rett i å være bekymret for. I brevets første avsnitt stod det:

Kjære [Jakob]:

Takk for sist. Det første jeg fikk høre i radio etter å ha forlatt Dig var: «La Paloma». Den kom til mig som sendt fra himmelen. Har tenkt på Dig i hele natt. Syns det var så pent av Dig å komme om bord og ta avskjed med mig. Jeg holdt nok øie med Dig da du løp utover kaien, men jeg kunde p.g.a. mørket, bare ane at Du stod helt ute på Skolten. Jeg vinket til Dig – håper Du så det.¹⁵⁵

Man trenger ikke legge godvilje til for å lese dette som romantisk. Mer mistenkelig blir det når brevet avsluttes: «Jeg går ut fra at Du river dette i tusen stykker etter å ha lest det.» Brevet Redaktøren sendte til politiet var nesten komisk i hvor langt han gikk for å forsøke å forklare seg, og da han heller ikke husket nøyaktig hva han hadde skrevet, endte han opp med å implisere seg selv enda mer. Redaktøren skrev at brevene til Jakob og Frukthandleren var så følelsesladet fordi han var så glad for at han ikke var blitt sjøsyk. Videre: «skrev jeg visst også noe om at jeg skulde gjerne trykke og klemme hans deilige kropp, eller noe i den dur, og det

---

¹⁵⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 97

¹⁵⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.11.6

skulde ikke undre mig om der også stod noe om å rundkysse ham, som man sier.»¹⁵⁶
Ingenting av dette stod i brevet.

Hva Jakob følte om forholdet til Redaktøren er vanskeligere å vite. Han innrømmet de faktiske forholdene under avhøret med politiet, men, som med de fleste avhørene, er ikke hva guttene følte om hendelsene gitt nevneverdig plass. Jakob og Redaktøren hadde hatt sex flere ganger, og Redaktøren hadde tatt ham med på Den Nasjonale Scene for å se stykket «Wien-Budapest.»¹⁵⁷ At Jakob hadde fulgt Redaktøren til båten da han skulle dra, kan tolkes som en følelsesladet handling, men det kan ikke utelukkes at Jakob også her var motivert av å potensielt motta betaling.

Men vi har ett mulig tegn på at Jakob var følelsesmessig berørt av situasjonen. Han var en av de 20 guttene som skulle vitne i retten, men da dagen kom og han satt i rettssalen, var han uvillig til å avgi forklaring, og retten lot ham slippe.¹⁵⁸

Oppsummering

I dette kapittelet har vi møtt de involverte i saken. Det var menn og gutter fra arbeiderklassen som bodde i Bergen sentrum, hvor de fikk kontakt med hverandre på gaten, i pissoarer, i handelsboder og forretninger, og via bekjente. Et levende nettverk dere både voksne menn og unge gutter var aktive deltakere. Vi har sett på handlingene som ble utført, hva slags sex de hadde og hvor. Onani var den vanligste formen for sex mellom menn og gutter, og det kunne foregå utendørs, men også i private hjem. Til slutt har vi sett at selv om betaling for seksuelle tjenester i form av penger eller varer var en vanlig del av samhandlingen mellom menn og gutter, var det snakk om mer kompliserte og nyanserte forhold enn det som faller inn under «prostituerte» og «klienter».

I neste kapittel vil jeg se videre på konstruksjonen av homoseksualitet og en homoseksuell identitet, og de ulike aktørenes forståelser av dette.

---

¹⁵⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.13.7

¹⁵⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.10.2

¹⁵⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 131

4 Forståelser av homoseksualitet og en homoseksuell identitet

I forrige kapittel presenterte jeg noen av de sentrale aktørene i Sedelighetssaken, og gjennomgikk sentrale hendelser og handlinger. Men hva tenkte de involverte om hva de gjorde? Og hvordan ble det forstått av andre mennesker, som leste om saken i avisene?

Mange forskere har vist hvordan en homoseksuell identitet oppstod i første halvdel av 1900-tallet. Dette har blitt kalt «the great paradigm shift», og refererer til at homoseksualitet gikk fra å bli forstått som handling, noe man gjør, til identitet, noe man er. Foucault beskriver hvordan den homoseksuelle oppstod som en «art» i andre halvdel av 1800-tallet, da homoseksualitet gikk fra å være en forbudt handling, der utøveren bare var et rettssubjekt, til å bli en personlighet, innlemmet i individet.¹⁵⁹ George Chauncey skriver i *Gay New York* om hvordan en homoseksuell identitet oppstod blant middelklassen på 1920-1930-tallet, og at denne forståelsen ble dominerende i årene etter 2. verdenskrig.¹⁶⁰ John Howard viser derimot at i de amerikanske sørstatene eksisterte disse forståelsene parallelt med hverandre godt ut på 1960-tallet,¹⁶¹ og Peter Edelberg viser i *Storbyen Trækker* at det like lenge i Danmark eksisterte ikke bare én forståelse av homoseksualitet, men «et væld af italesættelser».¹⁶²

I dette kapittelet vil jeg se på hvilke forståelser de ulike aktørene i Sedelighetssaken hadde om homoseksualitet og om homoseksualitet som identitet, og jeg vil vise at det eksisterte mange ulike forståelser av homoseksualitet, til dels motstridende forståelser, parallelt med hverandre.

De tiltalte

I avhør hos politiet var det svært mange av de tiltalte som, med noe varierende formuleringer, uttrykte noe slikt som «Jeg innrømmer at jeg er homoseksuell.»¹⁶³ Mange av avhørene startet med nettopp dette, så det er tydelig at dette var noe politiet ville vite om. I dette tilfellet fortsatte sitatet: «Det er spesielt yngre voksne menn jeg føler mig tiltrukket av.» En håndfull andre tiltalte «innrømte» at de var biseksuelle, mens noen forklarte at de verken var homo-

---

¹⁵⁹ Foucault, 1999

¹⁶⁰ Chauncey, 1994

¹⁶¹ Howard, 1999

¹⁶² Edelberg, 2012, 160

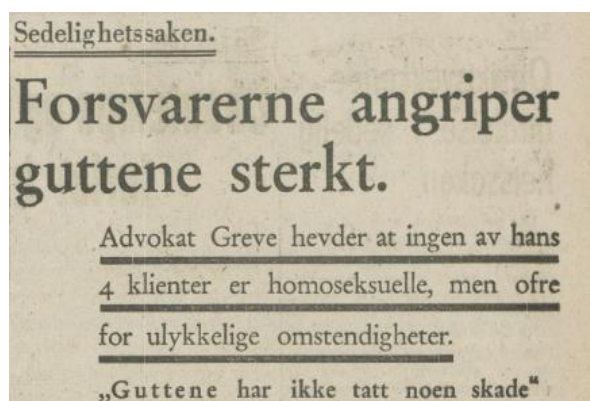
¹⁶³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 9.3

eller biseksuelle, men at det var diverse eksterne grunner til at de hadde hatt seksuell kontakt med menn og/eller gutter. En mann virket rett og slett ganske forvirret selv:

Jeg kan ikke innrømme at jeg føler mig tiltrukket av menn, så jeg er ikke hverken homoseksuel eller biseksuel, men jeg kan få kjønnlig tilfredsillelse [sic] ved å være sammen med menn, så det er vel kanskje slik at jeg er på en måte biseksuel, dog føler jeg mig i sin almindelighet ikke tiltrukket av menn, og jeg gjør sjelden aldri noe forsøk på å komme sammen med menn, for jeg har alltid foretrukket kvinner når det gjalt kjønnlig tilfredsillelse.¹⁶⁴

Selv om mennene sier at de *er* homoseksuelle, betyr det ikke nødvendigvis at det dermed er en identitetsmarkør. Politiet ville vite om mennene fikk «kjønnlig tilfredsillelse» av sex med menn/gutter, og det var den tilfredsillelsen som avgjorde om mennene ble regnet som homoseksuelle.

Alle de seks mennene som satt på tiltalebenken da saken kom til lagmannsretten, hadde beskrevet seg selv om homoseksuelle under avhør med politiet. Men i rettsalen var det kun Frukthandleren, Tiltalte nr. 1., som forklarte at han var tiltrukket av både menn og kvinner.¹⁶⁵ De andre fem tiltalte mente derimot at det var utenforstående grunner til at de hadde havnet i denne situasjonen. De henviste til arbeidsledighet, ensomhet, ulykkelige familieforhold, alkoholisme, og ikke minst til pågående gutter.¹⁶⁶

Figur 4: Skjerm bilde fra *Bergens Arbeiderblad*, 10.03.1938

Tiltalte nr. 2, Sjømannen, forklarte at han aldri hadde hatt noen tiltrekning til folk av samme kjønn, men at han hadde kommet opp i dette på grunn av alkoholnyttelse, og at han «hadde

¹⁶⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 11.3

¹⁶⁵ Bergens Tidende, 04.03.1938

¹⁶⁶ Bergens Tidende, 04.03.1938

vært beruset hver gang han hadde forgått sig».¹⁶⁷ Mannens forsvarer, advokat Greve, beskrev ham som «arbeidsledig, svakelig, drakk litt og manglet i det hele motstandskraft overfor de aggressive gutter.»¹⁶⁸ Om Tiltalte nr. 3, Kullkjøreren, sa Greve:

Tiltalte nr. 3 må ha vår sympati, han har vært familieforsørger og en sliter hele sitt liv, han har utmerkede attester fra arbeidsgiver og kamerater. Ulykkelige ting skjer i ekteskapet, tiltalte blir nedbrutt, guttene presser, og i sin nedbrutte tilstand kommer tiltalte opp i disse forhold med guttene. Han har under sitt fengselsophold vært så nedbrutt at bare det kan være nok straff.¹⁶⁹

Tiltalte nr. 4, Vaktmannen, forklarte at han var ensom og vanket mye ute, og at han da hadde kommet i kontakt med Frukthandleren og guttene. «Når man først var kommet bort i det lot det til å være umulig å komme bort fra det».¹⁷⁰ Tiltalte nr. 5, Porthandleren, forklarte også at han først var kommet opp i dette etter å ha møtt Frukthandleren.¹⁷¹ «Guttene har vært meget til plage for mig. De har både stjålet fra mig og vært stor i munnen når jeg har vært efter dem.»¹⁷² Porthandleren hadde blitt dømt for en sedelighetssak 24 år tidligere, til 80 dagers fengsel for brudd på §213 og §197, men advokat Greve fortalte at tiltalte hadde holdt seg borte fra gutter inntil han kom til Bergen i 1936. Her hadde han derimot «fått reket av gutter over sin fruktbod, og gammel som han er – 62 år – har han ikke hatt kraft til å stå mot»¹⁷³. Tiltalte nr. 6, Skredderen, hadde også vært «fryktelig plaget av de pågående gutter»¹⁷⁴. Ifølge advokat Greve hadde tiltalte «følt sig svak, sykelig og ensom. Guttene presset også på ham, til tross for at han sier han ikke selv hadde lyst.»¹⁷⁵

Advokat Greve, som var forsvarer for tiltalte nr. 2, 3, 5 og 6, la vekt på at hans klienter ikke var homoseksuelle i egentlig betydning, men at de på grunn av omstendighetene nevnt over ikke hadde hatt motstandskraft nok når «den sterke fristelse» var tilstede. At dette var en del av forsvarsstrategien, kan tyde på at forsvareren mente at det var en formildende omstendighet å *ikke* være såkalt «konstitusjonell» homoseksuell. Dette var særlig en del av forswarets argumentasjon når det gjaldt spørsmålet om sikring. «Sikring kunne enten være ved

---

¹⁶⁷ Bergens Tidende, 04.03.1938

¹⁶⁸ Bergens Arbeiderblad, 10.03.1938

¹⁶⁹ Bergens Arbeiderblad, 10.03.1938

¹⁷⁰ Bergens Tidende, 05.03.1938

¹⁷¹ Bergens Tidende, 05.03.1938

¹⁷² Bergens Tidende, 08.03.1938

¹⁷³ Bergens Arbeiderblad, 10.03.1938

¹⁷⁴ Bergens Tidende, 05.03.1938

¹⁷⁵ Bergens Arbeiderblad, 10.03.1938

tvungent opphold i anstalt, eller ved kontroll i frihet i form av meldeplikt, alkoholforbud og andre former for oppfølging for å hindre nye straffbare forhold.»¹⁷⁶ At de ikke var konstitusjonelle homoseksuelle betød at de ikke utgjorde en fare for samfunnet i fremtiden, og at faren for gjentakelse var lav. Forsvarerne mente derfor at sikring ikke var nødvendig. Men vektleggingen av mennenes livssituasjon viser også til en forståelse av at alle menn kunne ha havnet i samme situasjon, gitt at forholdene lå til rette for det.

Figur 5: Skjerm bilde fra *Bergens Tidende*, 04.03.1938

Tiltalte nr. 1 var den eneste som ble dømt til sikring, ettersom de sakkyndige legene mente han hadde «varig svekkede sjelsevner», og faren for gjentakelse av lignende forhold var høy. I retten snakket legene bare om Tiltalte nr. 1, og hvis de andre tiltalte hadde vært gjennom en lignende undersøkelse, ble ikke dette nevnt i avisenes dekning av rettssaken. Det var to leger som var sakkyndige under rettssaken i lagmannsretten, overlege Dahlø, som hadde utført «mentalundersøkelsen» av Tiltalte nr. 1, og politilege Engebretsen.¹⁷⁷ Det var legene som i retten fortalte mer om Tiltalte nr. 1's livshistorie, for å legge grunnlaget for deres konklusjoner. Han var opprinnelig fra Nordland, og hadde delvis vokst opp i fosterhjem. Han hadde fått gode karakterer på skolen: «Alt i alt visste man ikke annet enn godt om ham fra hans guttedager og ungdom.»¹⁷⁸ Han kom til Bergen i 1918, og fikk jobb til sjøs. «Her kom han iblandt homoseksuelle mennesker som misbrukte ham. Her fikk han sans for dette.»¹⁷⁹ Deretter dro han til Trondheim og ble ansatt i en forretning, «hvor både tiltalte og andre blev misbrukt av sin prinsipal. Det var en av de homoseksuelle om bord som hadde skaffet tiltalte denne plass i forretningen.»¹⁸⁰ Han dro så tilbake til sjøs, og fikk i 1923 fengselsstraff i 90

¹⁷⁶ Elden, 2022

¹⁷⁷ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁷⁸ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁷⁹ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸⁰ Bergens Tidende, 09.03.1938

dager for en sedelighetsforbrytelse, etter §212 II.¹⁸¹ Året etter fikk han et halvt års fengselsstraff for brudd på §196. I 1927 ble han gift, men ble to år senere igjen dømt for sedelighetsforbrytelse (§196 og §212 II), denne gangen til 2 år og 6 måneders fengsel. Mens han satt i fengsel i 1929 hadde konen skrevet brev og sagt at hun hadde fått barn med en annen, og tiltalte hadde da sluttet å skrive til henne¹⁸².

Tiltalte hadde forklart til de sakkyndige at guttene hadde vært svært pågående, og «de kom ofte til ham om morgenen og forlangte å få ligge hos ham.»¹⁸³ Videre sa de sakkyndige at «tiltalte følte øiensynlig ingen anger over det han hadde gjort med guttene når undtas noen få av dem som han selv mente å ha forført. Han kom ofte i affekt når han talte om dem.»¹⁸⁴ Tiltalte forklarte at «han ikke hadde noen medlidenhet med de gutter som hadde gått der for å gjøre forretning,»¹⁸⁵ men at han viste anger om at han kunne ha «forført» noen av dem, kan tyde på at hans forståelse også var slik at han kunne ha gjort noen av dem varig skade ved å ha drevet dem inn i varig homoseksualitet. Han nektet for å ha drevet forretning med å «formidle gutter», men «homoseksuelle var møtt op på hans værelse og hadde fått tak i gutter. Men det var ikke noget som skjedde med hans vilje.»¹⁸⁶

De sakkyndige legene konkluderte med at tiltalte ikke led av noen sinnsykdome, og det var ikke noe i veien med intelligensen hans, men at han hadde «varig svekkede sjelsevner».¹⁸⁷ Denne betegnelsen var brukt i strafferetten om personer «som opprinnelig hadde vist en noenlunde normal psykisk tilstand, som senere av forskjellige grunner (hjerneskode, alkoholisme og så videre) var endret slik at det forelå en svekkelse som kunne betegnes som varig.»¹⁸⁸ Han hadde vist etter tidligere fengselsstraffer at han raskt falt tilbake til gamle synder, og legene ville dermed anbefale sikring.¹⁸⁹

Det kommer tydelig frem at legene opererte med en todelt forståelse av homoseksualitet; en som var «homoseksuell av erfaring» var typisk blitt forført i ung alder, mens den «konstitusjonelle homoseksuelle» var homoseksuell av natur. En slik todelt forståelse var utbredt i perioden; Runar Jordåen skriver om legene Karl Evang og Torgeir Kasa i sin artikkel *Verdige og verdifulle relasjonar?»: Evang og Kasa skrev en artikkel om homoseksualitet i*

---

¹⁸¹ SAB: Gulating lagmannsrett, Domprotokoll for straffesaker, 1936-1938, s. 195

¹⁸² Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸³ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸⁴ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸⁵ Bergens Tidende, 10.03.1938

¹⁸⁶ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸⁷ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁸⁸ Skålevåg, 2023

¹⁸⁹ Bergens Tidende, 09.03.1938

Populært tidsskrift for seksuell opplysning i 1932. Tidsskriftet hadde tette bånd til Socialistiske legers forening, som Evang hadde vært med å stifte året før. Artikkelen nådde et stort publikum i hele Skandinavia, og var innflytelsesrik for offentlighetens forståelser av homoseksualitet. I artikkelen argumenterte Evang og Kasa for at «homoseksualiteten kunne ikkje berre forklarast som ei utviklingspsykologisk forstyrning. Hos nokre personar var homoseksualiteten ‘en medfødt eiendommelighet’. I desse tilfella var det ikkje noko sjukleg, men ‘en variasjon i likhet med farveblindhet og andre variasjoner’.»¹⁹⁰ De sakkyndige legene i retten mente derimot at «tiltalte efter deres mening var av den type som hadde fått sin homoseksualitet gjennom opplevelser. Han var ikke det man kalte konstitusjonell homoseksuell.»¹⁹¹ At Tiltalte nr. 1 selv var misbrukt som ung ble et slags skrekkeksempel på hvilken skade hans handlinger potensielt kunne ha påført guttene.

Tiltalte nr. 1 var den eneste som innrømmet i retten at «han blev tiltrukket av både menn og kvinner,»¹⁹² men det kommer ikke tydelig frem i dette materialet om han så på dette som en legning som var en del av hans identitet, altså om han selv mente han var «konstitusjonell» homoseksuell. Men, da forsvareren spurte Tiltalte nr. 1 om han ville vurdert en operasjon for å «komme bort fra disse tilbøieligheter», svarte mannen «Jeg vil gjerne komme bort fra dette, men jeg er ikke sikker på om det vilde hjelpe med en operasjon.»¹⁹³ Dette kan tyde på at han ikke så på seksualiteten sin som noe som kunne kureres, men noe som var en del av ham. Mannens kone, som han lenge hadde vært separert fra, forklarte at mannen i forbindelse med tidligere dommer for sedelighetsforbrytelser hadde forklart til henne at han var lei seg for det, men mente han ikke kunne noe for det.¹⁹⁴ Det kom også frem at Tiltalte nr. 1 ikke bare var et offer for drifter han ikke kunne kontrollere, men at det også var noe han fant glede i. Som vi så i forrige kapittel hadde Tiltalte med et bilde av Jakob i fengselet, og hadde fortalt cellekameraten sin om hvor glad han var i Jakob og noen andre gutter. «Tiltalte hadde anbefalt vidnet å slå inn på samme vei.»¹⁹⁵ Cellekameraten hadde også anklaget Tiltalte for å ha gjort tilnærmelser mot ham i fengselet, hvilket Tiltalte hadde benektet.¹⁹⁶

---

¹⁹⁰ Jordåen, 2020, 303

¹⁹¹ Bergens Tidende, 10.03.1938

¹⁹² Bergens Tidende, 04.03.1938

¹⁹³ Bergens Tidende, 04.03.1938

¹⁹⁴ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁹⁵ Bergens Tidende, 09.03.1938

¹⁹⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 114

Femininitet

I Arne Nilssons bok *Såna & riktiga karlar. Om manlig homosexualitet i Göteborgs decennierna kring andra världskriget* beskriver han to kategorier av menn som hadde sex med menn; «såna» var menn som både av seg selv og andre ble oppfattet som homoseksuelle, og var ofte forbundet med et mer feminint kjønnsuttrykk. «Riktiga karlar» var derimot ikke ansett som homoseksuelle, selv om de hadde sex med menn, og det var slike «riktiga karlar» som ofte ble sett på som spesielt attraktive blant menn som var «såna».¹⁹⁷ I

Kjærlighetskarusellen viser Kristiansen til lignende relasjoner i Oslo rundt samme tidsperiode. Det var vanlig å referere til homoseksuelle som «sånn», selv om det ikke ble brukt helt likt som i Sverige,¹⁹⁸ og noen av hans intervjupersoner forteller også at de var spesielt interessert i «ekte mannfolk», som ofte var arbeiderklassemenn. Kristiansen kommenterer at en av intervjupersonene «ser ut til å mene at seksuell tiltrekning mellom menn krever en viss komplementaritet i kjønnslig framtoning.»¹⁹⁹

I materialet fra Den Store Sedelighetssak er det noen tilfeller der menn blir referert til som «sånn» - for eksempel en gutt som forklarte til politiet at han ikke kjente flere homoseksuelle enn de han allerede hadde nevnt i avhøret, «annet enn jeg har hørt [Skredderen] skal være sånn»²⁰⁰ - men det kommer ikke klart frem om det betyr noe mer spesifikt enn en mann som har homoseksuelle relasjoner. Det er derimot noen interessante referanser til en forståelse av en sammenheng mellom femininitet og homoseksualitet.

Et sitat som blir gjengitt i *Bergens Tidende* er følgende; Statsadvokaten spurte Tiltalte nr. 1 om værelset han hadde holdt åpent for gutter og andre tiltalte: «Hadde De noget speil der? Tiltalte: Ja jeg hadde speil og jeg hadde plenty av blomster. Jeg er så glad i det.»²⁰¹ Sitatet blir gjengitt uten noen utfyllende kontekst, så det kan tenkes at journalisten opplevde det som spesielt beskrivende – speilet kan gi assosiasjoner til forfengelighet, mens blomstene at tiltalte var en person som likte å ha det fint rundt seg.

En gutt fortalte om en gang han var oppe på værelset til Tiltalte nr. 1, og en annen mann «kom opp og hilste ved å si 'Erdu der frue'». Gutten sa videre: «Jeg forstod da hvaslags fyr

---

¹⁹⁷ Nilsson, 1998, 114

¹⁹⁸ Kristiansen, 2004, 185

¹⁹⁹ Kristiansen, 2004, 187

²⁰⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.3.1

²⁰¹ Bergens Tidende, 04.03.1938

han var.»²⁰² Det som fremstår som en humoristisk hilsen, var ifølge gutten nok til at han forstod mannen som homoseksuell. Han kan selvfølgelig også allerede ha hatt en assosiasjon mellom værelset han oppholdt seg i og homoseksuelle, som kan ha fått ham til å anta at mannen som kom opp trappen var homoseksuell, uavhengig av hvordan han hilste. Men små kjønnsoverskridelser kunne være nok til å merke seg selv som homoseksuell. Chauncey skriver at i New York kunne menn bli identifisert som «fairies» ved et ganske minimalt avvik fra det stereotypiske mannsidealet, som tyder på hvor smal mansrollen var i samfunnet ellers.²⁰³ Ifølge Nilsson var det blant «såna» i Gøteborg relativt få som presenterte seg kvinnelig ved hjelp av sminke og klær, men for de som ville demonstrere sin feminitet, var det også der nok med et lite innslag av noe kvinnelig. De som likte å kle seg i kvinneklær fra topp til tå, gjorde det heller på private arrangement.²⁰⁴ Det som derimot var vanlig blant «såna», var å kalle hverandre ved kvinnenavn.²⁰⁵ I dokumentene fra Sedelighetsaken har jeg funnet ett eksempel som kan ligne på dette. En 17 år gammel gutt, Jens, fortalte at han hadde vært mye på besøk hos en mann som ble kalt «Nanna». Jens hadde ikke selv hatt seksuell kontakt med Nanna, og kjente heller ingen andre som hadde det. Jens og en kamerat hadde derimot ofte vært hos Nanna sammen med to andre voksne menn, som de hadde seksuell kontakt med i Nanna sin leilighet. Jens fortalte at de drakk mye, og at når Nanna ble beruset, «kledte han sig helt naken og tok en portiere eller laken over sig. Han for da og tøiset rundt i værelset.»²⁰⁶ Nanna hadde også bedt Jens om å ta med en gutt hjem til ham, men det hadde aldri blitt noe av. Det var også en 18 år gammel gutt som gikk under kallenavnet «Lotta»²⁰⁷, men det er ingen beskrivelser av ham som tilsier at kallenavnet hadde en sammenheng med feminitet, eller guttens homoseksualitet – det er ikke noe i materialet som skiller ham fra alle de andre guttene som drev med det samme.

En annen gutt fortalte om en kjøpmann han leverte varer til. Mannen hadde en kamerat som også stadig var sammen med ham, og gutten sa om de to: «De virket begge dameagtig.»²⁰⁸ En gang ble gutten invitert med inn på kjøpmannens lager, hvor kjøpmannen initierte erotisk kontakt med gutten mens den andre mannen også var til stede. Det var to andre «vennepar» noen av guttene refererte til som alltid gikk sammen, der den ene så ut til å alltid være

---

²⁰² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.4.3

²⁰³ Chauncey, 1994, 55

²⁰⁴ Nilsson, 1998, 116

²⁰⁵ Nilsson, 1998, 117

²⁰⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 5.6

²⁰⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.3.1

²⁰⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 47.3.1

hjemme hos den andre, selv om han bodde på en annen adresse. Disse venneparene hadde også erotisk kontakt med gutter hver for seg på samme rom, men om de også hadde et seksuelt forhold seg imellom, kommer ikke frem i materialet. Hvis de to som var «dameaktige» hadde en lignende selvforståelse som Nilssons «såna», kan det tenkes at de ikke ville vært interessert i hverandre, men heller i de «riktiga karlane» blant byens arbeiderklassегutter.

Guttene

Figur 6: Skjerm bilde fra *Bergens Arbeiderblad*, 09.03.1938

Guttene eventuelle seksuelle identitet ser ut til å ha vært et fullstendig ikke-tema for politiet under vitneavhørene, og når det kom til rettsvesenet og media, gjaldt diskusjonene rundt dette kun bekymringene om hvordan guttenes fremtidige seksuelle utvikling ville bli. I vitneavhørene ble guttene bedt om å forklare hvordan de hadde kommet i kontakt med de tiltalte, hva som hadde foregått mellom dem, hvor det hadde skjedd, og hvor mange ganger. De ble aldri spurt om de hadde hatt lignende opplevelser med jevnaldrende. Men en rådende tanke i samtiden var at en slik ungdomsseksualitet ikke var noen stor trussel. Statsadvokat Arctander sa under rettssaken: «Det hevdes også at barn i alderen 12-16 år er biseksuell og drages mot begge kjønn. Under uheldige forhold kan da de som har visse homoseksuelle anlegg bli drevet inn i varig homoseksualitet.»²⁰⁹ Denne ideen ble blant annet fremmet av legene Evang og Kasa, i artikkelen om homoseksualitet i *Populært tidsskrift for seksuell opplysning*. Jordåen skriver om artikkelen i *Verdige og verdifulle relasjonar?*:

Det menneskelege driftsgrunnlaget var mangeforma (polymorft), og homoseksualitet var ei av dei opphavlege driftene hos alle menneske. Det var ikkje skadeleg om denne

²⁰⁹ Bergens Arbeiderblad, 03.03.1938

tiltrekkinga til personar av same kjønn fekk utløp i ungdomstida; problemet var om det skjedde ei forstyrring som gjorde at «den homoseksuelle trang» blei ståande.²¹⁰

Dette kunne for eksempel skje ved at en gutt ble forført av en eldre mann. En gutt som ble forført, stod i fare for å «få sitt driftsliv forkvaklet og utsiktene til å stifte hjem spolert,» skrev *Bergens Arbeiderblad*.²¹¹ Ideen om at gutter kunne forføres til varig homoseksualitet, var en av de «allmenne hensyn» som førte til de tilfellene der §213 ble håndhevet. Paragrafen ble så å si bare brukt i tilfeller der det var et forhold mellom to menn med en betydelig aldersforskjell, der den yngste var mellom 16 og 21 år. Hvis gutten var under 16, gjaldt en annen paragraf. Hvis begge var over 21 år, ble de sjelden straffeforfulgt. Jordåen kaller dette «forføringsteori», mens Kristiansen bruker begrepet «forførelseshypotesen»: «Kjernen i denne årsaksmodellen var at «normale» gutter i ungdomsårene kunne bli ledet inn på en homoseksuell livsvei gjennom seksuelle erfaringer med homoseksuelle menn».²¹²

I doktoravhandlingen *Kjærlighetskarusellen* har Hans Wiggo Kristiansen intervjuet eldre homofile menn om deres livsløp, og i denne sammenhengen er det interessant å se på noen av beskrivelsene deres av tidligere seksuelle opplevelser. Flere av intervjupersonene forteller om seksuelle opplevelser helt ned i 9-10-årsalderen, både med voksne menn og jevnaldrende gutter. «To tredeler av de intervjuede mennene forteller om det man kan kalle en seksualisert barndom. Med 'seksualisert barndom' mener jeg at de hadde konkrete seksuelle opplevelser med andre gutter eller menn før de fylte 16 år.»²¹³ 15 av 23 forteller om seksuelle relasjoner med kamerater eller nabogutter. De fleste forteller at de andre guttene som var med, senere slo inn på en heteroseksuell livsbane, og at de ikke regnet disse erfaringene som «ordentlig sex», men som noe de fleste guttegjenger gjør. 7 av 23 forteller om seksuelle episoder med voksne menn, mens de selv var tidlig i puberteten.

Både når det gjelder fortellinger om sex med jevnaldrende kamerater og fortellinger om sex med voksne menn er det nokså gjennomgående at mennene understreker sin egen aktive medvirkning i disse relasjonene. Men i større grad enn fortellingene om seksuelle episoder med jevnaldrende gutter, blir seksuelle episoder med voksne menn tolket som forvarsler om den seksuelle identiteten mennene seinere utviklet. Slik de

---

²¹⁰ Jordåen, 2020, 302

²¹¹ Bergens Arbeiderblad, 03.03.1938

²¹² Kristiansen, 2004, 103.

²¹³ Kristiansen, 2004, 94

forteller om dem, er det nesten alltid de selv som tar initiativet, og de følelsene som knyttes til episodene, er stort sett positive.²¹⁴

En av mennene Kristiansen intervjuet, Torbjørn, forteller om hans første opplevelse med erotisk kontakt med en voksen mann da han var i 12-13-års alderen. Han hadde hørt rykter om at mannen, som eide en kiosk, «pleide å få gutter med seg inn i butikken hvor han viste dem nudistblader og hadde erotisk kontakt med dem.» Torbjørn oppsøkte så mannen i kiosken, og forteller:

[H]an bare trakk ned gardina og låste døra, og så bretta han meg over skrivebordet. Det var så enkelt. Men det var jo spennende. Det var jo spennende med disse bladene og kondomene, ikke sant. Det var jo veldig interessant (ler).²¹⁵

Sett med moderne øyne er dette et åpenbart overgrep, både med tanke på Torbjørns alder, men også at måten han forteller historien tyder på at han ikke hadde kontroll på situasjonen. Han ser likevel tilbake på det som et positivt minne, og presiserer at han selv valgte å oppsøke en mann han hadde hørt slike rykter om.

Blant guttene i Sedelighetssaken er det mange eksempler på gutter som har oppsøkt tiltalte etter å ha hørt rykter om dem. Nysgjerrighet og spenning var nok en drivkraft for mange av dem. En 17-år gammel gutt, Nikolai, fortalte om en gang han ble med en kamerat for å besøke Tiltalte nr. 6, Skredderen. Skredderen gjorde tilnærmelser til Nikolai, men Nikolai avviste ham, så da prøvde Skredderen seg på Nikolais kamerat i stedet. Kameraten var villig, men Nikolai ville ikke være involvert. Han gikk derfor ut i Skredderens verksted, og ventet til de to var ferdige. Skredderen ba Nikolai komme tilbake alene neste gang, og det gjorde han allerede neste dag. Det kan tenkes at når Nikolai hadde hatt natten til å tenke seg om, ble nysgjerrigheten for sterk til å motstå. Tilbake hos skredderen var Nikolai fortsatt noe skeptisk, og ville ikke kle av seg. Det endte med at Nikolai onanerte Skredderen mens mannen lå i sengen.²¹⁶ Dette er ett av de få eksemplene på at en gutt har onanert en mann uten at det er gjensidig.

De tiltalte stod fast på sin forklaring om at de ikke hadde forført noen gutter (med noen unntak), men at det var guttene som hadde vært pågående. Statsadvokaten gikk med på at noen av guttene kunne ha vært pågående, men mente det ikke var bevis på at de tiltalte var

---

²¹⁴ Kristiansen, 2004, 100

²¹⁵ Kristiansen, 2008, 98

²¹⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 47.8.2

blitt forført. «Derimot måtte man gå ut fra at [Tiltalte nr. 1] ved den heksedans han hadde drevet på sitt rum hadde forført flere av guttene.»²¹⁷

At noen av guttene i all hovedsak var motivert av pengene, og at de var pågående overfor de tiltalte, kan godt hende. Men det var det nok ofte mer nyansert. En gutt på 17 år fortalte om et møte med en tiltalt: «Jeg hadde ikke spurt ham om penger, men disse slengte han fra sig. Det var dog dels av lyst og dels i vinnings hensikt at jeg gikk med ham de siste ganger i sengen.»²¹⁸ Det var også mange gutter som fortalte om møter med tiltalte der det ikke hadde vært noen form for betaling, og at de heller ikke hadde hatt noen forventning om det. Lyst var nok også en drivkraft for mange, enten de hadde en eller annen form for selvforståelse av en homoseksuell identitet, eller bare var interessert i å ha sex med menn. Med så mange gutter involvert, var det også et stort spenn av opplevelser de fortalte om. Noen fortalte om ett enkelt erotisk møte med en mann, hvor de derpå unngikk den mannen i fremtiden, og det skjedde aldri noe mer. Noen var derimot mye mer aktive deltakere, og hadde seksuell kontakt med mange menn over en periode på flere år. For å illustrere dette, vil jeg se litt nærmere på en av guttene. Jeg bruker et pseudonym, og kaller ham Fredrik.

Fredrik

Fredrik ble avhørt syv ganger av politiet høsten og vinteren 1937/38, og kom med ny og utfyllende informasjon hver gang, etter at han ble konfrontert med hva andre vitner og tiltalte hadde forklart. Han ble først avhørt av politiet 30. oktober 1937. Han var da 18 år, og bodde hjemme hos sine foreldre i boligstrøket Nygård. Faren arbeidet som stuert.

Fredrik fortalte at han hadde møtt Frukthandleren rundt fire år tidligere, da han jobbet som løpergutt for en handelsmann i Vaskerelven, og på dette tidspunktet holdt også Frukthandleren til der. Han ble kjent med Frukthandleren ved å handle hos ham, og ble etter hvert invitert inn på lageret, hvor Frukthandleren onanerte ham. Fredrik mente dette hadde skjedd ca. 7 ganger, og «jeg tror også at jeg ved et par anledninger onanerte ham.»²¹⁹ Ut fra Fredriks forklaring kan det leses mellom linjene hva politiet spurte om, ettersom han presiserer at det ikke ble gjort noe annet: «Han suget således ikke lemnet mitt, heller ikke gjorde han det mellom lårene.»²²⁰ Han presiserte også at det ikke var noen andre til stede,

---

²¹⁷ Bergens Tidende, 12.03.1938

²¹⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.4.3

²¹⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.2

²²⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.2

verken andre gutter eller voksne, og at det hadde skjedd helt frivillig. Han fortsatte å gå til Frukthandleren etter at Frukthandleren flyttet virksomheten sin til Sandviken, og hadde gått dit jevnlig helt til daværende tidspunkt, med unntak av den tiden Fredrik hadde reist til sjøs fra november 1935 til juni 1936. Det ble bare foretatt utuktige handlinger med Frukthandleren to ganger til etter at Frukthandleren flyttet til Sandviken, og ifølge Fredrik fikk han kun betaling i form av «litt snop av og til», og at han et par ganger hadde fått låne 50 øre av frukthandleren, men dette hadde han betalt tilbake.²²¹

Ca. 2 år før avhøret fant sted, møtte Fredrik en annen mann hos Frukthandleren, som jobbet som restauratør (mer spesifikt arbeidet han som kokk på et skip). De hadde seksuell kontakt i alt tre ganger, der én gang var på værelset til Frukthandleren, og to ganger da Restauratøren hadde invitert Fredrik med seg til en hytte han hadde på Strømme. De seksuelle handlingene som foregikk med Restauratøren, var at de tok av seg benklærne og la seg i sengen, hvorpå Restauratøren hadde ført lemmet sitt mellom lårene på Fredrik, og Fredrik forklarte: «Han har ikke hatt lemmet sitt inn i enden»²²², så igjen ser det ut til at dette er noe politiet har spurt om direkte. «Når jeg har vært sammen med [Restauratøren] har han som regel sakt når vi var ferdige med de utuktige handlinger at her har du til en kinobillet, og da har jeg i sin almindelighet fått 2 kroner av ham.»²²³

Fredrik fortalte så om en annen kjøpmann han hadde handlet hos av og til i C. Sundts gate, rundt sommeren og høsten 1935. Kjøpmannen hadde en gang bedt ham om å komme tilbake etter stengetid, og da Fredrik gjorde det, begynte mannen «straks å snakke om erotikk», og etter at de hadde snakket en stund frem og tilbake begynte mannen å føle på Fredrik i skrittet, før han begynte å onanere dem begge. Igjen presiserte Fredrik at det ikke ble gjort noe annet, og at de var alene. Han fikk kr 1,50 av mannen. 2 uker senere hadde de møtt hverandre på «strøket», og mannen inviterte Fredrik hjem til seg i Tollbodalmeningen. «Jeg tror ikke at det var snakket om hvad vi skulde gjøre hjemme hos ham. Da vi kom hjem til ham, spilte vi gramafon, røykte og preiket, og tilslutt satte vi oss på divanen og snakket erotikk. Han begynte så å føle på mig og tok lemmet mitt ut, og tok derefter ut sitt eget. Vi kjeldte så litt på den måten at han hele tiden førte an og han onanerte mig og jeg han.»²²⁴ Fredrik fikk igjen 1,50

---

²²¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.3

²²² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.3

²²³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.4

²²⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.5.4

kr, og en pakke sigaretter. Fredrik hadde siden vært ofte og handlet hos mannen, men hadde ikke vært med på noe utuktig flere ganger.

En drøy uke senere, 9. november 1937, ble Fredrik kalt inn på nytt til avhør. Han fortalte da at han hadde vært sammen med den ovennevnte Restauratøren et par flere ganger enn han først hadde forklart, da sammen med en kamerat, Petter. De to hadde vært hjemme hos Restauratøren i Kirkegaten ved en anledning, og begge guttene hadde også blitt med ut til hytten på Strømme én gang. De hadde da alle tre vært til sengs sammen, og Restauratøren hadde onanert begge guttene. For dette fikk de 2 kr hver.²²⁵

Da Petter ble avhørt var han ikke fullt så snakkesalig, men innrømmet at han hadde hatt utuktig omgang med den hovedtaltale frukthandleren, og med restauratøren. Han hadde også en lengre liste av menn han mente Fredrik hadde fortalt at han hadde vært med. «Jeg trakk mig etterhvert tilbake fra [Fredrik] ut på høsten 1935, idet jeg da fikk fast følge med en småpike, som jeg fremdeles går med.»²²⁶ Han forklarte ikke hvorfor han trakk seg tilbake - ville han selv ikke omgås Fredrik lenger, eller ville han ikke at kjæresten skulle få kjennskap til denne aktiviteten? Var det det at han fikk fast følge som gjorde at han ikke lenger var åpen for seksuell kontakt med menn? Statsadvokaten forklarte i retten at det ikke hadde forekommet nevneverdig misbruk av gutter over 18 år, fordi de på det tidspunktet «våkner og reagerer».²²⁷ Petter hadde tilsynelatende en slik «oppvåkning», uten at man kan konstatere noe om hvordan han opplevde det. Arne Nilsson skriver at selv om homoseksuelle relasjoner var vanlig blant unge gutter, ble det ved en viss alder upassende å ha seksuell kontakt med jevnaldrende kamerater. De som fortsatt var interessert i sex med menn, begynte da å oppsøke «såna» i parker eller pissoarer. Homoseksualiteten ble da holdt mer anonym; man hadde sex med fremmede og ikke med venner.²²⁸ At Petter ikke ville omgås Fredrik lenger, kan handle om en gryende forståelse om homoseksualitet som umoralsk.

En gutt, Inge, fortalte at han hadde hørt fra sin bror og fra Fredrik at kjøpmannen i C. Sundts gate var «guttemann». Fredrik og Inge reiste til Florvåg for å ligge i telt, og møtte kjøpmannen som bodde på en hytte der. Han spanderte frukt på guttene. Fredrik gikk tilbake til teltet og Inge ble igjen i hytten. Kjøpmannen ba Inge kle av seg nedentil, noe han gjorde, og så onanerte de hverandre, og mannen tok Inge mellom lårene. Inge fikk 1 krone for dette,

---

²²⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 42.8.18

²²⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.6.2

²²⁷ Bergens Tidende, 02.03.1938

²²⁸ Nilsson, 1998, 144

og han fortalte Fredrik om det som hadde foregått da han gikk tilbake til teltet.²²⁹ En annen gutt, Ole, fortalte nesten nøyaktig samme historie om en telttur med Fredrik,²³⁰ til det punkt at man kan være skeptisk til om Ole snakket sant, eller viderefortalte en historie han hadde hørt. Fredriks versjon støtter Inge sin, bortsett fra at Fredrik mente de hadde vært flere gutter på tur sammen, mens Inge kun nevnte Fredrik. Fredrik var derimot enig i at det kun var han og Inge som hadde besøkt Kjøpmannens hytte.²³¹

En annen gutt, Per, fortalte at han hadde vært på Frukthandlerens værelse, og hatt sex med Frukthandleren, samt en annen mann, flere ganger. Per møtte en gang Fredrik hos Frukthandleren, og Frukthandleren fortalte Per at han kunne bli med Fredrik inn til byen for å møte en «guttefyr», og at Per kunne tjene noen penger. Per kjente egentlig ikke Fredrik, men han ble med ham inn til sentrum. De dro sammen til Handelens og Sjøfartens hus, hvor en mann Fredrik hadde vært med tidligere hadde kontor. Fredrik dro sin vei, men Per ble med mannen opp på kontoret, hadde sex med ham, og tjente en krone.²³² Dette er eneste historie av denne typen jeg har funnet, men det kan være et innblikk i hvordan formidlingen mellom både tiltalte og gutter har foregått. Både at Frukthandleren har vært aktivt involvert i å sende gutter til andre menn, men også at guttene har vært involvert i nettverket på denne måten. Det har tidligere kommet tydelig frem at Fredrik var åpen med vennene sine om hva som skjedde, og tok dem med på besøk til menn som var interessert i sex med dem, men her også med en gutt han egentlig ikke kjente.

Totalt fortalte Fredrik at han hadde hatt seksuell kontakt med 12 forskjellige menn, fra han var rundt 14-15 år og frem til nå da han var 18. Med tanke på at det tok syv avhør å få alle disse navnene ut av ham, er det ikke usannsynlig at det kan ha vært flere. Den tiltalte 23-åringen forklarte seg om å ha hatt seksuell kontakt med Fredrik, og ble også dømt for dette.²³³ Dette hadde ikke Fredrik fortalt, men han hadde heller ikke nektet for det, slik han gjorde med noen andre anklager. Altså kan vi si at Fredrik nok har hatt sex med minst 13 menn.

Det er ikke mulig å si noe særlig om hva Fredrik tenkte om sine homoseksuelle relasjoner. Politiet spurte alle de tiltalte om de «var homoseksuelle» og/eller fikk «kjønnslig tilfredsstillelse» av sex med menn og gutter, men de stilte ingen slike spørsmål til Fredrik eller

---

²²⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 42.6.3

²³⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 50.6.2

²³¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 42.8.18

²³² SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.6.6

²³³ SAB: Bergen byrett, K.i.31, Domsprotokoll i straffesaker, 1. kvartal 1938, dom i Bergen forhørsrett, 20. januar 1938 (sak 10/1938), s. 38

noen andre gutter. Det som derimot er helt tydelig, er at Fredrik har vært en aktiv deltaker, som selv har oppsøkt menn med formål om å ha sex med dem. Delvis kan dette ha vært drevet av at han fikk betaling, men dette var ikke alltid tilfelle. En av mennene Fredrik hadde hatt sex med, var en kjøpmann i begynnelsen av 30-årene. Første gang de hadde vært sammen hadde Fredrik ikke fått noen betaling. Likevel, ifølge Kjøpmannen, ringte Fredrik ham flere ganger i forretningen hans for å avtale å treffes igjen. Heller ikke da fikk han penger. Kjøpmannen sa: «Jeg hadde inntrykk av at han ønsket å gå til mig for fortjenestens skyld, men han bad mig aldri om penger og fikk heller ikke noget.»²³⁴ Hva som fikk ham til å få det inntrykket når Fredrik aldri ba om noe, er ikke godt å si. Men Kjøpmannen sa også: «Jeg hadde en forståelse av at Fredrik var homo,» noe jeg tolker som at Kjøpmannen mente Fredrik var interessert i sex med menn for lystens skyld. Dette er det eneste eksempelet jeg har funnet der en gutt blir betegnet som «homo» eller «homoseksuell».

Nilsson beskriver hvordan en del unge menn, i overgangen til å bli voksen, begynte å identifisere seg som «såna» - som homoseksuelle. Andre begynte å ta del i det homoseksuelle utelivet som «riktiga karlar», uten den homoseksuelle selvforståelsen, og noen av dem ble også gift med kvinner. Andre igjen kunne komme til å representere «den heteroseksuelle», når det vokste frem som en sosial kategori.²³⁵

Om Fredrik som voksen deltok i det homoseksuelle utelivet eller hadde homoseksuelle relasjoner, vet jeg ikke. Det jeg vet, som jeg fant ved å søke opp hans virkelige navn på et slektsforskningsnettsted, er at Fredrik giftet seg og fikk flere barn, før han døde på 1970-tallet.

---

²³⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 14.4

²³⁵ Nilsson, 1998, 167

Offentligheten og media

Figur 7: Skjerm bilde fra *Bergens Tidende*, 22.01.1938

Den Store Sedelighetssak ble et tema i det som utviklet seg til å bli en større samfunnsdebatt om ungdommens seksualmoral. 21. januar 1938 holdt Studentersamfundet et møte med temaet «moral og umoral», der Lektor August Lange²³⁶ var foredragsholder. «Moralen har ikke mange venner i Studentersamfundet», var overskriften i *Bergens Tidende* dagen etter, med påfølgende ingress: «Lektor Lange og en rekke andre talere finner at den offisielle seksualmoral er roten til det meste av det onde i menneskelivet».²³⁷ *Bergens Tidendes* ordbruk tilsier en viss skepsis, mens *Bergens Arbeiderblad* valgte å publisere deler av Lektor Langes timelange foredrag noen dager senere:

Hvilken behandling blir så seksualiteten utsatt for i det nuværende samfund? – Helt fra de første barneår *demmer man op* for dens naturlige utslag. Dette fortsetter en med efterat kjønnsmodningen er inntrådt. *Men når seksualitetens naturlige løp blir stengt, søker den inn på andre baner.* – Her har vi da forklaringen på at menneskets driftsliv eller livskraft, som i sin rot er sund, kan gi sig utslag som er alt annet enn sunde. Dette gjelder forholdsvis uskyldige og vanlige foreteelser som råprat, hærverk og lignende ting som ungdom gjerne foretar sig, særlig når de er beruset. Men det som gjelder også adskillig alvorligere ting: når så mange unge lever et brutalisert kjønnsliv som ikke har noget med kjærlighet å gjøre, når vi har prostitusjon, sedelighetsforbrytelser og homoseksualitet, så er forklaringen den samme.²³⁸ (Utheving i original)

---

²³⁶ «August Lange var rektor ved flere lærerskoler og en pådriver for modernisering av lærerutdanningen. Han deltok også i den allmenne samfunnsdebatt, hvor hans bidrag var preget av en radikal grunnholdning og ekte humanisme.» (Schanke, 2022)

²³⁷ *Bergens Tidende*, 22.01.1938

²³⁸ *Bergens Arbeiderblad*, 01.02.1938

Flere aviser hadde lange artikler der de oppsummerte dette og påfølgende møter om temaet, og det oppstod etter hvert kontrovers; Overlærer Martinsen, som tok til orde for at det var «opdragerens viktigste oppgave å lære de unge at de er uten skyld» og at «Hemmelighetskremmeriet måtte bort,» havnet i trøbbel etter at han «rettet voldsomme beskyldninger mot speiderbevegelsen og kristelig ungdomsbevegelse, hvor det gikk homoseksualitet i svang uten at folk kjente til det.»²³⁹ Bergens Ynglingeforening (K.F.U.M), sendte et innlegg til avisen der de forlangte at Martinsen kom med bevis for sine påstander,²⁴⁰ og han ble også anmeldt til politiet for ærekrenkelse. «Jeg vedstår mig hvad jeg har sagt», skrev Martinsen i et innlegg han sendte til flere av byens aviser, men han mente også at uttalelsene hans var blitt tatt ut av kontekst.²⁴¹ Tiltalte nr. 1 ble spurt i lagmannsretten om han hadde noen kommentarer til Martinsens påstander. «Tiltalte svarte da at han på samtlige de tiltaltes vegne kunde bekrefte riktigheten av det som var fremholdt av overlærer Martinsen om homoseksualitet innen visse kretser. Han fant det derfor besynderlig at almindelige simple mennesker som porthandlere m. v. skulde bli arrestert og dømt, mens andre skulde gå fri. Han vilde ikke nevne navn, men han visste at der var mange andre fra andre befolkningslag som hadde drevet med det samme som de tiltalte.»²⁴² Han nevnte derimot ett navn under avhør med politiet: en bestyrer i en kristen menighet i Bergen. De to ble kjent i 1927, men Tiltalte nr. 1 hadde allerede før dette hørt at Bestyreren skulle være homoseksuell. Han forklarte at han ved to anledninger rundt 1927-28 hadde hatt erotisk kontakt med Bestyreren på toalettene på jernbanestasjonen:

Der var imidlertid flere huller i veggen mellom klosettene og deriblandt også et nokså stort hull. Man kunde godt se inn til hverandre og se hvem som satt på klosettene. Ved en anledning da jeg satt på klosettet i 1927, kom [Bestyreren] inn på klosettet ved siden av. Mens jeg satt på klosettet stakk [Bestyreren] sitt kjønnslem inn gjennom hullet i veggen til mig, sålangt han kunde få. Jeg så for sikkerhets skyld først etter gjennom hullene om det var [Bestyreren], og da jeg var sikker på dette, tok jeg fatt i lemmet hans og ronket ham, til han fikk sedavgang.²⁴³

Bestyreren hadde så pakket 1,50 kr inn i papir og dyttet det inn til Tiltalte nr.1. Det er interessant å se at Tiltalte nr. 1 også hadde vært på denne siden av rollefordelingen. Ved en

---

²³⁹ Bergens Tidende, 19.02.1938

²⁴⁰ Bergens Tidende, 26.02.1938

²⁴¹ Bergens Tidende, 23.02.1938

²⁴² Bergens Tidende, 11.03.1938

²⁴³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 58

senere anledning hadde de møttes i badstuen på Markens Folkebad.²⁴⁴ Tiltalte nr. 1 hadde vært der sammen med en gutt, og de hadde alle tre pratet, og blitt seksuelt opphisset, men de hadde ikke hatt fysisk kontakt. «[Bestyreren] gikk stadig omkring og det var tydelig å se at han kom i ekstase,» fortalte Tiltalte nr. 1.

Det mangler kontekst rundt dette avhøret – Tiltalte nr. 1 var avhørt mange ganger, og fortalte som oftest om flere personer hver gang. I dette avhøret fortalte han kun om Bestyreren, og vi vet ikke om han fortalte det uoppfordret, eller om politiet spurte om denne bestyreren direkte. Det ligger ikke noe avhør av Bestyreren i politidokumentene, så det vites ikke om han noen gang ble konfrontert med Tiltalte nr. 1's påstander. Men det ville utvilsomt blitt en stor skandale om denne bestyreren hadde blitt implisert offentlig.

Ideene som var fremmet i «moraldebatten», som at det var undertrykkelsen av seksualiteten som førte til homoseksualitet og andre «perversjoner», speiler noen av ideene til legene Evang og Kasa. De tok til orde for at mer åpenhet om og mindre fordømmelse av seksualitet ville hjelpe menneskers seksualitet til å utvikle seg på en sunn og naturlig måte. Evang og Kasa mente som nevnt tidligere at medfødt homoseksualitet var en naturlig variasjon som ikke kunne kureres, men at den ervervede homoseksualiteten kunne forebygges, gjennom såkalt «forebygging gjennom frigjøring.» Jordåen skriver: «Ei utvikling i denne retning ville ikkje berre førebygga homoseksualitet. Alternativt kunne det i mange tilfelle gjera at visse (uheldige og usunne) former for homoseksualitet ville vika for nye og betre: frå forhold knytt til prostitusjon og promiskuitet, til det Evang og Kasa karakteriserte som «verdige» likekjønna forhold som for dei homoseksuelle sjølv var «helt tilfredsstillende.»²⁴⁵

Blant debattantene i 1938 hadde flere en forståelse av homoseksualitet som sykdom, enten man argumenterte for større forståelse og aksept eller ønsket å sperre de tiltalte inne på livstid. At noe sånt som «verdige likekjønna forhold» kunne eksistere, virker derimot ikke som en idé folk flest var åpen for.

I slutten av januar 1938 startet en debatt i *Morgenavisens* spalte med leserinnlegg, som handlet om hvordan de tiltalte i Den Store Sedelighetssak burde behandles. De fleste skrev inn anonymt, men den første i rekken var Fru Martha Bøe, som mente de tiltalte burde fått mye lengre straffer. Dette var kort tid etter at de første fem tiltalte hadde fått sin dom i

---

²⁴⁴ Bergen Byleksikon: Kommunal badeanstalt som lå på hjørnet av Marken (nr. 9) og Badstustredet

²⁴⁵ Jordåen, 2020, 303

forhørsretten, der fengselsstraffene gikk fra 90 dager til 9 måneder. «Den mest effektive straff, mener jeg vilde være om myndighetene satte Bergens sedelighetsforbrytere i «Gapestokk» på Torvalmenningen eller Olav Kyrresgates promenadestrøk til publikums beskuelse,» skrev Fru Bøe.²⁴⁶ En Fru L.K svarte noen dager senere; «Hennes innlegg er et ord i rette tid, og hun takkes av alle mødre.»²⁴⁷ Fru T. skrev også inn med støtte til Fru Bøe.²⁴⁸ En annen leser som signerte med F.B., kommenterte at Fru Bøes forslag om gapestokk nok var en vits, men var uansett ikke enig i at de burde dømmes til lengre fengselsstraffer.

De kan ikke, frue, hjelpe for at de er unaturlige. (...) Selvfølgelig må de isoleres, men hvad opnår man med å sette dem i fengsel? (...) Vi må lære å forstå dem. (...) Jeg mener at så vel som her er dronkerhjem, hvis opgave det er å hjelpe alkoholikerne, så bør her også opprettes pleiehjem for disse ulykkelige. På den måten kan man sikkert lede mange inn på rett vei.²⁴⁹

En annen som reagerte på Fru Bøes innlegg var «en mann», som kommenterte: «Det er forresten påfallende hvor aggressive kvinnene er i denne sak,» og han fortsatte videre:

Intet menneske er født homoseksuell. Et menneske som avviker fra den normale linje her må betraktes og behandles som det det er, et sykt menneske. (...) Hvor har kvinnen vært for disse menn som hustru. En mann der har en sund livsdyktig kvinne ved sin side henfaller aldri til perversitet.²⁵⁰

«En mann» var enig i at homoseksualitet kunne forebygges, men tilsynelatende gjennom det tradisjonelle ekteskapets rammer, og ikke gjennom en seksuell frigjøring.

Hittil kan det se ut til at «en mann» hadde rett i at kvinnene var de mest aggressive pådriverne for straff, men Fru Bøe skrev tilbake, adressert til F.B:

Jeg er enig med Dem i at flere av disse forbrydere ikke skulde dømmes efter lovparagrafer, men bli tatt vare på av psykologer. Kanskje en tyv også vilde slutte sitt «håndverk» ved å få nødvendig sjelelig pleie. Lægevidenskapen har blandt annet uttryddet både svartedau og spedalskhet her i landet, så min mening er at man burde gå

---

²⁴⁶ Morgenavisen, 31.01.1938

²⁴⁷ Morgenavisen, 05.02.1938

²⁴⁸ Morgenavisen, 10.02.1938

²⁴⁹ Morgenavisen, 03.02.1938

²⁵⁰ Morgenavisen, 03.02.1938

til læge med forbryderne og ikke til politi og rettergang, men skal det endelig være slik, da må straffen bli sådan at den tilfredsstillende et sundt tenkende publikums rettssans og moral.²⁵¹

At «en mann» konstaterte at «Intet menneske er født homoseksuell» i sitt innlegg, førte til et slags tilsvarende fra en mann ved navn Håkon Berge i *Bergens Tidende*. Han refererte ikke direkte til «en mann» sitt innlegg, men var tydeligvis ikke enig. Han skrev:

Avisene har en pedagogisk plikt i andre retninger enn de politiske. Censuren burde være så streng, at uttalelser som 'Intet menneske er født homoseksuelt', ikke fikk slippe igjennom. Folk som leser en slik setning vil ofte – mot bedre vitende, og uten syndelig ettertanke – anta den som riktig, og tro på den. Jeg kunde henvise til mer enn ett tilfelle av medfødt homoseksualitet som jeg har hatt anledning til å studere, og jeg vil rette oppmerksomheten mot psykologien som – ved fysiologiens hjelp – er kommet til det forskrekkende resultat: at alle mennesker er sannsynligvis disponerte for homoseksualitet.²⁵²

«En mann» så ut til å føle seg truffet – Berge hadde jo tross alt ikke engang skrevet inn til samme avis som «en mann», men han kom likevel med et tilsvarende:

De kan da virkelig ikke mene at en så naturlig og selvfølgelig uttalelse som den jeg kom med i «*Morgenavisen*» 3. februar, «intet menneske er født homoseksuell», bør underkastes censur og strykning av en avis' redaksjon? Uttalelsen min falt i et svar til de mange tankeløse og hysteriske kvinner som uttalte sig sterkt fordømmende om ting som de ikke begrep sig det spor på.²⁵³

«En mann» viste videre til en bok av Dr. Irgens Strømme, «*Nervøsitet kan helbredes*»²⁵⁴, der forfatteren «benekter bestemt» at medfødt homoseksualitet eksisterer. Johs. Irgens Strømme var en norsk psykoterapeut, og var en av dem som introduserte psykoanalysen til Norge.²⁵⁵

«En mann» var heller ikke den eneste som refererte til forskningslitteraturen: En anonym leser sendte inn et svar til en lederartikkel publisert i *Bergens Tidende*. I lederartikkelen stod det blant annet;

---

²⁵¹ *Morgenavisen*, 10.02.1938

²⁵² *Bergens Tidende*, 07.02.1938

²⁵³ *Bergens Tidende*, 14.02.1938

²⁵⁴ *Nervøsitet kan helbredes: fra sjelens lønnkammer* (1932)

²⁵⁵ Jordåen, 2003, 56

«Dessverre mangler både vi og andre land tilstrekkelig kjennskap til homoseksualitetens vesen, slik at vi kan føre en helt effektiv kamp imot den. Det eneste vi vet er at de virkelige homoseksuelle er syke og ulykkelige mennesker.»²⁵⁶ Den anonyme leseren svarte:

Riktignok så man hevdet under siste rettssak at det måtte skjernes mellom medfødt og erhvervet homoseksualisme. Dette er imidlertid et standpunkt som for lengst er forlatt av ledende psykologer verden over. Jeg referer bl. a. til psykoanalytiker dr. Wilhelm Stekel, Wien, som har gjennomført ved analyse å helbrede homoseksuelle.²⁵⁷

Det er tydelig at det fantes mange ulike forståelser av homoseksualitet blant innbyggerne i Bergen, og mange uttrykte en viss sympati; «syke og ulykkelige» heller enn farlige og kriminelle. I *Masker og Motstand* skriver Kristiansen om en utpressingssak der en eldre skogeier ble presset for store pengesummer av en gjeng yngre menn, som truet med å fortelle at han hadde vært seksuelt involvert med en mann. Pressedekningen om saken viser at sympatien lå hos skogeieren – han blir omtalt som «den ulykkelige mann» og «den stakkars mann». Homoseksualitet omtales også som «en form for seksuell utskielse som alle menn kunne henfalle til, på linje med heteroseksuelt utroskap.»²⁵⁸ Saken havnet i avisene i 1932, og ifølge historiker Jens Rydström skjedde det en endring i løpet av 1930- og 1940-tallet der man gikk fra å være opptatt av «å beskytte homoseksuelle menn fra utpressing og vold til en opptatthet av å beskytte unge menn fra homoseksuelle.»²⁵⁹ Siden det i Sedelighetssaken var snakk om såpass unge gutter, ville det nok vært vanskeligere å argumentere at de tiltalte trengte beskyttelse fra dem, selv om det ble rapportert at utpressing hadde funnet sted. Men vi ser delvis den samme stakkarsliggjøringen, der det ble skrevet at de tiltalte var ulykkelige mennesker, som trengte hjelp fra leger og psykiatere.

En avis som derimot ikke hadde *noe* sympati for de tiltalte var *Samarbeid*, som var Nasjonal Samlings organ på Vestlandet. Avisen gikk hardt ut mot både politi og den øvrige pressens dekning av saken. Det er kanskje ikke overraskende at denne avisen var mer ekstrem i ordbruken. Avisen skrev om Sedelighetssaken først den 9. desember, noen måneder etter at de andre avisene først rapporterte om den. Artikkelen åpnet med «Man kunde gråte av skam når man ser og hører det som er foregått i byen i det siste. Byen vrimler av rumpetroll som en skitten mudderpøl og det ene svin efter det annet arresteres for usedelig omgang og *misbruk*

---

²⁵⁶ Bergens Tidende, 19.03.1938

²⁵⁷ Bergens Tidende, 13.04.1938

²⁵⁸ Kristiansen, 2008, 74

²⁵⁹ Kristiansen, 2008, 75

av unge gutter.»²⁶⁰ Avisen antydte at saken bevisst ble dysset ned: «Avisene skal ikke skrive om det og folk skal ikke snakke om det». De spurte: «Eller er det galt når en småpике blir ødelagt; men ikke galt når 200 skolegutter ødelegges?»²⁶¹ Videre gikk avisen inn på den delen av det politiske landskapet som hadde tatt til orde for en avkriminalisering av homoseksualitet, og knyttet dette spesifikt til Arbeiderpartiet.

I Karl Evangs bok «Rasepolitikk og reaksjon» heter det: «Selv to voksne ansvarsbevisste homoseksuelle mennesker har i vårt land nesten ingen mulighet for å oprette en verdifull og varig kjønnsforbindelse, på grunn av den mistanke og almindelige spionasje som de er utsatt for.» Slik ser vi dette perverse svineri trekkes inn i politikken, og opinionen påvirkes for at ingen harme og intet hat skal vise sig mot de svin som ødelegger byens skolegutter.²⁶²

Selv med presiseringen at det var snakk om «to voksne ansvarsbevisste homoseksuelle», var de fortsatt å regne som en trussel for byens skolegutter. Samarbeid kunne fortelle i neste nummer, som kom ut 17. desember, at de hadde fått mye positiv tilbakemelding for sin artikkel, og «mange følte det som en befrielse at der endelig var en avis som hadde mot til å si fra. Vi har et sterkt inntrykk av at der rår stor harme blandt publikum over det hemmelighetskremmeri denne sak fra først av er blitt omgitt med.»²⁶³

Oppsummering

I dette kapitlet har vi sett på de ulike aktørenes forståelser av homoseksualitet. Vi har sett tegn til en mulig homoseksuell selvforståelse blant de tiltalte, som refererte til seg selv som «homoseksuelle», men at noen av dem også mente de hadde havnet oppi det hele på grunn av ytre faktorer som ensomhet og alkoholisme. Vi har sett hvordan guttene var aktive deltakere, som kunne være motivert av penger, men også av lyst, spenning og nysgjerrighet. Og vi har sett at det i Bergen på 1930-tallet virkelig var en eksplosjon av diskurser rundt homoseksualitet, som Foucault beskrev: diskurser om moral, om forbrytelse og straff, om helse og psykiatri, om skole og oppdragelse, om barn og unge. I neste kapittel vil jeg se videre på barna: guttene var aktive deltakere, men de var også unge og påvirkelige: hva kan materialet fortelle oss om forståelser av overgrep?

---

²⁶⁰ Samarbeid, 09.12.1937 (Utheving i original, stilisert: m i s b r u k, med mellomrom mellom bokstavene)

²⁶¹ Samarbeid, 09.12.1937

²⁶² Samarbeid, 09.12.1937

²⁶³ Samarbeid, 17.12.1937

5 Overgrepforståelser

I forrige kapittel så vi at det eksisterte mangfoldige forståelser av homoseksualitet, som identitet, som sykdom, som manglende moralforståelse og som fristelse. I dette kapitlet vil jeg utforske hvilke forståelser av overgrep som finnes i materialet. I dag er det en klar kulturell forståelse av at sex med barn og ungdom under den seksuelle lavalder må betraktes som overgrep, og at ofrene for slike overgrep står i fare for å lide av alvorlige traumer. «Pedofili» er blitt et sentralt kulturelt tema, og den pedofile har blitt «a monstrous symbol for sexual danger and malignancy».²⁶⁴ Sex mellom voksne og barn ble bare sjeldent ansett som overgrep på begynnelsen av 1900-tallet, mens mot slutten av århundret var det etablert som et av de verste overgrepene voksne kan begå mot barn. Jeg vil undersøke hvilke forestillinger om skadeligheten av denne typen relasjoner som finnes i materialet fra Sedelighetssaken i 1938, hvordan de ulike aktørene i retten og i mediene formidlet ulike forståelser av hva som burde regnes som «seksuelle overgrep», hvem som burde regnes som «barn», og hvilke konsekvenser seksuelle handlinger mellom «barn» og «voksne» ville ha for barnet og samfunnet.

Offer eller pådrivere?

Avisene satte det aldri i tvil at guttene var de fornærmede i saken, men samtidig ble det skrevet mye om at guttene var pågående overfor de tiltalte. Tiltalte nr. 1 forklarte: «De var blitt en ren plage for ham her i Bergen. De var kommet stadig flere og flere. De hadde stjålet fra ham og vært frekke. Han hadde fått det inntrykk at der var underretningssystem mellom dem.»²⁶⁵ Han fortalte at flere av guttene hadde vært med på «de forbryterske handlinger» for å oppnå personlige fordeler i form av betaling (penger eller varer), og at guttene hadde drevet «forretning.»²⁶⁶ Slik guttene selv forklarte det i avhør, var det få eller ingen som innrømmet å ha aktivt oppsøkt menn med formålet om å utføre seksuelle handlinger mot betaling. Slik guttene beskrev det, var det alltid mennene som var pådriverne, og om guttene fikk betaling fremstår mer eller mindre tilfeldig.

Det var de tiltaltes forsvarere i retten som i størst grad fremstilte guttene som pådrivere heller enn offer. En forsvarer uttalte: «Vi har sett disse såkalte offere, guttene (...) og fått et visst

---

²⁶⁴ Fischel, 2021

²⁶⁵ Bergens Tidende, 04.03.1938

²⁶⁶ Bergens Tidende, 04.03.1938

inntrykk av deres aktivitet, pågåenhet og frekkhet».²⁶⁷ Statsadvokaten hadde holdt et «vakkert foredrag» om vår «nordiske tanke» å beskytte barn – forsvareren mente det var malplassert å snakke om «barn» når man hadde sett disse guttene.²⁶⁸ Hans klienter var heller ikke homoseksuelle i egentlig betydning, men siden de var så ensomme, ulykkelige og arbeidsløse hadde de ikke motstandskraft nok når «den sterke fristelse» var til stede. Forsvareren minnet videre om at barn og ungdom har livlig fantasi, og man burde høre på vitneforklaringene med «all mulig skepsis». Et av vitnene hadde allerede innrømmet i retten at han hadde svart «ja» på alt politiet spurte om under avhørene.²⁶⁹ Forsvareren ville altså minne retten på at guttene var «barn og ungdom» når det kom til å så tvil om *forklaringene* deres, men at det var «malplassert» å beskrive dem som barn når det kom til *handlingene* deres. Forsvareren sa også: «Man måtte i dette tilfelle være opmerksom på, at der ingen skade var voldt guttene.»²⁷⁰ Ingen fysisk skade var voldt dem, men hva med psykisk? Måten guttene ble beskrevet på i avisene viste heller ikke til gutter som virket preget av stundens alvor. *Bergens Tidende* skrev om guttenes opptreden i rettssalen: «Utenfor vidneværelset i Tinghuset stod det imorges en flokk på 10-12 gutter i 17-18-årsalderen. De var i munter passiar og nu og da ljomet lystig latter gjennom korridorene.»²⁷¹ I domfellelsen ble det også bemerket at noen av de tiltalte hadde vært utsatt fra «adskillig pågang» fra gutter, uten at retten mente dette kunne regnes som «formildende omstendigheter» for straffeutmålingen.²⁷²

Et vitne som ble avhørt av politiet kunne kaste lys over noen av guttenes oppførsel i forkant av at saken ble oppdaget. Vitnet var kamerat av Frukthandleren, men påstod at han for en tid tilbake hadde trukket seg tilbake fra Frukthandleren etter å ha hørt rykter om hans forhold til gutter. (Vitnet var tidligere dømt for utuktig omgjengelse med mindreårige, men jeg har ikke sett at han var mistenkt av politiet under Sedelighetssaken.) En gang vitnet pratet med Frukthandleren ved boden hans, hadde Frukthandleren sagt: «At du ikke var her i går aften for da holdt guttene på å hvelve bordet for mig.» Vitnet bestemte seg for at han neste kveld skulle holde et øye med fruktboden:

Der kom da tre-fire gutter i 16-17 års alderen forbi mig. Jeg så at guttene stoppet og så bort til [Frukthandleren] sin forretning. Jeg hørte at en av guttene sa noget som: «Han der er slik.» En annen av guttene sa: «Har du været sammen med ham?» Den første

---

²⁶⁷ Bergens Tidende, 10.03.1938

²⁶⁸ Bergens Tidende, 10.03.1938

²⁶⁹ Bergens Tidende, 10.03.1938

²⁷⁰ Bergens Tidende, 10.03.1938

²⁷¹ Bergens Tidende, 05.03.1938

²⁷² SAB: Gulating lagmannsrett, Domprotokoll for straffesaker, 1936-1938, s. 220

gutt svarte: «Nei, men vi kan jo prøve ham.» Guttene gikk så bort mot [Frukthandlerens] utsalgssted. Jeg sprang med en gang over gaten og bort til guttene som da var kommet bort til [Frukthandleren]. Jeg tror ikke at guttene fikk si noget til [Frukthandleren] før jeg kom til og jaget guttene bort.²⁷³

Chauncey skriver i *Gay New York* om trusselen for vold mot homoseksuelle. Det var gjerne menn som var «fairies», altså merkbart kjønnsoverskridende i uttrykket, som ble sett på som lett bytte for tyver, særlig unge menn i gjengmiljøer, og å spesifikt gå etter homoseksuelle var vanlig praksis.²⁷⁴ Det kunne gjerne skje i forbindelse med at en «fairy» betalte en ung mann for seksuell kontakt, for så å bli ranet, og noen ganger også bli offer for vold. Homoseksuelle var ansett som lette offer delvis fordi de ikke ville gå til politiet i frykt for å få rettet oppmerksomheten mot seg selv, men også fordi deres femininitet var sett som et tegn på at de ikke ville gjøre motstand.²⁷⁵

Det ble skrevet om i avisene, og noen av de tiltalte hevdet i retten, at de var blitt utsatt for utpressing fra gutter. Guttene holdt det stort sett tyst, dersom de hadde drevet med det – som nevnt tidligere var det få gutter som fortalte om hendelser under avhør som satte dem selv i et dårlig lys. Det var derimot én gutt som åpnet opp om sin involvering. Mikkel, 18 år, hadde først fortalt politiet at han hadde hatt seksuell kontakt med Frukthandleren, men trakk senere dette tilbake. Han kom inn til et nytt avhør 15. desember 1937, hvor han forklarte:

Når jeg avgav den uriktige forklaring var jeg så nervøs, at jeg sa dette uten å tenke noe nærmere over det. Jeg har nu angret på dette hele tiden, og jeg er nu glad for at jeg kunde få forklare sannheten. Jeg har ikke det minste imot [Frukthandleren], så jeg har ikke gitt den uriktige forklaring av den grunn.²⁷⁶

Videre fortalte Mikkel om en situasjon han hadde havnet i hos Frukthandleren tidligere den høsten. Han hadde stått utenfor ved fruktboden sent på kvelden sammen med noen andre gutter, deriblant et brødrepår. Brødrene ville ha penger av Frukthandleren, og Frukthandleren tok med seg brødrene, Mikkel, og en fjerde gutt opp på værelset sitt. Brødrene hadde da forlangt å få penger av mannen. Mikkel forklarte:

Jeg husker at de sa at hvis de ikke fikk 10 kr så skulde de gå en annen vei med det. (...) [Frukthandleren] uttalte ved anl. at det var nok vann i Puddefjorden. Han var da

---

²⁷³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe III, dok. 125

²⁷⁴ Chauncey, 1994, 59

²⁷⁵ Chauncey, 1994, 60

²⁷⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 76

meget opskaket og gråt høit. Jeg blev så redd for ham og låste ham inne på værelset, og jeg tok nøkkelen med mig hjem, og låste opigjen for ham den følgende morgenen.²⁷⁷

Om Mikkel nedtonet sin rolle i selve utpressingen kan bare spekuleres i, men hans dårlige samvittighet for hendelsen virker troverdig. Politibetjenten som avhørte ham, noterte også at: «Foranstående vitne gav inntrykk av å være mer enn alm. nervøs, så det er mulig at han i sin nervøse sindstilstand har gitt den uriktige vidneforklaring uten å ha hatt noen klar forståelse av det.»²⁷⁸

Når det gjelder hva guttene selv fortalte om sine opplevelser i avhør, må det ofte leses litt mellom linjene om de opplevde den seksuelle kontakten med menn som overgrep eller ikke. Dersom de opplevde det som overgrep, kan de ha manglet språk til å beskrive nettopp det, hvis de ikke hadde en innarbeidet kulturell forståelse av hva et overgrep innebærer. Det var ingen gutter som fortalte om å ha opplevd fysisk vold fra noen av de tiltalte, og mange fortalte også at hvis de sa nei eller motsatte seg tiltalte, så stoppet det opp der. Men mange fortalte også om menn som hadde vært påtrengende, og at gutten først vegret seg eller var litt uvillig, men til slutt ga etter; et eksempel var en 12 år gammel gutt som fortalte om et møte med Tiltalte nr. 5, Porthandleren. Tiltalte hadde invitert gutten med på bakværelset til handelsboden hans, hvor tiltalte hadde onanert gutten. Gutten «var ikke helt villig med det samme (...) men lot ham dog gjøre det til slutt».²⁷⁹ Guttens alder gjør overgrepet åpenbart for moderne lesere, selv om gutten «lot ham gjøre det.» Men det var ikke bare de yngste guttene som kunne bli utsatt for press. Et tilfelle jeg oppfattet som ett av de mer åpenbare eksemplene på overgrep, ble fortalt av en 19 år gammel gutt, Rickard. Rickard fortalte om å ha vært hjemme hos en tiltalt, en selger i begynnelsen av 30-årene. Rickard hadde vært såpass beruset at han kastet opp og følte seg dårlig. Tiltalte hadde gjort tilnærmelser til ham, og Rickard sa tiltalte måtte komme seg vekk, siden han følte seg så dårlig, men dette hadde tiltalte ignorert. Robert beskrev likevel dette i avhøret som at han «ikke gjorde motstand»,²⁸⁰ fordi han ikke hadde vært i stand til å gjøre *fysisk* motstand.

I domprotokollene der det er listet opp hvilke handlinger de tiltalte ble dømt for, har jeg bare funnet et tilfelle der det har blitt bemerket av retten at gutten ikke hadde samtykket. Det var

---

²⁷⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 76

²⁷⁸ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 76

²⁷⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 40.3.1

²⁸⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 47.6.1

den yngste av de tiltalte, som selv bare var 21 ½ år, som ble dømt for blant annet denne hendelsen: «(...) da han grep bakfra om [gutten] og førte sin underkropp frem og tilbake mot guttens ende – det bemerkes at vedkommende gutt ikke hadde samtykket deri.»²⁸¹ Jeg har ikke funnet avhør av verken denne tiltalte eller denne gutten. Det er godt mulig at gutten uttrykte det tydelig til politiet og/eller retten at han ikke hadde samtykket, og at det var få eller ingen andre gutter som hadde gjort det. Gutter som beskrev at de hadde vært «litt uvillig» eller lignende, ble kanskje ikke regnet som at de ikke samtykket.

Blant mennene Kristiansen intervjuet til *Kjærlighetskarusellen*, var det kun én mann, Frank, som fortalte om et direkte overgrep. Han var blitt voldtatt av en lærer da han var nesten 12 år. Men han nedtonet voldsaspektet, og avviste at han fikk traumer eller problemer som følge av voldtekten. Det kan tyde på at han ønsker å unngå å bli plassert i en offerrolle. «I stedet kan det se ut som om han kapsler fortellingen om voldtekten inn i den overgripende fortellingen om sin egen vei mot selverkjennelse som homofil mann.»²⁸² Kristiansen setter dette i sammenheng med psykoterapeutisk arbeid med posttraumatisk stress – å sette hendelsen inn i et narrativ er en måte å bearbeide et traume. «Det kan synes som om de i livsfortellingene søker å gi seksuelle overgrep og tidlige seksuelle erfaringer med voksne et fortellingsmessig uttrykk som understreker kontinuiteten i den seksuelle identiteten de har i dag».²⁸³ At de plasserer seg selv i aktive roller kan gjøre seksuelle overgrep i barneårene lettere å leve med.

Vi kan ikke vite hvordan guttene involvert i Sedelighetssaken opplevde hendelsene i ettertid; om de angret eller ikke på sin frivillige deltagelse, om de hadde traumer om ufrivillig deltagelse, eller om de la hele saken bak seg. Med 160 gutter involvert, som hver hadde sine egne unike opplevelser, var det nok stor variasjon.

Seksuelle overgrep mot barn

I sin artikkel *Kjønnsforbrytelser. Sedelighet, seksualitet og strafferett 1880–1930* skriver Svein Atle Skålevåg om hvordan den offentlige oppmerksomheten rundt seksuelle overgrep mot kvinner og barn økte utover 1910- og 1920-tallet. Spesielt handlet debatten om strafferammen for slike handlinger, og mange mente forbryterne ble dømt for mildt. Skålevåg skriver: «Ved inngangen til 1920-tallet fikk denne oppfatningen form av en opinionsbølge;»

---

²⁸¹ SAB: Bergen byrett, K.i.31, Domsprotokoll i straffesaker, 1. kvartal 1938, dom i Bergen forhørsrett, 1. mars 1938 (sak 94/1938), s. 185

²⁸² Kristiansen, 2004, 102

²⁸³ Kristiansen, 2004, 102

nærmest en «moralsk panikkstemning».²⁸⁴ Oppfatningen generelt var at overgrep mot barn var et økende problem, og da særlig i byene.

Det var særlig barna i byen som i den nye tid var unndratt det manuelle arbeidets sedelige innflytelse og familiens kontroll. Barna kunne tidlig bli «vakt til erotisk begjær og avstumpet i sin bluferdighetssans [og var] sterkt utsatt for misbruk både fra eldre venner og voksne personer; de gir visstnok ikke sjelden selv anledningen til den straffbare utukt». Moderniteten og urbaniseringen produserte altså potensielle ofre for misbruk, forsmådde barn som representerte omvandrende fristelser, anledninger til misbruk.²⁸⁵

Denne beskrivelsen stemmer godt overens med slik guttene i Den Store Sedelighetssak ofte ble fremstilt i avisene. Det ble kommentert at guttenes foreldre burde hatt bedre kontroll på dem, og at guttene selv også hadde en stor del av ansvaret. Samtidig påpekte Statsadvokaten at det var forståelig at foreldrene ikke visste noe, ettersom «denne trafikk i stor utstrekning er drevet om dagen i den tid da det var naturlig at barnene holdt sig borte fra hjemmet, var ute og lekte eller lignende.»²⁸⁶ Ettersom mange av guttene også jobbet som løpegutter o.l., hadde de anledning til å reise mye rundt i byen og komme i kontakt med mange mennesker, med relativt lite tilsyn. Arne Nilsson beskriver samme fenomen i Gøteborg; yrkesgrupper som havnearbeidere og varebud hadde mulighet til å oppsøke pissoarer for seksuell kontakt i løpet av arbeidstiden.²⁸⁷

Skålevåg skriver at kvinnebevegelsen var en stor pådriver for strengere straffer for sedelighetsforbrytelser, og at avisen *Norges Kvinder* ble et talerør for den moralske panikken. Norske Kvinners Nasjonalråd, som omfattet en rekke norske kvinneorganisasjoner, stod bak avisen.²⁸⁸ For denne avisen handlet sedelighetsdebatten først og fremst om å beskytte barn: «Her lå det et kvinnepolitisk imperativ; det var kvinnen som mor, som måtte engasjere seg i samfunnets beskyttelse, det var 'vi kvinner, vi mødre' som måtte mobilisere.»²⁸⁹ Som sett i forrige kapittel, var også kvinner i Bergen engasjert i debatten om Den Store Sedelighetssak, med flere leserinnlegg i avisene. I *Bergens Aftenblad* den 4. desember var det publisert et

---

²⁸⁴ Skålevåg, 2009, 17

²⁸⁵ Skålevåg, 2009, 23

²⁸⁶ Bergens Tidende, 02.03.1938

²⁸⁷ Nilsson, 1998, 59

²⁸⁸ Skålevåg, 2009, 18

²⁸⁹ Skålevåg, 2009, 19

leserinnlegg, signert *Iakttager*, under overskriften «Beskytt barnene!»²⁹⁰ Innlegget kom i en egen seksjon av avisen med tittelen *Vi kvinner*, så man kan være rimelig sikker på at dette var en kvinnelig forfatter. Innlegget handlet om hva samfunnet kunne gjøre for å hindre at barn «faller i hendene på individer med abnormale tilbøieligheter,» og forfatteren presiserte: «Den alt overveiende del av de nu arresterte sitter ikke bak fengslets murer, fordi de følger dragning mot sitt eget kjønn, men fordi de har forbrutt seg mot barn.» En slik formulering kan leses som at forfatteren ikke nødvendigvis ville definert en «dragning mot sitt eget kjønn» som en «abnormal tilbøielighet», eller i det minste at en slik dragning ikke faller i samme kategori som misbruk av barn. *Iakttager* kom også med noen forslag til hvordan man kunne bedre beskytte barn:

Ett av de virksomste midler er de skole og hjem kan sette inn ved sin opplysningsvirksomhet og sin påvirkning. Særlig foreldre må kunne utrette adskillig ad den vei, samtidig som de holder et våkent øie med sine barns ferd og optreden. Den foreliggende sak forteller nemlig at nogen av de anholdte har offerne formelig flokket sig om, og det synes høist besyndelig at ikke nogen på et langt tidligere tidspunkt er blitt opmerksom på at det var noget galt påferde.²⁹¹

Igjen er det lagt vekt på *opplysning*, som vi så i «moraldebatten» i Studentersamfundet, men også en oppfordring til sterkere kontroll.

Figur 8: Skjerm bilde fra *Bergens Aftenblad*, 04.12.1937

Hvilke konsekvenser fikk det for barn å bli utsatt for overgrep? Skålevåg skriver: «I mai 1922 oppnevnte regjeringen en ny straffelovskomiteé som skulle vurdere en revisjon av straffeloven av 1902. (...) At debatten om sedelighetsforbrytelsene var den direkte foranledning til at komiteen ble satt ned i 1922, var det nemlig fullstendig enighet om.»²⁹² Denne komiteen gikk

²⁹⁰ Bergens Aftenblad, 04.12.1937

²⁹¹ Bergens Aftenblad, 04.12.1937

²⁹² Skålevåg, 2009, 22

i stor grad inn for å høyne minimumsstraffer for sedelighetsforbrytelser, delvis fordi «en sjelelig forgiftning er i alle tilfelle en sikker følge», men Skålevåg skriver: «Overgrepet ville innebære en ‘forgiftning’ av barna, med potensielt langvarige skader til følge, men hva slags skader som gjemmer seg i den dunkle metaforen, skadenes natur så å si, er innstillingen påfallende stille om.»²⁹³ Hovedtrusselen var av Statsadvokaten og journalistene forstått som en trussel mot guttenes fremtidige heteroseksuelle liv – at de kunne bli ført ut i varig homoseksualitet – men også at det var en trussel mot deres generelle moral, og at de stod i fare for å bli ført ut på en kriminell livsvei. En journalist i *Arbeidet* kommenterte:

Hvad det betyr for en gutt å komme op i en slik affære, er ikke vanskelig å forestille sig. Foruten de skjebnesvangre sjelelige og legemlige følger det må ha, kan det avspore gutten for livet, ødelegge ham som samfundsmenneske, utsette ham for å bli forbryter ikke bare mot sedelighetsparagrafene, men også føre ham inn på andre forbryterbaner. At en slik gutt kan føres sammen med forbryterske voksne elementer og bli ødelagt for bestandig vil ingen benekte.²⁹⁴

Det var en trussel mot guttens iboende *moral*, og det var en trussel mot samfunnet generelt at guttene kunne bli dårlige samfunnsborgere. Om debatten på 1920-tallet skriver Skålevåg: «Situasjonen har blitt krigslignende; oppfordringen har blitt et imperativ: Samfunnet må beskyttes! (...) I denne konteksten ble ‘samfunnet’ på sett og vis satt lik barna; et angrep mot barna var et angrep på samfunnet.»²⁹⁵

I flere av avisene stod det om hvordan mange av guttene som var involvert i Sedelighetssaken, også var involvert i en rekke tyverier i byen.

Figur 9: Skjerm bilde fra *Bergens Arbeiderblad*, 07.01.1938

---

²⁹³ Skålevåg, 2009, 25

²⁹⁴ *Arbeidet*, 31.01.1938

²⁹⁵ Skålevåg, 2009, 25

I dette intervjuet med Kriminalsjef Aulie, beskrev han situasjonen slik: de fleste tyverier ble begått av gutter i 18-20 års alderen, og mange av disse hadde også vært ofre i Sedelighetssaken. En serie innbrudd hadde blitt begått mens guttene var «under påvirkning av en eller flere av de personer som idag sitter arrestert.»²⁹⁶ Her trekkes det en helt direkte linje mellom guttenes vinningskriminalitet og deres involvering i Sedelighetssaken. Også i Danmark var homoseksualitet og ungdomskriminalitet satt i sammenheng. Edelberg refererer til politiinspektør for sedelighetspolitiet, Jens Jersild:

I en anden artikel også i maj '56 antydede Jersild, at 'de unge mænds homoseksuelle forhold' var skyld i den stigende ungdomskriminalitet, og lavede dermed en årsagskæde med homoseksuelle forhold som den skjulte årsag til stigende kriminalitet: 'Af de unge mænd [der har begået kriminalitet] har en overvejende procentdel i en tidlig alder, og før de kom ind på den kriminelle bane, været i berøring med homoseksuelle. Det synes at betinge deres videre færden'.²⁹⁷

Tilbake til lagmannsretten i 1938, der avisene skrev at Statsadvokaten hadde holdt et «vakkert foredrag» om vår «nordiske tanke» å beskytte barn.²⁹⁸ «Vi vil beskytte barnene, der er grunnlaget for vår nordiske tanke, den som sier at det skal gå en viss tid før de unge skal komme ut i livet.»²⁹⁹

Figur 10: Skjerm bilde fra *Bergens Aftenblad* 03.03.1938

At det i Norge bare et drøyt tiår før hadde vært en stor offentlig debatt rundt å beskytte barn fra sedelighetsforbrytelser, kan ha vært med på å skape ideen om at dette var en spesielt «nordisk tanke». Hvorvidt det er tilfelle, vil jeg ikke gå inn på her. Det vi vet, er at forståelser

²⁹⁶ Bergens Arbeiderblad, 07.01.1938

²⁹⁷ Edelberg, 2012, 146-147

²⁹⁸ Bergens Tidende, 10.03.1938

²⁹⁹ Bergens Aftenblad, 03.03.1938

av hva det vil si å være barn, og forståelser om moralen rundt sex med barn, ikke er statisk, men har vært i stadig endring på tvers av kulturer og tidsperioder. I sin biografi om den britiske forfatteren Norman Douglas (1868-1952), *Unspeakable: A Life beyond Sexual Morality* skriver Rachel Hope Cleves om hvordan kulturelle forestillinger omkring sex med barn, seksuelle overgrep, pederasti og pedofili har utviklet og endret seg over tid. Boken er dermed ikke bare en biografi, men også en undersøkelse av deler av pedofiliens kulturhistorie. Douglas var åpen om, til og med stolt over, sine seksuelle forhold til pre- og postpubertale barn og unge.

Selv om Norman Douglas hadde sine beskyttere i hjemlandet, var det helst lenger sør i Europa, og i noen ikke-vestlige land, at han hadde størst frihet til å innlede slike forhold. Han bodde lenge i Italia, og selv om han også der etter hvert fikk politiet på nakken, var han en kjent og godtatt figur i lokalsamfunnet. Noen unge gutters foreldre sendte dem også i hans retning, slik at de kunne oppnå de fordeler det å ha et forhold til en innflytelsesrik mann kunne gi dem. Cleves beskriver Douglas' deltagelse i «an everyday world of child sex tourism that involved the active participation of hotelkeepers, parents, and the youths themselves.»³⁰⁰

I dokumentene fra politietterforskningen finnes det noen tegn på at en av de involverte mennene, Redaktøren som jeg skrev om i kapittel 3, kan ha deltatt i en lignende form for sexturisme. Mannen ble aldri avhørt – da politiet i den nordnorske byen hvor han bodde kom for å arrestere ham, hadde han tatt sitt eget liv. Politiet i Bergen fikk tilsendt en konvolutt med bilder funnet i mannens bolig. Her var det en håndfull bilder av unge gutter tatt på gaten i Norge (en gutt holder et blad der det står «Idrettsliv»), men også bilder fra sydlige strøk. To bilder viser to gutter i 12-14 års alderen med middelhavstrekk, en av dem med bar overkropp, og to bilder viser to gutter som ser litt yngre ut, med mørkere hudfarge, begge er nakne, og bildene er tatt i ørkenlignende landskap. Det er også tre bilder av voksne europeiske menn i samme landskap, der ett av bildene er tatt foran pyramidene i Egypt. Bildene er ikke merket, så om noen av dem viser den tiltalte Redaktøren, eller om han hadde fått disse bildene tilsendt av venner, er ikke sikkert. Men vi vet fra avhør med Frukthandleren, som var god venn av Redaktøren, at Redaktøren var bereist, og i hvert fall hadde vært på tur til Spania tidligere.³⁰¹ At Redaktøren til vanlig bodde i en mye mindre by enn Bergen, kan ha gjort det vanskeligere for ham å skaffe seksuell kontakt med menn og gutter i hjembyen. Vennskapet med

---

³⁰⁰ Cleves, 2020, 208

³⁰¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.9

Frukthandleren kan ha gjort at også Bergen ble en destinasjon for en slags «sexturisme», da han visste Frukthandleren kunne introdusere ham for unge gutter.

Gamle nok?

Det ble lagt vekt på i retten om guttene var under eller over 14 og 16 år, ettersom det hadde innvirkning på straffeutmålingen, og under hvilken paragraf de tiltalte ville bli dømt. Utover dette dro avisene i stor grad alle guttene over én kam, og det kommer ikke tydelig frem at handlingene opplevdes som verre jo yngre guttene var. Som beskrevet i forrige kapittel hadde statsadvokaten en forestilling om at «barn i alderen 12-16 år er biseksuell og drages mot begge kjønn», og at det innenfor denne aldersgruppen var fare for at de får sitt «driftsliv forkvaklet». I 1948 skrev en av politibetjentene som var med å etterforske Den Store Sedelighetssak, Gudveig Hvaale, om saken i tidsskriftet til Norsk Lærerlag, *Vår Skole*. Hvaale skrev at de fleste guttene «var mellom 13 og 17 år, altså i den vanskeligste alder».³⁰² At det finnes en «vanskelig alder», der ungdommene er særlig påvirkelige, var altså en utbredt forestilling også et tiår senere. Hvaale skrev også at det var snakk om gutter ned til 7 år, men det finnes ikke avhør av så unge gutter i politidokumentene, og ingen av mennene ble heller dømt for å ha forgått seg mot noen så unge.

Ettersom det var få, om noen, gutter under 12 år som fortalte om direkte seksuell kontakt med menn, ble det heller ikke diskutert hva slags konsekvenser eller skadevirkninger slike opplevelser ville hatt for enda yngre gutter. Det ble forstått slik i retten at ingen av de tiltalte var spesielt tiltrukket av barn, men at det var det «lettvinteste», og en av forsvarerne uttalte også at «Ingen av dem har spesiell hang til barn».³⁰³ Ordet *pedofili* ble aldri brukt verken av rettsvesenet eller pressen³⁰⁴, men *pederasti* ble nevnt i et par tilfeller rundt «moraldebatten» og den generelle diskusjonen om homoseksualitet i avisene. Det var derimot ikke med direkte henvisning til mennene involvert i Den Store Sedelighetssak.

Noen av vitneforklaringene til de yngste guttene gir et innblikk i hvordan de tiltalte forholdt seg til guttenes alder. Den yngste av de avhørte guttene var 10 år. Han fortalte om å ha vært i Porthandleren sin handelsbod, hvor tiltalte tok på ham utenpå buksen og sa «du er vel ikke vant med nokke slikt du», og gutten svarte nei. Tiltalte holdt så opp, og ga gutten en

---

³⁰² Hvaale, 1948, 420

³⁰³ Arbeidet, 04.03.1938

³⁰⁴ Et søk i Nasjonalbibliotekets avisdatabase etter pedofil*, gir det eldste resultatet 24.01.1958 i Dagbladet

sjokolade.³⁰⁵ En 11 år gammel gutt fortalte om å ha vært sammen med to andre gutter i samme tiltaltes handelsbod. Tiltalte hadde da onanert en av de andre guttene, men «Han rørte ikke meg, og uttalte at jeg var så liten at det gikk ikke an med mig.»³⁰⁶ En 15 år gammel gutt fortalte om å ha vært på besøk i husbåten til Vaktmannen «[Tiltalte] begynte da å spørre hvor gammel jeg var, og da han hørte det svarte han: «Det går an da.»»³⁰⁷

Cleves beskriver hvordan det historisk ikke har vært en bestemt alder som tilsier om en person er i stand til å samtykke til sex, men deres utviklingsnivå. «When children entered puberty, they became capable of consent.»³⁰⁸ Eksemplene over tyder på at mennene brukte både guttenes utseende og alder for å avgjøre om de var «gamle nok», men at det ikke nødvendigvis var den lovfestede alderen på 16 år som var førende. Flere menn forklarte i avhør at de forstod det slik at de ikke brøt loven hvis de hadde sex med gutter over 16 år. Som nevnt tidligere, ble mennene som hadde hatt sex med gutter under 16 år dømt etter §196, mens menn som hadde hatt sex med gutter mellom 16 og 21 år ble dømt etter §213. Mange av de tiltalte mennene uttrykte at de ikke var kjent med innholdet i §213, nemlig at utuktig omgjengelse mellom personer av mannskjønn var ulovlig. En tiltalt sa: «Jeg har hørt at det var straffbart å ha utuktig forbindelse med gutter under 16 år, og har ment at det ikke var straffbart å ha utuktig forbindelse med gutter over 16 år.»³⁰⁹ Svært mange av de tiltalte sa tilsvarende, men én mente at det var lovlig med gutter over 17, og en annen med gutter over 18. Felles for de tiltalte som uttrykte en slik forståelse, var at de mente de aldri hadde vært med gutter under den alderen. En tiltalt kjøpmann hadde, ca. 5 år tidligere, kontaktet en advokat og spurt om «hvordan saken stilte sig for mig, såfremt jeg hadde hatt utuktig forbindelse med en ungdom over 16 år.» Ifølge Kjøpmannen hadde advokaten svart «at der nok eksisterte en paragraff [sic] i straffeloven, som det muligens kunde komme inn under, men så vidt han hadde kjenskap til, så var ikke denn paragraff blitt anvendt av påtalemyndigheten i de siste ca 30 år.»³¹⁰ Politiet kontaktet den aktuelle advokaten for å få dette bekreftet, noe han mer eller mindre gjorde, selv om han ikke kunne huske den nøyaktige ordlyden. Han mente han ikke kunne ha sagt at paragrafen ikke var blitt anvendt på 30 år, da han visste dette ikke var tilfelle, men at han nok ville ha fortalt Kjøpmannen at «denne

---

³⁰⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.2.4

³⁰⁶ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 41.3.4

³⁰⁷ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 40.3.6

³⁰⁸ Cleves, 2020, 151

³⁰⁹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 12.3

³¹⁰ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 39.3

straffebestemmelse hadde liten praktisk betydning.»³¹¹ Advokaten kunne også fortelle, noe Kjøpmannen hadde utelatt, at spørsmålet hadde kommet i forbindelse med at Kjøpmannen vurderte å anmelde gutten for tyveri, men var redd for konsekvensene hvis forholdet ble avdekket.

Utover hvordan de forstod lovverket, hadde de tiltalte helt sikkert ulike ideer/preferanser for hvilke gutter som var «gamle nok». Jeg har ikke funnet at noen gutter under 12 år hadde hatt direkte seksuell kontakt med noen av mennene (hvis vi ikke regner det 10-åringen over fortalte om å ha blitt befølt som «seksuell kontakt»), og bare en liten håndfull var under 14 år. De aller fleste var mellom 14 og 19 år. Jo eldre de var, jo større sannsynlighet var det for at de også fortalte om forhold som lå noen år tilbake i tid. Mange i 18-19-årsalderen hadde også hatt seksuelle opplevelser med voksne menn da de var rundt 14-16 år. Fredrik, som vi ble kjent med i forrige kapittel, var 18 år da han ble avhørt, men hadde hatt seksuell kontakt med Frukthandleren for første gang da han var rundt 14-15.

Ifølge Statsadvokaten så det ikke ut til å ha vært nevneverdig misbruk av gutter over 18 år, fordi guttene på det tidspunktet «våkner og reagerer».³¹² Dette er ikke noe som blir særlig diskutert i vitneavhørene av guttene. Noen beskrev å ha trukket seg tilbake fra noen av de tiltalte, uten at det er tydelig at dette henger sammen med en slags moralsk «oppvåkning» om at det de gjorde ikke var greit. En 17 år gammel gutt fortalte om å ha hatt seksuell kontakt med Skredderen, 4-5 ganger i løpet av 2-3 måneder. Gutten forklarte, «Jeg fikk imidlertid avsky for det hele og trakk meg tilbake fra ham».³¹³ Dette hadde imidlertid skjedd rundt 2 år tidligere, da gutten ville vært rundt 15 år, så det passer ikke med teorien om at de «reagerte» i 18-års alderen. Petter, som vi møtte i forrige kapittel, beskrev å ha trukket seg tilbake i forbindelse med at han «fikk fast følge med en småpike».³¹⁴ Det kan tenkes at det var når guttene kom opp i 18-års alderen at de begynte å gå sammen med jenter, som gjorde at de la fra seg denne formen for ungdomsseksualitet. Eller at de begynte å få stabil inntekt fra mer seriøse yrker, slik at småpene de fikk fra de tiltalte ikke lenger var like attraktive: en 17 år gammel gutt, som hadde vært mye i husbåten til Vaktmannen, sa at han sluttet å gå dit da han fikk seg jobb.³¹⁵

---

³¹¹ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe IV, dok. 39.4

³¹² Bergens Tidende, 02.03.1938

³¹³ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.5.3

³¹⁴ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 43.6.2

³¹⁵ SAB: Bergen politikammer: Dommer, Akter nr. 2440, mappe II, dok. 47.8.2

Oppsummering

Fra rettens og mediernes perspektiv, var de fleste enige om at guttene hadde blitt utsatt for en eller annen form for overgrep. Men vi ser at forståelsen av konsekvensene, er andre enn de vi ville tenkt på i dag. Trusselen overgrepet representerer er mot guttens muligheter til å stifte familie og bli en god samfunnsborger. Den homoseksuelle opplevelsen kunne føre ham ut i varig homoseksualitet som ville ødelegge hans sjanser for å leve et heteroseksuelt familieliv, og den «sjelelige svekkelsen» han ble påført kunne ødelegge moralforståelsen hans, og føre til at han ble fristet ut i en kriminell livstilværelse. Guttene ser i liten grad ut til å ha forstått det de hadde opplevd som overgrep, men vi ser også at deres kulturelle forståelse av overgrep innebar et element av fysisk vold – hvis gutten ikke gjorde fysisk motstand, skubbet mannen vekk eller løp sin vei, hadde de mer eller mindre samtykket til det som skjedde. De tiltalte insisterte på at alle seksuelle handlinger hadde skjedd frivillig, som viser en forståelse av at også unge gutter var i stand til å samtykke til sex. En del av de tiltalte forholdt seg likevel til en forstått seksuell lavalder på 16 år, og mente at de alltid hadde passet på at gutten de var med var eldre enn dette.

6 Avslutning

Den Store Sedelighetssak var svært omfattende, både når det gjelder antall involverte personer, og omfanget av skandalen den skapte. Materialet saken har etterlatt, politidokumenter, rettsdokumenter og mediemateriale, har et enormt analytisk potensial. I denne oppgaven har jeg forsøkt å trekke frem noen av sakens sentrale tematikker.

Jeg har sett på hvordan det homoseksuelle livsrommet var formet i Bergen på 1930-tallet. Ved hjelp av perspektiver fra blant andre Arne Nilsson og Hans Wiggo Kristiansen, har jeg sett på hvordan sakens involverte personer beveget seg i et homoseksuelt nettverk. Utelivet var sentralt, der mange menn og gutter møttes og kom i kontakt med hverandre på gaten, i pissoarer og parker, og også på kafeer og utesteder på «strøket». Frukthandleren og andres handelsboder ble til møtesteder og oppholdssteder, der menn visste de kunne dra for å komme i kontakt med gutter de kunne ha sex med. Guttene fortalte hverandre om såkalte «guttemenn» og «guttefyrrer», de introduserte hverandre for voksne menn, og voksne menn introduserte gutter til andre menn. Mye skjedde på gaten, men private hjem var også vanlige samlingssteder. Jeg tok i bruk Edelbergs begrep «transaksjonelle forhold» for å beskrive forholdene mellom menn og gutter. Utvekslingen av penger og varer for seksuell kontakt var en form for prostitusjon, men preget av komplekse motiver og personlige forhold.

1930-årenes forståelser av homoseksualitet var preget av samtidens vitenskapelige diskurser. Debatten i media viste at en forståelse av homoseksualitet som sykdom var utbredt, og at diskursene rundt homoseksualitet var formet av en seksualmoral i endring. Vi så at rettsapparatet opererte med en todelt forståelse av homoseksualitet: «konstitusjonell homoseksuell» og «homoseksuell av erfaring». Samtidig eksisterte det en forståelse om at alle unge gutter var biseksuelle, og kunne forføres inn i varig homoseksualitet. Også voksne «normale» menn kunne bli offer for homoseksualitetens «sterke fristelse» hvis forholdene lå til rette for det. Noen av de tiltalte kan ha hatt en selvforståelse som homoseksuell, og refererte til seg selv som «homoseksuelle», mens andre mente de aldri hadde hatt noen egentlig kjønnslig tiltrekning til menn eller gutter. Noen av guttene var aktive deltakere som selv oppsøkte menn å ha sex med, enten de var drevet av et vinningsmotiv, av lyst eller en kombinasjon av flere. Noen hadde blitt drevet av nysgjerrighet til å oppsøke menn en gang eller to, mens andre hadde blitt tilnærmet av menn uten at de selv nærmest forstod hva som skjedde. Noen av dem beskrev å ha vokst fra interessen for sex med menn eller utviklet en avsky for det, mens andre hadde ikke vist noen tegn til at de ville stoppe før saken ble rullet

opp. Kristiansens perspektiver på ung seksualitet har blitt en sentral del av analysen av guttene.

Den Store Sedelighetssak kan i stor grad forstås som en overgrepssak. Mange av guttene var under den seksuelle lavalderen, og, fra vårt moderne perspektiv, ikke i stand til å samtykke til seksuelle handlinger. Guttenes perspektiv kompliserer dette bilde noe, da vi ikke kan ta fra dem all agens, og omtrent samtlige av forskerne jeg refererer til i oppgaven har vist at gutter har deltatt i et seksuelt liv fra ung alder, i mange ulike kulturer, tidsperioder og geografiske områder. Men selv om noen av guttene var frivillige og entusiastiske deltakere, var det uten tvil også andre som ikke var det. I 1938 var rettsvesenet og media i stor grad enige om at guttene hadde vært utsatt for en form for overgrep, mens de tiltalte hele tiden la vekt på at guttene hadde deltatt frivillig, og forsvarerne beskylte guttene for å ha vært pågående, for å ha stjålet og drevet med utpressing. Overgrepene ble forstått i en kontekst av at guttene stod i fare for å bli drevet ut i varig homoseksualitet og/eller annen kriminalitet, og at samfunnet hadde et viktig ansvar i å beskytte barn fra sedelighetsforbrytere.

Referanser

Litteratur

- Boag, Peter. 2003. *Same-sex affairs. Constructing and controlling homosexuality in the Pacific Northwest*. Berkeley: University of California Press.
- Chauncey, George. 1994. *Gay New York. Gender, Urban Culture, and the Making of the Gay Male World, 1890-1940*. New York: Basic Books.
- Cleves, Rachel Hope. 2020. *Unspeakable: a life beyond sexual morality*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Edelberg, Peter. 2012. *Storbyen Trækker. Homoseksualitet, prostitution og pornografi i Danmark 1945-1976*. København: Jurist og Økonomforbundets Forlag
- Elden, John C. 2022. «Sikring.» Store Norske Leksikon. <https://snl.no/sikring>
- Fischel, Joseph. 2021. «Of Polymaths and Pederasts: Reflections on Rachel Hope Cleves's *Unspeakable*.” Notches. <https://notchesblog.com/2021/04/13/of-polymaths-and-pederasts-reflections-on-rachel-hope-cleves-unspeakable/>
- Foucault, Michel. 1999. *Seksualitetens historie I*. Norge: Pax Forlag
- Gilje, Nils. 2019. *Hermeneutikk som metode. Ein historisk instruksjon*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Halsos, Martin Skaug. 2007. «Norway 1842-1972: When Public Interest Demands.» I: *Criminally Queer: Homosexuality and Criminal Law in Scandinavia, 1842-1999*, redigert av Rydström, Jens og Kati Mustola. Amsterdam: Aksant.
- Howard, John. 1999. *Men like that. A Southern Queer History*. Chicago: The University of Chicago Press
- Hvaale, Gudveig. 1948. «Politiets arbeid med barn.» *Vår Skole*, 34(29), s. 418-420.
- Jordåen, Runar. 2003. «Frå synd til sjukdom? Konstruksjonen av mannleg homoseksualitet i Norge 1886-1950.» Masteroppgave, Universitetet i Bergen.

- Jordåen, Runar. 2020. "Verdige og verdifulle relasjonar?," *Historisk tidsskrift*, 99(4), s. 301–315.
- Jönsson, Lars-Eric og Fredrik Nilsson. 2017. *Kulturhistoria: en etnologisk metodbok*. Lund: Lunds Universitet.
- Kristiansen, Hans W. 2004. *Kjærlighetskarusellen. Eldre homoseksuelle menns livsfortellinger og livsløp i Norge*. Ph.d Avhandling. Universitetet i Oslo.
- Kristiansen, Hans W. 2008. *Masker og Motstand: Diskré homoliv i Norge 1920-1970*. Oslo: Unipub.
- Mills, Margaret. 2007. «On the problem of truth in ethnographic texts and entextualisation precesses». I *Research Ethics in studies of culture and social life*, redigert av Bente Alver, Tove Fjell og Ørjar Øyen, 56-75. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.
- NESH. 2021. *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*.
<https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>
- Nilssen, Vivi. 2012. *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nilsson, Arne. 1998. *Såna & riktiga karlar. Om manlig homosexualitet i Göteborg decennierna kring andra världskriget*. Göteborg: Anamma
- Schanke, Andreas. 2022. «August Lange.» Norsk Biografisk Leksikon.
https://nbl.snl.no/August_Lange
- Skidmore, Emily. 2019. *True sex. The lives of trans men at the turn of the twentieth century*. New York: New York University Press.
- Skjoldhammer, Tonje Louise. 2018. «Forargeligt og Uteerligt Forhold: Rettsforfølgelse av sex mellom kvinner på midten av 1800-tallet i Norge.» Masteroppgave, Universitetet i Bergen.
- Skålevåg, Svein A. 2009. "Kjønnsforbrytelser. Sedelighet, seksualitet og strafferett 1880–1930." *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 33(1-2), s. 7–25.

Skålevåg, Svein A. 2023. «Varig svekkede sjelsevner.» Store Norske Leksikon.

https://snl.no/varig_svekkede_sjelsevner

Teige, Ola. 2020. "En Unevnelig Synd." *Historisk Tidsskrift*, 99(4): s. 266-285

Aviser

Arbeidet

02.11.1937

31.01.1938

04.03.1938

Bergens Aftenblad

04.12.1937

02.03.1938

03.03.1938

Bergens Arbeiderblad

01.11.1937

10.11.1937

07.01.1938

01.02.1938

03.03.1938

09.03.1938

10.03.1938

Bergens Tidende

02.11.1937

10.11.1937

30.11.1937

02.12.1937

18.12.1937

20.01.1938

22.01.1938

07.02.1938

14.02.1938

19.02.1938

23.02.1938

26.02.1938

02.03.1938

04.03.1938

05.03.1938

07.03.1938

08.03.1938

09.03.1938

10.03.1938

11.03.1938

12.03.1938

19.03.1938

13.04.1938

Gula Tidend

01.12.1937

Morgenavisen

31.01.1938

03.02.1938

05.02.1938

10.02.1938

Samarbeid

09.12.1937

17.12.1937

Upubliserte kilder

Statsarkivet i Bergen (SAB):

Gulating lagmannsrett

Domsprotokoll for lagmannrettssaker 1936-38, Straffesaker.

Bergen byrett

Domsprotokoller: 1. kvartal 1938

Bergen politikammer

Dommer, Akter nr 2440

Oversikt over figurer

Figur 1: Skjerm bilde fra <i>Arbeidet</i> , 02.11.1937	1
Figur 2: Tabell som viser aldersfordeling blant 193 avhørte gutter, basert på alderen de fylte i 1937	20
Figur 3: Skjerm bilde fra Google Maps hvor adresser fra politidokumentene er plottet inn	27
Figur 4: Skjerm bilde fra <i>Bergens Arbeiderblad</i> , 10.03.1938.....	41
Figur 5: Skjerm bilde fra <i>Bergens Tidende</i> , 04.03.1938	43
Figur 6: Skjerm bilde fra <i>Bergens Arbeiderblad</i> , 09.03.1938.....	48
Figur 7: Skjerm bilde fra <i>Bergens Tidende</i> , 22.01.1938	56
Figur 8: Skjerm bilde fra <i>Bergens Aftenblad</i> , 04.12.1937	69
Figur 9: Skjerm bilde fra <i>Bergens Arbeiderblad</i> , 07.01.1938.....	70
Figur 10: Skjerm bilde fra <i>Bergens Aftenblad</i> 03.03.1938	71